

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**HIZLA GELİŞMEKTE OLAN (BRIC) ÜLKELERDE
BİLGİ TOPLUMU VE SOSYAL SERMAYE
ETKİLEŞİMİ: TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet AYAZ

**Enstitü Anabilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Enstitü Bilim Dalı: İnsan Kaynakları ve Çalışma İlişkileri**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ferhat PEHLİVANOĞLU

ARALIK - 2012

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE BİLGİ
TOPLUMUNA GEÇİŞİN SOSYAL SERMAYEYE
ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet AYAZ (107209018)

Enstitü Anabilim Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Enstitü Bilim Dalı : İnsan Kaynakları ve Çalışma İlişkileri

Bu tez 30/10/2012 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof.Dr.Cihangir AKIN Doç.Dr.Selami ÖZCAN Yrd.Doç.Dr.Ferhat PEHLİVANOĞLU

☐ Kabul
☐ Red
☐ Düzeltme

☐ Kabul
☐ Red
☐ Düzeltme

☐ Kabul
☐ Red
☐ Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Mehmet AYAZ

26/12/2012

ÖNSÖZ

Bu çalışma da gerek milli gelir seviyesiyle, toplumsal yapısıyla, yaptığı yatırımlarla ve gerekse sahip olduğu genç nüfusla gelişmekte olan ülkeler arasında değerlendirilen Türkiye'nin özünde var olan sosyal sermaye kavramının ortaya çıkarılması için atılması gereken adımlar üzerinde durulacaktır. Toplum olarak sosyal sermaye, insanların birbirine olan bağlarını, devletine olan güvenlerini temsil etmektedir. İçinde bulunulan 21. yüzyılda, bilgi toplumu gelişmekte olan ülkeler için kaçınılmaz bir olgudur. Bu çalışma da bilgi toplumunun tüm imkânlarını kullanırken kişiler ve ülkeler arası güven bağlarını temsil eden sosyal sermaye kavramının artırılması üzerinde durulacaktır.

Bu çalışma da tablo analizleri yapılarak BRIC ülkeleri olarak tanımlanan Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Meksika, Endonezya ve Türkiye'nin bilgi toplumu göstergeleri olarak ortak kabul görmüş olan okur-yazarlık oranı, internet kullanımı ve e-devlet kullanım oranları hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Sosyal sermayenin ana göstergesi olarak güven faktörü ele alınmış, tüm BRIC ülkeleri ile Türkiye karşılaştırılarak, sosyal sermaye seviyesinin artırılması yönünde atılması gerekli olan adımlar üzerine değerlendirilmeler yapılmıştır.

Tez aşamasında her türlü desteğini ve yardımlarını benden esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ferhat PEHLİVANOĞLU'na şükranlarımı sunarım. Ayrıca yüksek lisans eğitimim sürecinde bana emeği geçen Yalova Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nün saygıdeğer öğretim üyelerine ve sonsuz teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimim ve tez yazım sürecinde yapmış olduğum araştırmalar esnasında biraz ihmal ettiğimi düşündüğüm eşim Özgür'e, kızlarım İdil ve Beril'e bana gösterdikleri sabırdan dolayı teşekkür ederim.

Mehmet AYAZ

26/12/2012

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
KISALTMALAR.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
HIZLA GELİŞMEKTE OLAN (BRIC) ÜLKELERDE BİLGİ TOPLUMU VE SOSYAL SERMAYE ETKİLEŞİMİ: TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI	viii
ÖZET	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1:BİLGİ TOPLUMU VE SOSYAL SERMAYE KAVRAMLARI.....	3
1.1 BİLGİ TOPLUMU	3
1.1.1 TOPLUMLARIN BİLGİ TOPLUMU ÖNCESİ OLUŞUMLARI .	4
1.1.1.1 Toplumların Oluşumu Ve Tarım Toplumu	5
1.1.1.2. Tarım Toplumundan Sanayi Toplumuna Geçiş.....	6
1.1.1.3. Bilgi Toplumuna Geçiş	8
1.1.2. BİLGİ TOPLUMU KAVRAMI	9
1.1.2.1. Bilgi Toplumu ve Genel Özellikleri.....	10
1.1.2.2 Bilgi Toplamlarının Sorunları	12
1.2. SOSYAL SERMAYE KAVRAMI.....	14
1.2.1. Sosyal Sermaye Çeşitleri.....	17
1.2.2. Sosyal Sermayenin Göstergeleri ve Ölçülmesi	18
BÖLÜM 2: BRIC ÜLKELERİNDE BİLGİ TOPLUMU VE SOSYAL SERMAYE ETKİLEŞİMİ	21
2.1. ÜLKELERİN SINIFLANDIRILMASI	21
2.2 BRIC ÜLKELERİNDE BİLGİ TOPLUMU	22
2.2.1. Ar-Ge Faaliyetleri	25
2.2.2. Okuryazarlık	30
2.2.3 İleri teknoloji, İnternet kullanımı ve internet Okuryazarlığı	33
2.2.4 E - devlet	35
2.3. BRIC ÜLKELERİNDE SOSYAL SERMAYE	36
2.3.1 Güven ve Sosyal Sermaye İlişkisi	40
2.3.2. Cezaevi Nüfus Oranları.....	42
2.3.3 Kişisel Vergi Oranları	43
2.3.4. Boşanma Oranları	44
2.3.5. İntihar Oranları	45
2.3.6. GSYİH Oranları.....	45

2.3.7.	Göç Oranları	46
2.4.	BİLGİ TOPLUM VE SOSYAL SERMAYENİN ÇALIŞMA İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ.....	47
2.4.1.	Bilgi Toplumunun Çalışma İlişkilerine Etkileri	48
2.4.1.1	Teknolojik Değişmeler	48
2.4.1.2	Esneklik Uygulamaları	49
2.4.1.2.1	Esnek Uzmanlaşma	50
2.4.1.2.2	Esnek Çalışma Süreleri.....	50
2.4.1.2.3	Çalışma Yerinin Esnekleşmesi	51
2.4.1.3	Sendikalar	52
2.4.1.4	Toplu Pazarlık.....	53
2.5.	Sosyal Sermayenin Çalışma İlişkilerine Etkileri	53
BÖLÜM 3.	TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI	55
SONUÇ.....		117
KAYNAKÇA.....		121

KISALTMALAR

AR-GE	: Araştırma Geliştirme
BM	: Birleşmiş Milletler
BRIC	: Brezilya, Rusya, India(Hindistan), China(Çin)
CEPEJ	: The European Commission for the Efficiency of Justice
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
E7	: Emerged seven
GSMH	: Gayri Safı Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safı Yurtiçi Hasıla
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
GÜ	: Gelişmiş Ülkeler
G6	: Group of Six
G8	: Group of Eight
G20	: Group of Twenty
IMF	: International Money Fund
MEB	: Milli Eēitim Bakanlıēı
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: TARIM VE SANAYİ TOPLUMLARINI BELİRLEYEN ÖZELLİKLER .7	
Tablo 2: BM'E GÖRE ÜLKELERİN SINIFLANDIRILMASI.....23	
Tablo 3: IMF'NİN EKONOMİK BÜYÜKLÜKLERİ SIRALAMASI 24	
Tablo 4: GSYİH İÇİNDEN Ar-Ge İÇİN AYRILAN PAY 26	
Tablo 5: 2011 YILI Ar-Ge HARCAMALARI.....27	
Tablo 6: HER BİN KİŞİDEKİ ARAŞTIRMACI SAYISI.....28	
Tablo 7: 2005-2010 BİLİMSEL TEKNİK VE DERGİ MAKALELERİ 29	
Tablo 8: 2005-2010 PATENT BAŞVURULARI.....29	
Tablo 9: BRIC ÜLKELERİ OKURYAZAR ORANLARI.....31	
Tablo 10: YÜKSEK ÖĞRETİM ORANLARI.....31	
Tablo 11: 2009 YILI ÖĞRENCİ BAŞINA YILLIK EĞİTİM HARCAMALARI ...32	
Tablo 12: HER YÜZ KİŞİDEKİ İNTERNET KULLANICI SAYISI 33	
Tablo 13: İLERİ TEKNOLOJİ İHRACATI (MİLYON DOLAR) 34	
Tablo 14: 2008 E-DEVLET KULLANIM ORANLARI VE GÜVEN ENDEKSİ ..35	
Tablo 15: SOSYAL SERMAYE ÖLÇÜMÜNDE KULLANILAN YÖNTEMLER 37	
Tablo 16: SOSYAL SERMAYENİN GÖSTERGELERİ.....41	
Tablo 17: CEZAEVİ NÜFUSU.....43	
Tablo 18: VERGİ ORANLARI.....44	
Tablo 19: BOŞANMA ORANLARI 44	
Tablo 20: İNTİHAR ORANLARI.....45	
Tablo 22: GÖÇ ORANLARI.....47	
Tablo 23: GSYİH İÇİNDEN Ar-Ge İÇİN AYRILAN PAY 55	
Tablo 24: 2010 YILI Ar-Ge HARCAMALARI.....56	
Tablo 25: Ar-Ge HARCAMALARINDA ÖZEL SEKTÖR VE KAMU PAYI 56	

Tablo 26:	KAMU VE ÖZEL KESİM Ar-Ge HARCAMA ORANLARI.....	57
Tablo 27:	Türkiye’VNİN BİN KİŞİ İÇİNDEKİ ARAŞTIRMACI SAYISI.....	58
Tablo 28:	2005-2010 BİLİMSEL TEKNİK VE DERGİ MAKALELERİ	58
Tablo 29:	2005-2010 PATENT BAŞVURULARI.....	59
Tablo 30:	ÜLKELERİN OKUR YAZAR ORTALAMALARI	59
Tablo 31:	TÜRKİYE YAŞ GRUPLARINA GÖRE OKUMA YAZMA ORANI	60
Tablo 32:	DEĞİŞEN EĞİTİM MODELİ.....	61
Tablo 33:	EĞİTİM HARCAMALARININ GSYİH’ YA ORANI (%)	62
Tablo 34:	2010–2012 MEB HARCAMALARI VE GSMH ORANI.....	62
Tablo 35:	2009 YILI ÖĞRENCİ BAŞINA YILLIK EĞİTİM HARCAMALARI ...	63
Tablo 36:	2011 OKUL, DERSLİK, ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMEN SAYILARI.....	64
Tablo 37:	MEB BÜTÇE PAYI VE GSYH’ YE ORANI.....	65
Tablo 38:	MEB BÜTÇESİ VE EĞİTİM YATIRIMINA AYRILAN PAY.....	66
Tablo 39:	ÖZEL DERSHANE, ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ SAYILARI.....	67
Tablo 40:	YÜKSEK ÖĞRETİM OKULLAŞMA ORANLARI.....	68
Tablo 41:	2010-2011 ÖĞRETİM YILI ÖĞRETİM ELEMANLARI SAYILARI ...	69
Tablo 42:	HER YÜZ KİŞİDEKİ İNTERNET KULLANICI SAYISI	69
Tablo 43:	ÜLKELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	70
Tablo 44:	TÜRKİYE’DE DÜZENLİ İNTERNET KULLANIMI	80
Tablo 45:	TÜRKİYE’DE İNTERNET KULLANIM AMACI	72
Tablo 46:	İLERİ TEKNOLOJİ İHRACATI (MİLYON DOLAR)	73
Tablo 47:	2004-2007 YILLARI TEKNOPARKLARDAN YAPILAN İHRACAT .	74
Tablo 48:	2001-2011 TEKNOLOJİ GELİŞTİRME BÖLGELERİ SAYISI	75
Tablo 49:	TEKNOLOJİ GELİŞTİRME BÖLGELERİNDEKİ FİRMALAR.....	85
Tablo 50:	2008 E-DEVLET KULLANIM ORANLARI VE GÜVEN ENDEKSİ..	76
Tablo 51:	CEZAEVİ NÜFUSU.....	77

Tablo 52: VERGİ ORANLARI.....	78
Tablo 53: BOŞANMA ORANLARI	78
Tablo 54: İNTİHAR ORANLARI.....	79
Tablo 55: KİŞİ BAŞINA DÜŞEN GSYİH (DOLAR).....	79
Tablo 56: GÖÇ ORANLARI.....	80
Tablo 57: BİLGİ TOPLUMU VE SOSYAL SERMAYE TÜM GÖSTERGELER..	81
Tablo 58: TÜRKİYE’NİN EĞİTİM SİSTEMLERİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLER....	94
Tablo 59: DÜNYA DA KULLANILAN EĞİTİM SİSTEMLERİ.....	95
Tablo 60: PİAGET’İN BİLİŞSEL GELİŞİM DÖNEMLERİ VE ÖZELLİKLERİ..	97

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Hızla Gelişmekte Olan (Bric) Ülkelerde Bilgi Toplumu Ve Sosyal Sermaye Etkileşimi: Türkiye Karşılaştırması	
Tezin Yazarı: Mehmet AYAZ	Danışman: Yrd.Doç.Dr.Ferhat PEHLİVANOĞLU
Kabul Tarihi: 30/11/2012	Sayfa Sayısı: XIII (ön kısım) + 128 (tez)
Anabilimdalı: Çal.Eko ve End.İliş Bilimdalı: İnsan Kaynakları ve Çalışma İlişkileri	
Değişimin sınır tanımadığı 21. yüzyılda bilgi toplumu kavramı gelişimin en önemli adımı olarak değerlendirilmektedir. Bilgi ve toplum kelimelerini bir arada tutan kavram kişisel baz da değil de toplum olarak bilgilendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bilgili toplum olmanın şartları arasında okur-yazarlık oranının arttırılması, internetin daha verimli kullanımı, teknoparklar ve buralarda üretilen ürünlerin dışarıya pazarlanması gelmektedir. Çalışmada öncelikle, ülkeler, ekonomilerine göre sınıflandırılması değerlendirilmiş, Türkiye'nin sahip olduğu değerler itibari ile gelişmekte olan ülkeler sınıfına girdiği vurgulanmıştır. Dünya da genel kabul görmüş bilgi toplumu göstergeleri incelenmiş, gelişmiş, hızla gelişmekte olan ve Türkiye açısından değerlendirmeler yapılarak çeşitli göstergeler ve tablolar çerçevesinde Türkiye'nin dünya ülkeleri arasındaki yeri vurgulanmıştır. Bu çalışmanın temel amacı; Türkiye'de birçok alanda kullanım yeri olan ileri teknoloji ürünlerini kullanıyor olmakla toplum olarak bilgi toplumu olduğumuz algısının farklı kavramlar olduğunu açıklamaktır. Türk insanının teknolojiye olan açlığı yüzünden teknolojiyi yöneten değil teknoloji tarafından yönetilen bir toplum olma yolunda olduğu, ileri teknoloji ürünlerinin pahalı olması sebebiyle bu açlığın ülke ekonomisine de zarar verdiği değerlendirilmiştir. Türkiye'de yaşanan siyasi ve ekonomik krizler, istikrarsız politikalar gelişmekte olan ülkeler içinde sosyal sermaye açısından değerlendirildiğinde birbirlerine güvenin az olduğu bir toplum yapısının oluşmasına sebep olmuştur. Güven algısının azaldığı toplumlar da suç oranı artış göstermiş, güvenlik kuvvetlerinin ve polis sayısının artmasına yol açmıştır. Hızla gelişmekte olan ülkeler incelendiğinde milli gelirden yapılan harcamalar içinde en büyük oran güvenlik harcamalarıdır. Türkiye'deki cezaevlerinde yatanların öğrenim derecelerine göre oluşturulan tablo da yükseköğretim mezunu olanların sayısının neredeyse yok denecek seviye de olması eğitilmiş insanın önemini bir kez daha göz önüne sermektedir. Bu açıdan suç oranının azaldığı, güven duygusunun yerleştiği toplum oluşturma'nın ilk şart eğitilmiş insan yetiştirmektir. Bu görev de ilk başta hükümetlere daha sonra da yükseköğretim de görev yapan öğretim elemanlarına düşmektedir.	
Anahtar kelimeler: Sosyal Sermaye, Bilgi Toplumu, BRIC Ülkeleri	

Thesis Title: Rapidly Emerging (BRIC) Countries Information Society and Social Capital Interactions: Comparison of Turkey	
Thesis Author: Mehmet AYAZ	Advisor: Asistant.Doç.Dr.Ferhat PEHLİVANOĞLU
Date of Acceptance: 30/11/2012	Total Number of Pages: XIII (ön kısım) + 128 (tez)
Department: Lab.Eco. and Ind.Rel. Field of Study: Human Res. And Ind.Rel.	
Limit does not recognize the change in the 21st century the concept of information society development is considered to be the most important step. Knowledge and the society that holds together the concept of the words on a personal basis, not as a society emphasizes the need to be informed. Increasing the literacy rate among the requirements for becoming knowledgeable society, more efficient use of the Internet, techno parks, and here is the marketing of products manufactured outside. In this study, firstly, countries, economies of classification were assessed values as of Turkey's entry into the class of the developing countries was emphasized. Generally accepted in the world of information society indicators are investigated, developed and rapidly developing and making evaluations for Turkey within the framework of the various indicators and statements emphasized that Turkey's place among the nations of the world. The main purpose of this study, using advanced technology products in Turkey, is the place of use in many areas of the information society as a society that we have to explain the different concepts of perception. Not because of the technology that manages the Turkish people hunger for technology to become a society ruled by technology, which is expensive due to the high-tech products that were damaging to the national economy of hunger. Political and economic crises experienced in Turkey, unstable policies are evaluated in terms of social capital in developing countries is less confidence in each other, causing the formation of a social structure created. Increased sense of confidence in the crime rate decreased societies, has led to an increase in the number of security forces and the police. Rapidly developing countries examined, the largest proportion of national income, expenditure on security spending. Security expenditures will be reduced in societies with high social capital that will contribute to the country's economy, security, understanding of the social state based on the location of expenditures will be serving the citizen. Table that is created by those who were in prisons in Turkey, the higher degree of education is almost non-existent level of the number of graduates have also once again illustrates the importance of educated people. In this respect, the crime rate decreased, the first condition to create a society of educated people settled in confidence to train. Governments in this task at first, then decreases to instructors who work in higher education.	
Keywords: Social Capital, Information Society, BRIC Countries	

GİRİŞ

Ülkelerin sınıflandırılması sanıldığı kadar kolay bir kavram değildir. Kriterler, şartlar, ülke yapısı, bulunduğu coğrafya daha da eklenebilecek birçok değişken ülke sınıflandırmasına etki etmektedir. IMF ve Dünya Bankasının ülkelerin ekonomik rakamlarını değerlendirerek yapmış oldukları gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülke sınıflandırmaları dünya ülkeler tarafından genel kabul görmüş değerlendirmelerdir. Türkiye’de son yıllar da yapmış olduğu yatırım, uyguladığı politikalar ve sahip olduğu değerler açısından değerlendirildiğinde Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Meksika, Endonezya ile birlikte gelişmekte olan ülkeler olarak değerlendirilmiştir.

Çevremizden algıladığımız her türlü veriyi bilgi olarak değerlendirmek doğru bir yaklaşım değildir. Verinin bilgiye dönüşmesi için işlenmiş, veriye sahip olan kişiler tarafından bir şeylerin eklenmiş olması gerekmektedir. Toplum olarak yaşanan bir yer de sadece kişi bazında bilgilenmekte yeterli değildir. Bilgili kişilerin konuştuklarını anlamak, yaptıklarını idrak edebilmek için en az onlar kadar bilgiye sahip olunması gerekmektedir. Bu da bilgi toplumu olma yolunda atılması gereken adımların ilkidir.

21.yüzyılda entegre, chip teknolojilerinin gelişmesiyle başlayan bilgi çağı, küresel pazarda söz sahibi olmak isteyen ülkelere sayısız fırsatlar sunmuştur. Bilgi faktörünün teknolojiyle birleşmesiyle inanılmaz bir sürat kazanan dünya acımasız bir hal almış, ülkeler ararsındaki uçurum giderek artmaya başlamıştır. Bilgi teknolojisine sahip olan ülke hızla gelişirken, elinde bu imkânı olmayan ülkeler de yaptıkları teknoloji harcamaları ile yine gelişmiş ülkelerin gelirlerine gelir katmasına sebep olmuşlardır.

Sosyal sermaye kavramı içinde sermaye kelimesini barındırıyor olsa bile nakit olarak bir şey ifade etmemektedir. Ancak burada var olunan, gelecekte kullanılmak üzere biriktirilen unsur güvendir. Kişilerin, hükümetlerin veya devletlerin diğer kişilerle, hükümetlerle ve devletlerle kurdukları iyi iletişim, doğru politikalar sosyal sermayenin dolmasını sağlar. İçinde bulunulan bilgi çağını hiçbir nakit değeri olmadığı halde en az diğer sermaye türleri kadar etkisi olan sosyal sermaye kavramı giderek yalnızlaşan insanoğlunun sımsıkı sarılması gerekli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Artık gelişmişliğin göstergeleri olan ekonomik faktörlerin yanı sıra

sosyal sermaye faktörünün de çok önemli bir kavram olduğu kabul edilir bir gerçektir.

Bilgi toplumu ve sosyal sermaye kavramları, son yıllara ait veriler kullanılarak oluşturulan tablolar vasıtasıyla incelenmiş, Türkiye'nin resmi değerlendirilmiştir. Sanayileşme sürecine geç başlayıp gelişmek adına kaybedilen süreler düşünüldüğünde Türk toplumunun bilgi toplumuna geçişin başladığı bu dönemde de pazara girmek için çok fazla vaktinin kalmadığı, dolayısıyla atılması gerekli adımlar belirlenip bir an önce uygulamaya geçilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Bu çalışmanın amacı, sanayileşme süreci tam olarak tamamlanmasa bile küreselleşen dünya düzenine ayak uydurmak için bilgi toplumuna zorunlu geçiş yapmak mecburiyeti olan Türkiye'deki gelişmeler arasında sosyal sermayenin gelişim farkını ortaya koymak ve bu sayede bilgi toplumunun sosyal sermaye yaratmak adına ne kadar önemli olduğunun altını bir keza daha kalın çizgilerle çizmektir.

Anılan amaçlara ulaşmayı hedefleye bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. "Hızla Gelişmekte Olan (BRIC) Ülkelerde Bilgi Toplumu Ve Sosyal Sermaye Etkileşimi: Türkiye Karşılaştırması" başlıklı birinci bölümde sosyal sermaye ve bilgi toplumu kavramları açıklanacak, "BRIC Ülkelerinde Bilgi Toplumu Ve Sosyal Sermaye Etkileşimi" başlıklı ikinci bölümde bilgi toplumu ve sosyal sermaye göstergeleri belirlenip BRIC ülkelerinde bu göstergeler değerlendirilecektir. "Türkiye Karşılaştırılması" başlıklı üçüncü bölüm de ise BRIC ülkeleri için tespit edilen göstergelerin Türkiye karşılaştırılması yapılacaktır.

BÖLÜM 1:BİLGİ TOPLUMU VE SOSYAL SERMAYE KAVRAMLARI

1.1 BİLGİ TOPLUMU

19. yüzyılın sonlarına ve hatta 20.yy başlarına kadar aralarındaki farkı bilmeden, birbirlerinin bile yerine kullanıldığında farkını anlayamadığımız veri, enformasyon, data, bilgi, information, iletişim ve bilişim gibi kavramlar artık gün yüzüne çıkmakta, var olma savaşı içindeki tüm şirketlerin vizyon, misyon cümlelerinin ana öznesi durumuna gelmektedir. Makine, fabrika, otomasyon gibi sanayi devriminin en güçlü kelimelerinin yerine kullanılan bu kavramlar, son yirmi yılda üzerine araştırmalar yapılan, tüm sosyologların ilgi odağı haline gelmeye başlayan popüler kavramlar haline gelmektedir.

Bu kavramlar içinde veri, enformasyon ve bilgi arasındaki farkı anlamak bilgi toplumu olma yolundaki geleceğimizi şekillendirmek adına çok önemli olmaktadır. Veri, özümlememiş ve yorumlanmamış gözlemler, işlenmemiş gerçekler olarak tanımlanabilir. (Güçlü, 2006; 352). Veri sadece olup bitenlerin bir bölümünü açıklar; içinde değerlendirme, yorum yoktur ve karar vermek açısından güvenilecek bir temel oluşturamaz. (Atılğan, 2009;201) Enformasyon, belli bir mantık düzeni içinde sınıflanan ve her birey için aynı anlamı ifade eden veriler topluluğudur. (Odabaş, 2003; 178) Veri bireylerde bir anlam ifade etmezken enformasyon bir takım anlamlar çağrıştırmalıdır. Enformasyon, yöneticilerin bugünkü ve gelecekteki kararları için gerçek bir değer taşıyan, anlamlı bir biçimde işlenmiş verilerdir (Türk, 2003;78). Bu iki temel kavramdan sonra daha genel bir kavram olan bilgi ise, insanın geçmişte öğrendikleri ile deneyimlerinin bir toplamıdır. İnsanlar arasındaki iletişim ile oluşan enformasyon akışı, bilginin yaratılmasını sağlayacaktır. Türkçede bilgi; öğrenme, gözlem, araştırma yoluyla elde edilen gerçek ve insan zekâsının çalışması sonucu ortaya çıkan zihni ürün olarak tanımlanır.

Deneyim, yargı, değerler, inançlar ve sezgi; bilgiyi oluşturan bileşenlerdir (Barutçugil, 2002; 58–59).Tüm verilerin bilgi hanesine yazılması için insanlarda bir takım duygular, fikirler ve düşünceler uyandırması gerekmektedir. Çiğ veri düşünceyle islenerek, pişmiş bilgi haline gelmektedir. (Kaya, 2005; 10). Derste öğretmen tarafından öğrencilere aktarılan tüm konular birer veri olarak değerlendirilmektedir. Bu verileri bilgiye çevirmek onları kullanarak, onlardan bir şeyler üreterek mümkün olmaktadır. Katkıda bulunamadığımız, hayatıma

geçiremediğimiz, üzerinde düşünemediğimiz, tartışamadığımız hiçbir veriyi bilgi olarak değerlendirmek mümkün değildir.

Veri ve bilgi kavramları arasındaki bu ince farkı “ bakmak ve görmek “ kavramları ile anlatmak mümkündür. Baktığımız her şeyi göremediğimiz gibi, çeşitli ortamlardan elde edilen her türlü veriyi de bilgi olarak tanımlamak mümkün değildir.

Bilgi 20.yüzyılda türemiş bir kavram değildir. İnsanın bilgiye olan ihtiyacı insanlık tarihi kadar eski olup, günümüz bilgi çağında, bilgiye verilen önem her geçen gün artmaktadır (Tekin, 2000; 65). İnsanoğlunun bilgi edinme uğraşının temelinde ilk zamanlar çevreyi tanımak, kendini korumak yatarken bu zamanla değişmiş, günümüzde ise bilgi artık ”olmazsa olmaz” hale gelmiştir. Bu durum hayatın her alanında söz konusu olmakla birlikte ekonomide kendini daha yoğun olarak hissettirmektedir.(Kaya, 2005; 7) Bilgi çağının kapısını çalmaya hazırlanılan bu günlerde bilgi, insan için yalnızca yaşamda kalmanın (yaşamı aynı düzeyde sürdürmenin) değil, geliştirmenin de biricik aracıdır.

Mustafa Kemal Atatürk zor dönemlerden çıkışın anahtarı olarak bilgiyi göstermiş ve “ Dünyada her şey için, uygarlık için, yaşam için, başarı için en hakiki mürşit ilimdir.” demiştir. Bilgi toplumu sürecinde sürdürülebilirliğin temel taşı insandır. Bilgiyi de insanlar kullandığına göre bilgi toplumu olabilme sürecinde insan ve bilgi aynı oranda öneme sahip olmaktadır.

1.1.1 TOPLUMLARIN BİLGİ TOPLUMU ÖNCESİ OLUŞUMLARI

Toplumların kültürel çeşitliliğini anlayabilmek için tarihte var olmuş dağınık toplum türlerine ve toplumsal dünyayı dönüştüren değişimlere bakmak gerekir. (Kısacık, 2003; 1) İlk insanın varoluşundan günümüze kadar geçirmiş olduğu tarih incelendiğinde sürekli var olan bir değişimin ve gelişimin mevcut olduğu görülecektir. Bu değişim ve gelişimler sonucu değişik kültür ve yapılara sahip toplumlar oluşmuş ve bugünkü halini almıştır. Toplumların kültürel çeşitliliğini anlayabilmek için tarihte var olmuş dağınık toplum türlerine ve toplumsal dünyayı dönüştüren değişimlere bakmak gerekir.(Kocacık, 2003; 1).

Toplumların oluşum evreleri incelendiğinde 3 önemli dönem göze çarpar. Birincisi insanları ilkel yaşamdan toprağa ve yerleşik düzene bağlayan tarım toplumuna geçiş, ikincisi tarım toplumundan kitlesel üretimin, tüketimin ve eğitimin önemli olduğu

sanayi toplumuna geçiş, üçüncüsü ise kitlesel refahın, bilginin ve nitelikli insan sermayesinin önem kazandığı bilgi toplumu aşamasıdır (Aktan, 1998; 1).

1.1.1.1 Toplumların Oluşumu Ve Tarım Toplumu

Varoluşun ilk yıllarında ilkel bir yaşam sürdüğü düşünölen insanoğlu ayakta kalabilmek için doğanın ona verdikleriyle yetinmektedirler. Sonraki yıllarda ürettikleri araçlarla bir şeyler ekmeye başladılar. Geleneksel olarak yatkın oldukları bu evreye çabuk uyum sağlayan insanoğlu hızla tarım toplumu olma yolunda ilerlediler. Tarım toplumunun girdisi toprak, çıktısı ise ürün olmuştur. İlkel toplulukların en önemli özelliklerinden biri temel fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasına yönelik bir hayat biçimine sahip olmalarıdır.(Beyit, 2006; 60) İlkel toplumunda hayat güvencesi çok azdır ve bunun gereği olarak topluluk halinde yaşanılır. Ayrıca doğadan elde edilen yiyeceklerin kullanım ömrü kısa olduğu için insanları tarım toplumuna ve yerleşik düzendeki yaşamaya itmifitir.

Tarım Toplumu evresi, yeni oluşmuş, kendi ayakları üzerinde durmaya çalışan, vatandaşlarının sadece geçimini sağlayacak seviyede toprağı olan, birkaç toprak zengini hariç vasat bir geliri olan ölkelerin içinde bulunduğu evredir. Yeni doğan bir bebekle eř bir görüntüsü vardır. Bebeğin yaşamak ve büyömek için beslenmeye ihtiyacı vardır. Yeni oluşmuş bir devlet tarım döneminde, ekonomisini tarım üzerine oturtup geliştirmek istemektedir.(Zengin, Ayaz, 2010; 1)

İlkel toplumun teknolojisi insan enerėisi, kullandığı malzemeler hayvan postu ve taşlar, ulaşım sistemi yüröme, haberleşme sistemi ise konuşmadır. (Beyit, 2006; 6). Bu dönemde insanların bir iş için kiralanması söz konusu olmayıp herkes kendi geçimi için çalışmaktadır. Tarım toplumunda geniş aile kavramı ön plandadır. Aileler bir arada yaşayıp dayanışma ierisindeirler. Bu dönemlerde sosyal birliktelik önemlidir. Etkin olan güç dindir. İlkel toplumunda hayat güvencesi çok azdır ve bunun gereği olarak topluluk halinde yaşanılır. Tarımsal toplumların çoğunda halkın büyük bir bölümü, küçük ve neredeyse her yerden soyutlanmış topluluklar halinde yaşayan köylöler oluşturuyordu. Bunlar ancak ölmeyecek ve efendilerini memnun edecek kadar üretilip kıtı kıtına yaşamaktadırlar. Ellerinde besin maddelerini uzun süre saklamalarını sağlayacak olanaklarla, malların uzak pazarlara taşınmasını sağlayacak yollarda olmadığından ve üretimi arttırdıkları takdirde fazlasının köle sahibine ya da derebeyine gideceğini çok iyi bildiklerinden, uyguladıkları teknolojiyi geliştirmek ya da üretimi arttırmak için bir neden görmüyorlardı.(Aytun, 2007; 2). İlkel

toplulukların tarıma elverişli topraklara yerleşmesi ile birlikte ilk köyler kurulmuş; emek ve toprak faktörlerinin kullanılmaya başlanması ile de ilkel toplum yerini tarım toplumuna bırakmıştır.(Ertürk, 2009; 8)

1.1.1.2. Tarım Toplumundan Sanayi Toplumuna Geçiş

Avcı-toplayıcı kültürle yaşayan, çoğunlukla yerleşik bir düzeneği olmayan ilkel toplumlar, sanayi devrimi ile farklı bir anlayışla üretim aşamasının içinde yer almaya başlamışlardır. Sanayi devrimi ve bunun gereklerinden doğan yeni toplum anlayışı, sanayi toplumunu ortaya çıkarmıştır. Üretim hacminin tarım toplumlarına nazaran büyümesi ve fabrikalara bağlı kitlesel üretim, kentleşmeyi doğurmuştur. Bu dönemde ayrıca insanlar arasında artan bir işbölümü olduğu da gözlemlenmiştir. Dönemin artan üretim hacmi, ülkeleri hammadde ve pazar arayışına sürüklemiş ve sömürge devletler ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimi ayrıca, toplumda bölünlenmeye de sebep olmuştur. Değişim ve gelişimden fazlasıyla yararlanabilen bir kesimin yanı sıra yeterli yararlanamayan sosyal sınıflar da ortaya çıkmıştır. Bu da sanayileşmenin ilk yüzyılında ikiye bölünmüş bir sınıfsal yapı oluşmasına sebep olmuştur.(Çalık, Çınar, 2011, 3)

Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş uzun bir süreci kapsamaktadır. Sanayi devrimi seri bir teknolojik yeniliğin üretim alanında kullanılmasının, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel alanlara yansımaları kapsayan bir süreç olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte James Watt'ın 1765'te buhar makinesini bulması ve bunun enerji kaynağı olarak kullanılması, **teknolojik açıdan**; Adam Smith'in 1776'daki "Milletlerin Serveti" adlı eseri, **ekonomi bilimi** açısından; 1789 Fransız Devrimi, **politik gelişmeler** açısından belirleyici dönüm noktaları ve tarihler olmuştur (Erkan, 1993; .3). Tarım toplumunun alışlagelmiş adetlerinin yerini daha toplumsalcı yaklaşımlar almaya başlamıştır. Hane için üretim yerini kitle üretimine bırakmış, tarım toplumu için önemli olan toprak ikinci plana düşmüş ve makineler, fabrikalar birbiri ardına artmaya başlamıştır. Toplumdaki birlik yavaş yavaş dağılmış, herkes kendi evini geçindirme derdine düşmüştür. Çalışanlar arasında sınıf ayrımcılığın çıktığı sanayi döneminde zengin ve fakir arasındaki makas gittikçe açılmış durumdadır.

Tarıma dayalı geleneksel toplum yapısından endüstri toplumuna geçiş uzun sürmüştür ve toplum yapısının kurumsallaşması zaman almıştır. Endüstri devriminin

yol açtığı köklü değişim ve dönüşüm, tarıma dayalı geleneksel toplum yapısını geride bırakırken; teknolojisi, ekonomisi, sosyal ve kültürel sistemleri ile eskisinden tamamen farklı bir toplum yapısını yaratmıştır.(Kaya, 2005; 12). Tarım ve sanayi toplumları arasındaki bağlantı ve farkları genel olarak aşağıdaki tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo.1 Tarım Ve Sanayi Toplamlarını Belirleyen Özellikler

	Tarım Toplumu	Sanayi Toplumu
Enerji	İnsan, hayvan, rüzgâr	Kömür, gaz, petrol
Teknoloji	Kas gücüne dayalı	Makineler
Aile yapısı	Toprağa bağlı geniş aile	Fabrikada çalışan çekirdek aile
Eğitim	Yok denecek kadar az	Çok önemli
Üretim	Hane içi	Kitle Üretimi

Kaynak: (Kaya, 1996;11)

İnsan, hayvan ve rüzgâr gücüyle elde edilen ürünler hane içi halkın yaşaması için gerekli olan besinlerin üretilmesi için kullanılmaktaydı. Sanayi toplum ile geniş ailelerden çok çekirdek aile kavramını benimseyen ve hane içi üretim yerine kitle üretimine geçen bir toplum yapısı ortaya çıkmıştır. Kas gücünün yerini daha çok ürün üretmekte sorunsuz çalışan makineler geçmiş insan kavramı tamamen yok sayılmıştır.

Sanayi Toplumunda makineleşme sayesinde üretim olabildiğince artmıştır. Ancak şirketlerin en önemli amacı olan kar ve o dönemin işletme mantığı olan “üret-depola-sat” şirketleri standart mal üretimine itmiştir. Burada müşteri isteğinden ziyade seri üretim, standart mallar ön plana çıkmıştır. Henry Ford “ rengi siyah olmak şartıyla her müşterinin istediği renkte istediği arabaya sahip olabilir” diyerek sanayi toplumunda şirketlerin üretim amaçlarını ortaya koymuştur. Kitle üretiminin ana tema olduğu sanayi döneminde “her boya uyan” standart mal anlayışı ABD’de sağ-

sol farkı gözetmeden “straight”(düz) ayakkabı üretimine kadar gitmiştir. (Tonta, 2005; 3)

70’li yıllardaki petrol krizi aynı zamanda endüstri toplumunu sonu olarak kayıtlara geçmektedir. Bu dönemden sonra insana yapılan yatırım sayesinde verimliliğinin arttığı gözlemlenmiş ve makineleşmiş insan kavramından müşteri isteğinin ön plana çıktığı, bilgi ile donatılmış bilgili insanın, bilgi toplumunun öneminin arttığı toplum yapısı oluşmaya başlamıştır.

1.1.1.3. Bilgi Toplumuna Geçiş

Tarım dayalı geleneksel tarım toplumu çağı ve sanayileşme süreci uzun sürmüştür. Bunda geleneklerine bağlı ve geniş aile şeklinde yaşayan, sadece geçim derdinde olan ailelerin payı oldukça büyüktür. Ancak bugün, yeni teknolojilerin, endüstri koşullarına göre daha hızlı üretim yapılmasını sağlaması ve yaşam biçimini etkilemesi, endüstri toplumunun daha hızlı ve daha kısa sürede bir dönüşüm yaşamasına ve bilgi toplumuna yönelmesine yol açmıştır. (Erkal, 2004; 205) Endüstri toplumunun kısa sürede geçilmesinin nedeni, yeni teknolojilerin gelişim hızı ile insanların bu teknolojilere uyum sağlama esnekliğidir. Özentiye dayalı tüketim anlayışını benimsendiği bu dönemde gerek şirketler bazında gerekse fert bazında bilinçli olarak tüketim toplumu yaratmıştır.

Bilgi çağının doğuşunu yakın geçmişteki transistorun bulunuşuna (1947) bağlayanlar olduğu gibi, bunu 15. ile 19. yüzyıllar arasındaki çeşitli buluş ve yeniliklerle (matbaa, buharlı makineler, telgraf, demiryollarının çoğalması vb. gibi) ilişkilendirenler de olmuştur (Headrick, 2002; 17). Bilgi çağının “şu ya da bu olay” ile başlamadığını; insanların her zaman bilgiye gereksinim duyduklarını ve bilgi kullandıklarını; şimdi yaşamakta olduğumuz devrimin “üç yüzyıl kadar önce başlayan bir kültürel değişimin sonucu olduğunu” söylemektedir. Headrick(2002; 239), “belki atalarımız da farkında olmadan enformasyon çağında yaşadılar ” diyerek belirtmektedir (s. 241).

Sanayi Devrimi’ ne geçişi buhar makinesinin bulunması üstlenmiş ise; bilgi toplumuna geçişi de bilişim teknolojisinin temelindeki araç olan bilgisayarlar üstlenmiştir. (Aktan, 1998; 2) Tarım toplumlarında 100 işçinin yapacağı işi sanayi toplumunun ana belirleyicisi olan bir makine yapabilmektedir. Sanayi toplumunda kullanılan makineler kitle üretimi adına bir çığır açmışken bu makinelerin

geliştirilmesi, elde edilen milyonlarca bilginin değerlendirilip, depolanması işini sadece bir entegre yaptığı bilgi toplumu dönemi başlamaktadır.

1.1.2. BİLGİ TOPLUMU KAVRAMI

Bilginin insanoğlunun yaradılışından beri var olduğu bilinmektedir. Ancak dünya tarihinin hiçbir döneminde ana tema haline gelmemiştir. Tarım toplumunda var olmak, yaşamak ve etrafını tanımak için kullanılan bilgi, sanayi döneminde seri üretimi sağlayacak makine üretimi ve bunu sürdürülebilirliğini sağlayacak beyaz yakalı işçi sınıfının varlığı için kullanılmaktadır. Ancak bilgi toplumunda bilgi konusunun öznesi olduğu tüm sosyal bilimciler tarafından kabul görür bir durumdur.

Yirminci yüzyılın son çeyrek dönemi, bilgi toplumunun başlangıç yıllarını oluşturmaktadır. Bu konuda kesin bir tarih vermek mümkün olmamakla birlikte, 1957 yılında ABD’de ilk defa olarak beyaz yakalı çalışanların sayısının mavi yakalıları geçmiş olması, kimi yazarlar tarafından bu tarihin bilgi toplumunun başlangıcı olarak kabulüne neden olmuştur.(Akın, 2001; 61)

Sanayi toplumunun sona ermesiyle malın kendisinden çok üretim bilgisinin daha önemli olduğu Fritz Machlup’un “bilgi ekonomisi “, “Brzezinski’nin “ teknolojik çağ” ve Peter F.Drucker’ın “ post-business society” dediği ve temelinde bilgi işlem teknolojisi yatan yeni bir toplum yapısı ortaya çıktı. Bu yeni toplum yapısı, M.U.Porat ve Japon Masuda tarafından “bilgi toplumu” olarak adlandırıldı. (Erkal, 2004; 206)

Bilgi çağı, servet yaratmada bilginin öne geçtiği dönemi tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Böylece maddi sermayenin yerini zihinsel sermaye almıştır. Zihinsel sermayenin belli bir yere sınırlanmayan yapısı, bütün yönetim ve toplum ilişkilerini değiştirmiştir. (Tekin, 2006; 1)

Bilgi toplumunda insani değerler ve niteliklerin ön plana çıkması, beynin sadece sol lopunun işlevi olan matematik, mantık ve analitik düşünme ve duyguların da, düşünme sürecine katılımını sağlıyor. Böylece, bilgi toplumunda yaratıcı akıl sayesinde beynin bir bütün olarak düşünme sürecine katılması gerçekleşir.

Bilginin öncü olduğu bir üretimde üretilen malın ilk maliyeti yüksek olmasına karşın yeniden kullanılmasının maliyeti düşüktür. Bu nedenle bilgi işgücünden de, mal ve hizmetlerden de, paradan da hızlı yayılmaktadır. Bilginin yayılma hızı sınırsız bir

toplum yaratmakta, ayrıca bilgiye erişmedeki "fırsat eşitliği" nedeniyle herkesin rekabet sistemine girmesinin önü açılmaktadır.

Bilgi toplumunun yaratılması için, bilgi ile donatılmış insanların bulunduğu, o toplumda gelir, bilgi, refah gibi değerlerin ortalama seviyesinin normalin üstünde olduğu kişi, kurum ve sivil toplum kuruluşlarıyla mümkündür. Bunu sağlamak için sorumlu tutulacak kurumlar olarak eğitim kurumları, üniversiteler ve araştırma merkezleri gelmektedir. Çünkü bilgi toplumunun taşıyıcı gücü uzman kişiler olmaktadır. Bilgi toplumunda merkezi unsur, toprak ve sermaye gibi maddi varlıklar değil; aksine nitelikli ve eğitilmiş insanlardır. Bu nedenle insani özellikler, yetenekler ve insani duygular bilgi toplumunda daha çok ön plana geçirmektedir.(Erkan, 2004; 215)

1.1.2.1. Bilgi Toplumu ve Genel Özellikleri

Bilgi ya da enformasyon toplumu insanların yaşamlarını ilgilendiren çeşitli enformasyona kolayca erişebilmelerine, bu enformasyonu bilgiye dönüştürebilmelerine ve dolayısıyla da kendilerini geliştirebilmelerine olanak tanıyan bir toplum olarak tanımlanmaktadır (Kocacık, 2003; 2)

Yeni ekonomi biçiminde rekabet gücü yaratmanın temel koşulu, bilgiyi üretmek, üretilen bilgiye erişmek, erişilen bilgiyi tasnif ederek saklamak, gerekli bilgiyi analiz ederek rakibin önüne geçmek ile kazanılmaktadır. Bu koşullar altında eski çağın zenginlik kaynakları fiziksel varlıklarken, bilgi çağının zenginlikleri ise soyut, maddi olmayan varlıklar olup şirketin içindeki potansiyel enerji, kolektif beyin gücünden meydana gelmektedir.(Çınar, 2010; 5). Sonuçta imalat sanayindeki beden işçileri toplumun sevgilisiyken, şimdi hızla üvey evlat olma yolunda olduğu şeklinde değerlendirmeler yapılabilmektedir.

Sermaye sahipleri açısından üç dönem de değerlendirecek olursa tarım toplumlarında toprak sahipleri, sanayi toplumlarında ise işverenler gücü ellerinde bulundurmaktaydılar. Oluşan yeni toplumda ise güç bilgi sınıfına ait olacaktır. Bilgi ise kimsenin tek elinde olan bir kavram değildir. Ulaşmasını bilen herkesin bilgiye sahip olabileceği bir dönem başlamaktadır. Bilgi toplumunda artık üretimi belirleyen temel üretim faktörü bilgidir. Sanayi toplumu ürünü olan otomobilin hala % 60'ı maddedir. Bilgi toplumu ürünü olan bilgisayarın ise % 2 si madde % 98 i bilgidir.

Sermaye kavramı maddesel anlamını yitirmeye başlamıştır. Şirketler sermaye olarak entelektüel ve sosyal sermaye gibi soyut kavramları kullanmaktadırlar. Bu kavramların da ana teması üstün niteliklere sahip, insandır. Bilgi toplumu, niteliksiz veya yarı nitelikli işgücünün yerine, artık üstün nitelikli işgücüne, yani beyin gücüne önem vermektedir. İnsan Kaynakları bölümlerinin ön planda olacağı dönemler başlamaktadır. Bilgi çağının bir kuruluşu olarak Microsoft ele alınacak olursa, maddi kaynakların (arazi, fabrika, stoklar, ofis, hammadde stokları gibi) yok denecek kadar az olduğu, ancak kayda değer tek varlığın şirket çalışanları (entelektüel sermaye) olduğu görülmektedir. Sermayenin tamamen önemsiz olduğu kimse tarafından iddia edilemez ancak sermaye geçicidir. 15 yıl önce Microsoft'un hiç sermayesi yoktu. Simdi ise piyasa değeri General Motors ya da IBM'den fazladır. Yeni ekonomide sermaye zamanla bilginin bir fonksiyonu haline gelecektir. (Topscott, 1998; 42)

Enformasyon teknolojisi pahalı bir teknolojidir. Yapılan bir çalışmaya göre, 2000 yılında enformasyon sektörü ticareti yaklaşık 2,4 trilyon dolar olacaktır (Geray, 1997; 42). Bu rakam, genelde enformasyon teknolojisi ve elbette enformasyon üretemeyen ülkelerden ki bunlar genelde geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerdir, bu teknolojiyi üreten ülkelere aktarılabilecek miktarı göstermektedir. Dünya nüfusunun %78'i geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelere aittir (Unesco, 1997; 1-3). Geri kalmışlık ve az gelişmişlik kavramlarının, ülkelerin ekonomik yetersizlikten dolayı temel eğitim, sağlık, konut, bilim vb. sorunları çözemeyiş anlamı içerdiği düşünülürse, dünyanın 4/5'inin en azından yakın bir gelecekte enformasyon toplumu kavramını kendileri adına kullanamayacakları açıktır. Bu ülkeler, büyük bir olasılıkla, enformasyondan para kazanan değil, ona para harcayan buna karşın enformasyonu, sahip oldukları altyapısal sorunlar nedeniyle, birey ve toplum düzeyinde bilgiye dönüştüremeyen toplumlar olacaklardır.

Bilgi toplumunda bilgi teknolojilerinin sağladığı olanaklar, iş hayatında esnekleşmeyi arttırmış, bu sayede çalışma ortamı geleneksel ofislerden evlere taşınabilir hale gelmiştir. 1970'lerde ortaya atılan bu görüşler "işçisiz fabrika", "kâğıtsız ofis", "parasız toplum", "elektronik ev" ve "tele demokrasi" gibi kavramların kısa sürede toplumsal yaşamda ağırlık kazanacağını öngörmekteydi. (Çelik, 2002; 54).

Çalışma yaşamında ise, işin merkeziyetçi yapısı ortadan kalkacağı için pek çok toplumsal etkinliğin elektronik olarak yapılabilmesi olanaklı hale gelecek; çalışmak

için ofise, eğitim için okula, alışveriş için markete, finansal işler için bankaya gitmek gerekmeyecek, fabrikalardaki işçilerin yerini robotlar alacaktır. Sanayi toplumunda işçi hareketleri ve özellikle grevler, itici güç olma işlevini yüklenmişken; bilgi toplumunu harekete geçiren güç, sivil hareketler ve sivil örgütler olmaktadır. (Çelik, 2002; 53)

1.1.2.2 Bilgi Toplularının Sorunları

Bilim ve teknolojinin ilerlemesi, kimi bireylere göre dünyada var olan sorunlara etkili bir çözüm getirip kişilerin yaşam standartlarını yükseltecek, kimi bireylere göre de yaşam kalitesini düşürüp birçok problemin doğmasına ve uzun vadede insanlığın yok olmasına neden olacaktır. (Aktan, 1998; 3).

Bilgi toplumunda, bireyselliğe aşırı derecede yüklenilmesiyle insanlar topluma karşı yabancılaşmaktadırlar. İnsanlar bilgisayarlar sayesinde kendi kendine yeterli bir varlık haline gelmektedirler. İnsanların çalışma ve oyun arkadaşları artık bilgisayarlar olmuştur. İnsanlar giderek yalnızlaşmaktadırlar.

Gelişmiş ülkelerin ve gelişmekte olan ülkelerin arasındaki ekonomik, kültürel vb. birçok alanda uçurumun her geçen gün daha da artmasına neden olacağı düşünülmektedir. Gelişmiş ülkeler, gerekli olan bilgiye ulaşmak için bütçelerinden önemli bir payı Ar-Ge çalışmalarına ayırırken az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bu konuda oldukça zorlanmaktadırlar. Bu da zaman içerisinde ülkeler arasındaki gelişmişlik farkının daha da açılmasına neden olmaktadır.

Birçok ülkede kitle iletişim araçlarının belli sermaye gruplarının elinde toplandığı görülmektedir. Bu durum küresel ölçekte düşünüldüğünde ise, bu araçların belli ülkelerin güdümünde işlediği, bu ülkelerin politikalarını ve kültürlerini diğer ülkelere taşıdıkları gözlemlenmektedir.

Bilgi toplumu, bilişim devrimini başlatan ve yönetenlerin çıkarlarına hizmet etmektedir. Çünkü bilişim teknolojileri tek merkezden yönlendirilen bir eğlence pazarının doğmasına yol açmaktadır. Bu olgu, insanların birbirleriyle olan iletişimini azaltmakta ve kültürel gelişimlerinin hızla yok olmasına sebep olmaktadır. Toplular kendi kültürlerinden yozlaşarak yönetilen ve yönlendirilen toplum olmaktadır.

Bilgi çağının ortaya çıkardığı en önemli sorunlardan biri ise etik problemidir. İnternet üzerinde bir denetim ve kontrol mekanizmasının bulunması gerekmektedir.

Ancak günümüzde yaşanan sorunlar göz önüne alındığında gerekli olan denetimin mümkün olmadığı söylenebilir (Akıncı, Bakır, 2007; 13). Bilgi toplumunda önem kazanan bilgi üretimi ve kullanımı ile ilgili hukuksal sorunlar da gündeme gelmektedir. Bilgi mülkiyetine (fikir mülkiyeti) ilişkin mevcut hukuksal kurallar ile örf ve adetler üzerindeki baskı ve gerilim giderek artmaktadır. Mevcut fikirsal mülkiyet rejimi, değişen koşullar karşısında etkinliğini büyük ölçüde kaybetmekte, yetersiz kalmaktadır. Artan bilgi paralelinde, bilgi üzerindeki haklara da saldırılar artmaktadır. Korsanlık, sahtecilik, bilgi hırsızlığı, taklitçilik gibi durumlar sık sık ortaya çıkmaktadır. Telif haklarının, patentlerin, markaların ve ticari sırların ihlaline hayatın her alanında ve ülkeler arasında da rastlanabilmektedir. Mülkiyet hakkında tartışmalar sürüp gitmektedir (Yüksel, 2001; 88-89).

Gelişmiş ülkeler arkası arkasına ürettikleri teknolojik aletleri piyasaya sunmaktaki amaçları teknolojileri takip eden tüketici toplumu yaratma çabalarıdır. Tüketici toplumu yaratıp teknolojiyi üreten yerine tüketen bir ülke yaratmaktır. Bu yolda kullandıkları reklamlar, satış hileleri birer oyunun parçalarıdır. Enformasyon teknolojisine bir kez girildiğinde, artık, bu teknoloji bağlamında üretilen her yeni ürünü alma zorunluluğu ise pazarın sürekliliği demektir. Enformasyon teknolojisinin dünyada soğuk savaş döneminin sona ermesiyle gerileyen silah sanayinin yerini alabilecek denli zengin bir ticaret alanı olduğu/olacağı, bugün hemen herkesin kabul ettiği bir gerçektir.

Türkiye’de bilgi ekonomisine geçiş noktasında hala sıkıntılar yaşandığı ve beklenen veya istenilen seviyelere ulaşamadığı gözükmemektedir. Bunun sebepleri arasında; uygun ortamların oluşturulamaması, inovasyon politikalarının hayata geçirilememesi, bilgisayar ve iletişim teknolojileri okur-yazarlığının yeterli seviyede olmaması ve bu ekonominin temel alt yapısı olan bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısının ise toplumun her kesimine yaygınlaştırılmaması ve sayısal uçurumun kapatılamaması gibi sebepler yer almaktadır(Sağiroğlu, 2008; 61). Günümüzün bu yeni yapılanış biçiminin ileride neler getireceği aslında belirsizliklerle doludur. Ama bugünden bilinen; daha endüstrileşme aşamasını bile tamamlayamamış az gelişmiş ülkelerin artık kendi teknolojilerini üretmeyi ve bilgi toplumu adı verilen yapıya uyum sağlamayı seçmeleri gerekmektedir.

1.2. SOSYAL SERMAYE KAVRAMI

Fiziki, beşeri ve doğal sermayeleri benzer olmasına rağmen farklı bölgelerin farklı büyüme oranlarına sahip olması ve uygulanan ekonomi politikaları aynı iken bazı bölgelerin kalkınmasının yanında bazı bölgelerin geri kalması Dünya’da olduğu gibi Türkiye’de de tartışılan konulardır. Bununla birlikte kalkınma problemi sadece gelişmekte olan ülkelerin değil, gelişmiş ülkelerin de gündemindedir. Kalkınmış ülkeler bölgeler arası gelişmişlik farklarını gidermeye çalışırken; gelişmekte olan ülkeler ise hem ulusal kalkınmalarını hızlandırmaya hem de bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmaya çalışmaktadırlar. Bundan dolayı bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesi her iki gruptaki ülkelerin çözmeye çalıştıkları ortak bir problem olmaktadır. Bu bağlamda araştırmacılar ve politika üreticiler, bölgeler arası gelişmişlik farkının altında yatan sebebi öncelikli olarak fiziki sermaye yetersizliği ile ilişkilendirmişler ve sorunun çözümü olarak da kamu kaynaklarının doğrudan ya da dolaylı yollarla geri kalmış bölgelere aktarılması gerektiğini öne sürmüşlerdir.

Fiziksel sermaye aktarımına dayalı bu modellerden istenilen sonucun alınamamasıyla birlikte, 1960’lı yıllarda kalkınmada beşeri sermaye konusu incelenmeye başlanmıştır. 1980’li yıllarla birlikte kalkınma kavramının gelişmesi ve daha geniş perspektiflerde tartışılır hale gelmesiyle, kalkınma ve bölgesel gelişme konularında sosyal sermaye kavramı araştırılmaya başlanmıştır.(Tüysüz, 2011; 3) İnsana yapılan yatırımla performans olarak sonuç sağlayan politikalar birbiri ardına geliştirilmeye başlamıştır.

Sermaye kelime anlamı olarak, gelir ve kazanç gibi, fayda akışı sağlayan, maddi varlık birikimini ifade eder. Ancak, bugün, sermaye, maddi olan veya olmayan, her bir sermaye biçiminin fayda akışı sağladığı varlıklar sınıfını ifade eder. Yani, üretime sokulan, değerli, işlendikten sonra katma değer yaratan, değerinin objektif ölçütlerle ortaya koyabildiği maddi varlıklar olarak ele alınmasının yanında, elde edilmesi güç, kullanılan süreçlerde fark yaratan, pazarda rekabet üstünlüğü sağlayan ancak objektif ölçütlerle de değer biçilmesinin zor olduğu, maddi olmayan varlıklar da akla gelmektedir. Sosyal sermayede depolanan, biriktirilen ve ileri de kullanılması düşünülen insanlar arası ilişkiler, güvenle oluşan birlikteliklerdir. (Zengin, Ayaz, 2010; 2). Sosyal sermaye kavramı “toplumu bir bütün olarak bir arada tutmak üzere tuğlalar arasındaki çimento ve parçaları birleştiren yapıştırıcı” şeklinde de açıklanır.(Aydın,2008,5)

Sosyal bilimler terminolojisinde maddi sermaye dışında farklı sermaye tanımlamalarından ilk olarak insani (beşeri) sermaye kavramı ile karşılaşılmaktadır. Bu anlamda maddi sermayenin dışında tanımlanacak olan bu ilk sermaye türü olan insani sermaye kavramı 1960’ların başından beri kullanılmaktaysa da daha da kökenine inildiğinde 1930’lu yıllarda endüstri sosyolojisinin konu ile işletmeler düzeyinde ilgi duymaya başladığını görmekteyiz.

Az gelişmiş ülkelerde, insanlar ve kurumlar arası bağların ve karşılıklı işbirliğinin geliştirilmesinin ekonomik kalkınmaya katkıda bulunup bulunamayacağı özellikle 1990’lı yıllardan itibaren yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Bu tartışmalar bağlamında ortaya çıkan sosyal sermaye yaklaşımına göre ekonomik kalkınma problemlerinin en temel nedenleri sadece fiziksel ve beşeri sermaye eksikliğinden değil, aynı zamanda sosyal sermaye eksikliğinden de kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda sosyal sermayenin az gelişmiş ülkeler için bir çıkış noktası olabileceği düşünülmekte ve ilgili açıklamalar önceki teorik yaklaşımlardan önemli ölçüde farklılaşmaktadır. (Tüylüoğlu, 2006; 15)

Sosyal sermaye ile ilgili literatürde, bir toplumun “gelişmişlik düzeyi” ile “sosyal sermaye miktarı” birbirini besleyen iki unsur olarak kabul edilmektedir. (OECD, 2001; 41). Az gelişmiş ülkelerde sosyal sermaye stokunun da düşük seviye de olduğu en azından gözlemsel olarak bilinmektedir. Sosyal sermaye seviyesinin düşük olmasının özellikle gelişmekte olan ülkelerin (GOÜ), yönetim kalitelerini ve ekonomik gelişmelerini de önleme özelliğine sahip olduğu düşünülebilir. Diğer yandan, Gelişmiş Ülkelerin (GÜ) bazılarının sosyal sermaye seviyelerinde düşüş görülebilmektedir. Ancak bu ülkelerde farklı sosyal sermaye düzeylerinin bulunması içine düştükleri bu durumdan GOÜ’lere göre daha hızlı çıkmalarına yol açabilmektedir.(Şenkal, 2006; 2).

Sosyal sermaye, özü itibariyle sosyoloji kuramları üzerine temellendirilmiş ve son dönemde farklı disiplinler tarafından da toplumsal sorunların çözüm yolu olarak kabul gören bir kavramdır. Yakın zamandaki sosyoloji literatüründe ağırlıklı olarak yer aldığı kadar ekonomi, eğitim, politika gibi farklı alanlarda kullanılan sosyal sermaye kavramı, Marx, Durkheim ve Weber’den itibaren süregelen güven, işbirliği, karşılıklı bağlılık gibi değerlerin yeni bir tanım altında sunulmasıdır.(Yetim, 2006; 91) Birçok bilim dalının konuları içinde yerini alan sosyal sermaye kavramının kesin ve net bir tanımını yapmak zordur. Çünkü her bilim dalı kendine has kavramları ve

çerçevesi mevcuttur. Son yıllarda sosyal sermaye kavramına olan araştırma talebinin artmasını internet ortamında yapılan bir çalışma ortaya koyulmaktadır. 90'lı yıllardan önce internet ortamında yapılan çalışmalar da anahtar kelime olarak sosyal sermaye toplam yirmi kez, 1991 ile 1995 yılları arasında 109 kez 1996 ile 1999 yıllarında ise 1003 kez gibi oldukça yüksek bir seviyeye ulaşmıştır. Günümüzde ise yapılan her araştırmanın ana teması olmasa bile konu bütünlüğü içinde muhakkak “sosyal sermaye” kelimesine rastlamak mümkündür.

Sosyal sermaye; ülkelerin gelişmek adına uyguladıkları ekonomik çabalar esnasında, bu gelişimi sağlayan faktörlerden en önemlisi olan insan ve toplum hayatın etkilerini ortaya koymayı amaçlayan sosyal içerikli yeni bir iktisadi kavramdır. Bu sebepten dolayı tam ve kesin bir tanımını yapmak imkânsız olmaktadır. Ancak, en basit şekil ile sosyal sermayeyi; en az iki kişi arasında, güvene dayalı bir şekilde kurulabilen iletişim imkânı, biraz daha geniş bir tanımlamayla, toplumu oluşturan fertler, sivil toplum örgütleri ve kamu kurumları arasındaki koordinasyon faaliyetlerini kolaylaştırarak toplumun üretkenliğini arttıran, güven, norm ve iletişim ağı özellikleri şeklinde tanımlamak mümkündür. (Koçak, Kavi, 2010; 69)

Sosyal sermaye kavramı birey düzeyinde tanımlanabildiği gibi, kent ve hatta ulus düzeyinde de tanımlamak mümkündür. Kavram genellikle birey düzeyindeki tanımlamalarda, bireyin başarı amacına ulaşmasını sağlayan işbirliği eğilimleri, sosyal destek ağları ile ilişkilendirmiştir. Bunu yanı sıra sosyal sermaye, kent düzeyinde, daha çok “güven içinde yaşayabilme” olanakları ile bağlantılı olarak, sosyal kontrol ve suç oranı gibi göstergeler aracılığıyla tanımlanmaktadır. Ulus düzeyinde ise sosyal sermaye, güven ilişkilerinin kurumsallaşması ve sivil toplum etkinliklerinin gelişmesiyle karakterize edilmektedir.

Sosyal sermaye kavramının toplumbilimlerinde önemli yer edinmesinde sosyolog James S. Coleman'ın katkısı büyük olmuştur. Coleman, sosyal sermaye ile “toplumsal yapıların insanların bir şeyler başarmalarını sağlayan yönlerini” kastetmektedir. Sosyal sermaye kavramı ilk olarak 1920'li yıllarda tanımlanmış olmasına karşın, 1960'lı yıllardan itibaren benimsenmiş ve ilk olarak modern kent yaşamının sorunlarına çözüm yolu olarak önerilmiştir. Bourdieu'nun sosyal sermaye kavramına yaklaşımı, bireylerin bir gruba ait olma ile elde edeceği yararlar üzerine odaklanmıştır. Bireylerin geliştirdikleri sosyal ağları kendileri için bir “yarar”a dönüştürmeleri ve bu şekilde toplumsal yaşamın yeniden inşa edilmesi mümkün

olmaktadır. Türkçe’ de çok sık kullanılan “ sen benim kim olduğumu biliyor musun “ kelimesinin arka planında olan “ ağ “ kavramı sosyal sermayenin en temel ögesi durumundadır.

Ulus devlet anlayışının gerilemesi ve buna bağlı olarak sivil toplum anlayışının gelişmesi sosyal sermaye dinamiklerinin ortaya çıkarılması ve harekete geçirilmesi konusunda önemli olanaklar sunmaktadır. Günümüzde sivil toplum ve sosyal sermaye arasındaki ilişki konusundaki genel görüş, sosyal sermaye potansiyelinin ancak sivil toplum anlayışının geliştiği ülkelerde olduğu üzerinde odaklanır.(Şenkal, 2005; 799)

Ülkelerin ekonomik gelişimleriyle pozitif etkileşim içinde olan sosyal sermayeye, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik başarı için acil olarak yatırım yapılması zorunlu olan bir alandır. Çünkü az gelişmiş ülkelerin ekonomik gelişim süreçlerinde, sosyal problemler ekonomik zorluklar karşısında çoğunlukla görmezlikten gelinmektedir. Ancak geline nokta, ikinci plana itilen sosyal sorunların olumsuz etkilerinin, ülkelerin ekonomik alandaki başarısızlığında çok önemli rol aldığı görülmektedir. (Karagül, 2005; 39).

Türkiye’nin sahip olduğu örf, adet ve dini inançları açısından sosyal sermayenin birçok izine rastlanılmasına rağmen Türkiye’nin 47 ülke arasında yapılan Dünya Değerler Araştırmalarında 45. Sırada yer alması kayda değer bir konudur. (Ayaz, Pehlivanoğlu, 2012)

1.2.1. Sosyal Sermaye Çeşitleri

Sosyal sermaye kavramı her bilim dalı içine adapte olmaktadır. Dolayısıyla sınıflandırmak kolay olamamaktadır. Sosyal sermaye konusu üzerinde çalışan araştırmacılar konuyu farklı biçimlerde ele almaktadırlar.

Bağlarına göre olan sosyal sermaye; Sosyal sermayeyi oluşturan aktörlerin diğer aktörlerle bağlar sonucu ürettikleri sosyal sermaye çeşididir. Bağlar, açısından sosyal sermaye, iki ana başlık altında irdelemektedir. Bunlardan ilki " **Bağlarına göre olan sosyal sermayedir.** Bazı araştırmacılar da bunlara ilave olarak " birleştirici sosyal sermaye " üzerinde durmaktadırlar.(Öğüt, 2009; 13)

Bağlayan Sosyal Sermaye, kendilerini ortak geçmişle, amaçlarla, deneyimlerle ya da hedeflerle özdeşleştirmiş, aile üyeleri, yakın arkadaşlar ve küçük topluluklar ve etnik ya da bölgesel topluluklar içerisindeki bağlılıkları ifade eder. Bağlayan Sosyal

Sermayeye sahip söz konusu kapalı toplulukların örtük bilgilerin aktarımındaki etkinliklerinin yüksek olduğunu da belirtmek gerekir. Başka bir ifade ile bağlayıcı sosyal sermaye bizim gibi insanlarla olan ilişkilerimizi kapsamaktadır. Aile fertleri arasındaki ilişkiler ya da aynı grubun üyeleri arasındaki ilişkiler bağlayıcı sosyal sermayeye örnek olarak verilebilmektedir.

Farklılıklar arasında bağlantı kuran ve bu sayede kazanımların artmasını sağlayan sosyal sermaye, **köprülendiren sosyal sermaye** olarak tanımlanır. Granovetter, benzeyen aktörleri birbirine bağlayan ve kapalı ağların sosyal sermayenin oluşmasını sağlayan bağları " güçlü bağlar " ; farklı ağları birbirine bağlayan ve böylece köprülendiren sosyal sermayenin ortaya çıkmasını sağlayan bağları da " zayıf bağlar " olarak tanımlar. (Tüysüz, 2011; 21)

Birleştirici Sosyal Sermaye; Genel olarak insanların gücü ve yetkiyi elinde tutanlarla olan ilişkilerini ifade etmektedir. Birleştirici sosyal sermaye için, yöneten grup ile yönetilen grup arasındaki ilişkiler ya da idareci-çalışan arasındaki bağlantılar örnek olarak verilebilmektedir.

Düzeyine göre sosyal sermaye; Sosyal Sermayenin makro düzeyi tüm sosyal ve ekonomik faaliyetlerinin arka planına hizmet eden kurumsal ve politik çevre ile yönetsel düzenlemelerin kalitesi biçimde gözlemlendiği seviyedir. Makro düzey; rejim tipi, yasalar, devletin yetkilerini yerele dağıtması anlamında merkezsizleşme ve politik sürece katılma düzeyini içeren siyasi bir düzenleme çerçevesini içerir.

Mikro düzeyde, bireylerin oluşturduğu yatay biçimdeki ağlarda ve hane halkında ve bu ağların temelinde yatan ortak normlar ve değerlerde sosyal sermaye gözlemlenebilir. Örgütler açısından mikro düzeydeki sosyal sermaye tanınmayı, işbirliğini ve kişisel güveni, dayanışmayı, sadakati, itibarı ve uygun enformasyona erişimi ifade eder.

1.2.2. Sosyal Sermayenin Göstergeleri ve Ölçülmesi

Sosyal sermayenin ölçümü üzerine gerçekleştirilen çalışmalara bakıldığında, bu çalışmaların sosyal sermayeyi ne şekilde ölçülebileceğine ilişkin ortak bir noktada buluşamadığını, buna karşın tümünde, sosyal sermaye kavramının ölçümünün oldukça güç olmasına vurgu yaptığı görülmektedir.

Sosyal sermayenin ölçülmesinde karşılaşılan güçlüklerin nedenleri ise genel olarak

şu şekilde ortaya koyulmaktadır (Altay, 2007; 341):

- Çok boyutlu her şeyi kapsayan nitelikte olması
- Sosyal sermayenin bağlamsal yapısı nedeniyle ölçümüne ilişkin sonuçların değerini yitirmesi, hatta geçersizleşmesidir.
- Sosyal sermayenin işlevselliği açısından bilgi veremeyecek olmasıdır.

Sosyal sermayenin belirleyici unsurlarının daha iyi anlaşılmasında sosyal sermaye miktarının bir toplumda nasıl ölçüldüğü çok önemli bir konudur. 2003 yılında Bjornskov ve Svendsen tarafından yapılan bir literatür çalışmasında sosyal sermayeyi ölçmeye yönelik 10 kadar denenmiş yöntem rastlanmıştır (Bjornskov vd., 2003; 9-17), Bu ölçümlerde birbirine yakın ve birbirinden farklı kriterler kullanılmış olsa da bu yazarlarca mikro ve makro olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulmuşlardır. Mikro yaklaşım kapsamında; bireylerin gönüllü kuruluşlara üyelikleri ve güven derecesi; Makro yaklaşım kapsamında ise; hükümetin gücü, bireylerin gönüllü kuruluşlara üyelik oranları yer almakta ve Freedom House tarafından her yıl düzenlenen “Özgürlük Endeksi” sonuçlarının bu konu ile ilgilenenlerce çoğu zaman kullanıldığı görülmektedir. Norris ise 2002’de yaptığı çalışmada bu iki yaklaşımı bir araya getirerek, bireylerin genelleştirilmiş güven düzeylerini, herhangi bir kuruluşa üye olup olmadıklarını, bu kuruluşlarda aktif rol oynayıp oynamadıklarını endekse dâhil etmiştir(Altay, 2007; 341).

Putnam sosyal sermayenin önemli bir unsuru olarak tanımladığı sosyal ağları derneklere üyelik oranları ile ölçmektedir. Yardım dernekleri, okul aile birlikleri, izcilik grupları ve kardeşlik dernekleri bu kapsamda yer almaktadır.

Sosyal sermaye ölçümüyle ilgili literatür taraması sonucunda karşımıza iki yöntem çıkmaktadır. Birinci yöntem sosyal sermayeyi bireylerin sosyal sermayelerinin toplamı olarak ele alan ve özellikle güveni ölçmeye yönelik yapılan anket çalışmalarıdır. İkinci yöntem ise sosyal sermayeyi bireyden ziyade grupların sahip olduğu bir değer olarak ele alan istatistik bürolarından elde edilen veri setlerinin çeşitli statiksel yöntemlerle analiz edilmesi yoluyla ölçen deneysel çalışmalardır. Literatürde ağırlıklı olarak bu iki yöntem kullanılmakla birlikte, bazı araştırmacılar statiksel analizlerine anket sonuçlarını da dâhil etmişlerdir. (Tüysüz, 2011; 59)

Geniş ve kapsamlı göstergelerin yokluğunda toplumlarda var olan güven durumu en kabul edilir göstergeler konumunda bulunmaktadır. “Güven” sosyal sermayenin en

önemli unsuru olarak ifade edilmektedir (Erdoğan, 2006; 7). Metodolojik olarak güven tanımlamaları ne olursa olsun, sosyal sermayenin ve güvenin belirleyicilikleri konusunda uzlaşmaya varılmış gibidir. Makro düzeydeki değişkenlerden ülkelerin gelir düzeyleri ve gelirlerin adil dağılımı sosyal sermayenin ve bireyler arası güvenin gelişimine pozitif katkıda bulunacaktır. Bu konuda yapılan en önemli girişim Dünya Değerler Araştırması (World Values Survey) gelmektedir. Yapılan bu araştırmada insanlara yöneltilen şu soru toplumların güven durumunu açığa çıkarmaktadır: “ Sizce genelde insanların çoğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla herhangi bir ilişki kurarken veya bir iş yaparken hiçbir zaman dikkati elden bırakmamak mı gerekir ?” Bu soruya verilen cevaplar eğer evet, “insanların çoğuna güvenilebilir” şeklinde oluşuyorsa bu toplum güven açısından yüksek bir yerde, diğer şık “dikkatli olmak gerekir” seçeneği öne çıkarsa da düşük güvenli bir toplum olduğu şeklinde anlaşılmaktadır.

Sosyal sermayenin azaldığının en büyük işareti toplumdaki güven unsurunun azalmasıdır. Putnam’a göre ise bir toplumda sosyal sermaye rezervleri tükeniyorsa bunun belli başlı sorumluları bulunacaktır. Bunların ilki annenin çalışma hayatına dâhil olmasıdır. Ancak bu faktör Putnam’a göre bir yere kadar etkili olabilmektedir. İkinci önemli faktör büyük metropollerin doğasından kaynaklanan hareketlilik halidir. Buralarda yaşayan sakinler “dağınık kentsel ceza” olarak adlandırdıkları faktörden etkilenmektedir. Bir araya gelmek için artan zamana gereksinim duymaları sonucunda sahip oldukları bağlar daha da fazla parçalı olma eğilimi taşımaktadır. Putnam’ın sosyal sermayenin gerilemesinde en önemli suçlu olarak ev eğlenceleri ve TV’yi göstermektedir. Putnam’ın verileri televizyon hastası insanların ekran başında geçirmiş olduğu saatlerin artması sonucunda sivil yaşamı neredeyse bütünü ile terk ettiklerini ve arkadaşlarına, hatta kendi aile bireylerine bile çok az zaman ayırdıkları tespitinde izin vermektedir (Field, 2006; 50).

BÖLÜM 2: BRIC ÜLKELERİNDE BİLGİ TOPLUMU VE SOSYAL SERMAYE ETKİLEŞİMİ

2.1. ÜLKELERİN SINIFLANDIRILMASI

Bölümlendirmek, belirlenen kıstaslara göre tasnif yapmak (www.tdk.gov.tr) anlamına gelen sınıflandırma kavramı, günlük hayatımız birçok yerde kullanıldığı gibi ülkeleri birbirinden ayırma, tasnif etmek maksatlı olarak ta kullanılmaktadır. Ülkeleri sınıflandırmak sanıldığı kadar kolay bir kavram değildir. Sınıflandırmanın kıstasları ve elde edilen sonuç tamamen kişisel istekler ışığında olmaktadır. Yapılacak olan sınıflandırmanın ve elde edilen sonuçların uluslararası bir düzeyde kabul görmesi için kıstasların uluslararası ortamda kabul görmüş olması gerekmektedir.

Ülkeleri sınıflandırmak adına dünya çapında araştırmalar yapan ve belirli sonuçlara göre ülkeleri sınıflandıran birçok kuruluş vardır. Bunların başında IMF “International Monetary Fund”, “World Bank”, “World Economic Outlook”, PwC (PricewaterhouseCoopers)’dır. Bu kuruluşlar ülkeleri sınıflandırırken sabit bir kıstas kullanamazlar. İlk etapta bir anket çalışması yapıp belirli veriler elde edilir ve daha sonra elde edilen veriler ışığında değerlendirmeler yapılmaktadır. (http://www.ansiklopedika.org/Geli%C5%9Fmekte_olan_%C3%BClkeler; 12.05.2012)

Bir ülkenin gelişmişliği ölçmek için ekonomik veriler kullanılmaktadır. Ekonomisi gelişmiş ülkeler toplumsal açıdan da gelişmiş kabul gören bir ifadedir. Çünkü “para” olmadan büyümek imkânsızdır. Ekonomik kalkınma veya ekonomik gelişme yapısal birtakım değişiklikleri ifade etmektedir. Bu değişiklikler, kişi başına milli gelirin artırılmasının yanı sıra sanayileşme için gerekli sermaye birikiminin oluşturulması, toplumun eğitim ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilerek yaşam standardının ve insan refahının yükseltilmesidir. (Erkekoğlu, 2007; 2)

Dünya bankasının ülkeleri sınıflandırmak adına yaptığı çalışmalar sonucu elde ettiği verilere göre, ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Almanya, Büyük Britanya Birleşik Krallık, Fransa, İtalya gibi ülkeleri dünya ekonomisinin lideri konumuna getirerek G6 (Group of Six) kurmuş sonra, 1975 yılında Kanada’nın, daha sonra da Rusya’nın katılmasıyla G8 (Group of Eight) tanımını kullanmıştır. Bu tanımlamanın kavramı G20 kadar genişlemiş Türkiye’de kendine 17. sırada yer bulabilmiştir. IMF, G20 diye adlandırılan ülkeleri de kendi aralarında

gruplandırılarak ülkelerin ilk harflerinden oluşan BRIC (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) diye adlandırılan gelişmeye aday ülkeleri belirlemiş, BRIC+3 diyerek Meksika, Endonezya ve Türkiye'yi ilave etmiştir. İlerleyen zamanlarda IMF bu ülkeleri E7 (emerging economies, gelişim, gelişmekte olan ekonomi) adı altında değerlendirmeler de bulunuştur. Bu çalışmada da E7 ülkeleri olan Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Meksika, Endonezya ve Türkiye arasında değerlendirilmeler yapılacaktır.

2.2 BRIC ÜLKELERİNDE BİLGİ TOPLUMU

Gelişmekte olan ülkeler sınıfına girmenin önemini daha çok anlaşılan 2000'li yıllarda bilgi toplumu kavramını birey, toplum ve ülke bazında içselleştirilmesi ve devlet politikaları olarak benimsenmesi gerekmektedir. Eğer sadece birey bazında değerlendirecek olursak, bir veya birkaç kişinin bilgili olması o toplumun bilgi toplumu olduğu anlamına gelmemektedir. Bilgi toplumu olmak “ bilgili toplum “ olma yolundan geçmektedir. Hindistan birçok alanda akademisyen ve bilim adamı yetiştiren bir ülke konumundadır. Ancak toplumun büyük bir kısmının da açlık sınırının altında olduğunu düşünecek olursak Hindistan için bilgi toplumu kavramını kullanmak doğru olmamaktadır. Bu noktadan hareketle eğer sürdürülebilir bir kalkınma ve bilgi toplumu için toplum olarak bilgilendirilmesi gerektiği ortadadır.

Türkiye'nin tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişi bir hayli uzun sürmüştür ancak tarım toplumu sürecini tam olarak yaşayıp tüm aşamalarını ve gereklerini yerine getirmiştir. Sanayi toplumu aşamasına geçtiği dönemlerde yaşanan savaşlar ve karşılaşılan krizler başlangıçta şartları zorlaştırmış ancak zor da olsa bu süreci atlatmayı başararak gelişmeye başlamıştır. Gelişmişliğin sonucu bilgi toplumu aşaması kaçınılmaz olarak Türkiye'nin önüne çıkmıştır.

İlk matbaanın Türkiye'ye girmeden önce ve girdikten sonraki tarihsel olayları hatırlayacak olursak bilgiye olan tarihsel direnç ortaya çıkmaktadır. Ancak o zamanlardan sonra değişen birçok şey olduğu gibi teknolojiye olan dirençte kırılmıştır. Öyle ki Türkiye'nin cep telefonu ile ilk tanışması 20-25 yıl öncesine dayanmaktadır. Şimdi kullanım sayısı ve çeşidine bakıldığında inanılmaz boyutlara gelmesi teknolojiye olan açlığın bir kanıtı olarak değerlendirilmektedir. Teknolojiye olan bu artışın bizi bilgi toplumu yapacağı yanılgısı ne yazık ki toplumumuzun çoğunda hâkimdir. Bilgi toplumu olma yolunda anahtar kavramın teknoloji olduğu bir gerçektir ancak gözle görülemeyen nokta şudur; Bilgi toplumu olmak bilgi

teknolojilerini sadece tüketmek değil onları üretmekten de geçmektedir. Teknoloji ile gelişmiş ülke kavramları arasında bir doğrusal bağlantı oluşmuştur. Teknoloji üreten ülkeler hızla kalkınarak gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerinde gelişmek adına satın aldıkları teknolojilerden de paylarını alarak bu ülkeler ile aralarındaki ekonomik uçurum artmasına sebep olmaktadır. Aşağıdaki tabloda ülkelerin sınıflandırılması gösterilmiştir.

Tablo 2 BM’e Göre Ülkelerin Sınıflandırılması

Birleşmiş Milletlere Üye 192 Ülke vardır.	
Gelişmiş Ülkeler (Developed Countries)	Sanayileşmiş – Teknoloji Üreten ve Transfer Eden Ülkeler 31 ülke
Gelişmekte Olan Ülkeler (Developing Countries)	Sanayileşmekte Olan – Teknoloji Satın Alan Ülkeler 111 Ülke
Az Gelişmiş Ülkeler (Least Developed Countries)	Sanayileş(e)memiş – Teknoloji Satın Alan Ülkeler 50 Ülke

Kaynak: Taştan, 2007; 4

Tablo2’ye göre dünya üzerinde 31 ülke gelişmiş ülke olarak değerlendirilirken, Türkiye’nin de aralarında bulunduğu 111 ülkede gelişmekte olan ülkeler arasında yer almaktadır. Dünya nüfusunun %78’i geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelere aittir (Unesco, 1997; 1-3). Geri kalmışlık ve az gelişmişlik kavramlarının, ülkelerin ekonomik yetersizlikten dolayı temel eğitim, sağlık, konut, bilim vb. sorunları çözemediği anlamı içerdiği düşünülürse, dünyanın 4/5’inin en azından yakın bir gelecekte enformasyon toplumu kavramını kendileri adına kullanamayacakları açıktır. Bu ülkeler, büyük bir olasılıkla, enformasyondan para kazanan değil, ona para harcayan buna karşın enformasyonu, sahip oldukları altyapısal sorunlar nedeniyle, birey ve toplum düzeyinde bilgiye dönüştüremeyen toplumlar olacaklardır. Enformasyona harcama yapan ülkeler, teknolojileri üretmedikleri

takdirde bilgi teknolojilerini üreten toplumların gelişmesi adına kendi sermayelerinden bu ülkelere para aktarmakta, kendi imkânlarından kısıp, gelişmişlik adına aradaki farkın açılmasına sebep olmaktadırlar. Küreselleşme olgusu içinde bilim ve teknolojiye ilk önce ulaşan ülkeler, diğerleriyle arayı açmak adına tüm güçleri elinde tutmak istemektedir. Bu amaçla Doğu bloğunun dağılmasıyla süper güç olarak neredeyse tek başına kalmış olan ABD dünyayı şekillendirmeye devam etmektedir. Türkiye IMF'nin 2007 yılında yaptığı araştırma neticesinde 400 milyar dolar ile gelişmekte olan ülkeler sınıfında yer almaktadır.

Aşağıdaki tabloda IMF'nin hazırladığı ekonomik büyüklüklerine göre ülkelerin sınıflandırılması yer almaktadır.

Tablo 3. IMF'nin Ekonomik Büyüklükleri Sıralaması

Sıra	Ülke	2007 Milyar \$	2010 Milyar \$	Sıra	Ülke	2007 Milyar \$	2010 Milyar \$
1	ABD	13.928.5	14.369,1	11	Brezilya	1.044.8	1.635,5
2	Japonya	4.599.4	4.887,0	12	Kore	929.7	931,4
3	Almanya	3.036.9	3.651,6	13	Hindistan	933.0	1.260,6
4	Çin	2.871.0	4.520,0	14	Meksika	840.7	1.089,9
5	İngiltere	2.552.7	2.679,0	15	Avustralya	794.1	1.058,0
6	Fransa	2.370.8	2.865,2	16	Hollanda	710.6	877,5
7	İtalya	1.949.9	2.307,4	17	Belçika	409.8	506,7
8	Kanada	1.357.1	1.499,1	18	İsviçre	397.5	502,4
9	İspanya	1.325.3	1.601,4	19	İsveç	405.3	487,6
10	Rusya	1.158.9	1.667,0	20	Türkiye	400.4	730,3

Kaynak:<http://www.forumdas.net/ulkeler/ulkelerin-ekonomik-siralamasi-76016/>;

erişim:26.04.2012

Var olma ve kalkınma yarışının tüm hızıyla devam ettiği bilgi çağı döneminde tüm ülkeler için bu yarışta lider olmak, lider kalabilmek ve sürdürülebilir kalkınma için potansiyellerini “küresel sistemde bilgi toplumu olmaya” harcamaktadırlar. Tabloya göre 2010 yılı verilerine göre 14.369,1 milyar dolar ile listenin ilk sırasında yer alırken Türkiye ise 730,3 milyar dolarla 20. yer almaktadır. Bilgi toplumu olabilmek için ülkenin belirli bir ekonomik güce sahip olması gerekmektedir. Tarım toplumu aşamasını başarı ile tamamlamış, kendi ayakları üzerinde durmakta olan ve sanayileşme aşamasına geçmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler sınıfına geçiş için birer aday olmaktadır. Sanayileşme aşamasında kendi üretimini yapan, kalkınma hamlelerinde geç kalmayan ülkeler bir sınıf daha atlamaktadırlar. Türkiye ekonomisi dünyanın 20, Avrupa’nın 7. büyük ekonomisi olarak gelişmekte olan ülkeler sınıfında yer almaktadır. 2010 yılında dünyanın genelinde mevcut küresel krizlere rağmen Türkiye 17. sıraya kadar yükselmiştir.

Bilgili toplum olmak için temel bazı belirleyiciler vardır. Bilgi-toplum ilişkisinde temel belirleyiciler olarak düşünülen okuryazarlık oranları, eğitim sistemine ilişkin veriler (GSMH’dan eğitim için ayrılan pay, öğrenci başına düşen harcama, öğrenci, öğretmen sayısı), okuma alışkanlığına ilişkin veriler, yıllık kitap ve dergi sayıları (yayınlanan makale ve alınan patent sayıları), Araştırma-Geliştirme (AR-GE) verileri ve internet istatistikleri Türkiye’de bilgi teknolojilerinin üretim ve kullanım sürecinin altyapısal koşulları anlamına gelmektedir. (Yılmaz, 2002; 103)

2.2.1. Ar-Ge Faaliyetleri

Araştırma ve geliştirme harcamaları (Ar-Ge), bilim ve teknolojide rekabet avantajı elde etmek için devlet ve özel sektör çabalarının önemli bir göstergedir. Günümüzde işletmeler ve toplumlar için başarılı olmanın yolu, teorik bilgiyi piyasanın ihtiyacı olan, pazarda talep görecekt, kendisine rekabet üstünlüğü kazandıracak yeni ürün ve hizmetlere dönüştürebilmekten geçer. Bunu sadece teknoloji transferi ile yapmaya çalışan ülkeler uzun vadede başarılı olamayacaklardır. Çünkü ithal edilen teknoloji, çok kısa bir süre sonra yeterliliğini ve geçerliliğini kaybetmekte, bu alanda rekabet imkân sağlayamamaktadır. Küresel rekabetin hüküm sürdüğü uluslar arası piyasalarda söz sahibi olmak isteyen ülkelerin, katma değeri yüksek teknolojileri

kendileri üretebilmeleri ve inovasyon (teknolojik yenilik) yapabilmeleri gerekmektedir. Bu da Araştırma-Geliştirme'ye (Ar-Ge) verilen önemden geçmektedir. Dünyada gelişmiş sanayisi olan ülkelerin teknolojide büyük yol kat etmelerinin altında Ar-Ge ve inovasyona verdikleri önemin yattığı bilinmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin büyük bir kısmı bilime ve Ar-Ge'ye önemli bir bütçe ayırmaktadır. Ar-Ge'yi teşvik edici, özendirici ve kolaylaştırıcı önlemler almaktadırlar (Keleş, 2007; 1)

Uluslararası karşılaştırmalar için kullanılan Ar-Ge (GERD) gayri safi yurtiçi harcamasıdır. Bu, tüm yerleşik şirketler, araştırma enstitüleri, üniversite ve devlet laboratuvarları tarafından Ar-Ge ile ilgili toplam harcamalardan (cari ve yatırım) oluşmaktadır. Küresel sistemde bilgi toplumu olmanın öncülüğünü Japonya ve ABD yapmıştı. Japonya, ülkenin gelişmesi adına sahip olamadığı doğal kaynaklardan yoksul olmanın yarattığı zayıflık ve dezavantajı teknolojide güçlenerek aşmıştır. Bu nedenle sürekli olarak Ar-Ge'ye ağırlık vermiş ve 1970'li yıllardan itibaren Masuda'nın önderliğinde bilgi toplumu kavramını devlet politikası haline getirmeyi başarmıştır. Japonya'da, Ar-Ge çalışmalarında devletin yanı sıra özel sektörün de büyük rolü vardır. Japonya'da Ar-Ge'ye milli gelirden ayrılan pay %3'ün üzerindedir. (Erkan, 2007; 6). Aşağıdaki tabloda BRIC ülkelerinin GSYİH içindeki Ar-Ge harcamalarının oranları verilmiştir.

Tablo 4 GSYİH İçinden Ar-Ge İçin Ayrılan Pay

	2005	2006	2007	2008	2009
BREZİLYA	2,26117605	2,28378854	2,30427913	2,30111877	2,44556317
RUSYA	1,15133437	1,06796717	1,07293918	1,11611445	1,04434619
HİNDİSTAN	0,74385211	0,77933018	0,7672137	0,75761477	--
ÇİN	1,22989174	1,32475805	1,38830175	1,39582326	1,46985812
MEKSİKA	0,39964019	0,41182837	0,38611959	0,37018896	--
ENDONEZYA	0,06769292	0,0475633	--	--	--

Kaynak: OECD Factbook 2011: Economic, Environmental and Social Statistics - ISBN 978-92-64-11150-9 - © OECD 2011, Endonezya'ya ait veriler 2000 ve 2001 yıllarına aittir.

Tablo 4'e göre Ar-Ge için GSYİH' den en büyük payı 2009 verileri baz alınacak olursa 2,44 oranıyla Brezilya yapmıştır. Çin 1,46 oran ile BRIC ülkeleri içinde önemli bir değere sahiptir. BRIC ülkeleri içinde Endonezya 0,04 oranıyla Ar-Ge' ye en az yatırım yapan ülke konumundadır.

Tablo 5 2011 yılı Ar-Ge Harcamaları

Ar-Ge 2010 Yılında Yapılan Harcamalar	
Brezilya	19,4 milyar \$
Rusya	7,2 milyar \$
Hindistan	36,1 milyar \$
Çin	153,7 milyar \$
Meksika	6,4 milyar \$
Endonezya	0,72 milyar \$

Kaynak: Dünya Bankası 2011; http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_research_and_development_spending; erişim: 27.09.2012

Tablo 5'e göre 153,7 milyar dolarlık harcama ile Çin lider ülke konumundadır. Türkiye ise 6,9 milyar dolar ise hızla gelişmekte olan ülkeler arasında Çin, Hindistan ve Brezilya'nın ardından en fazla yatırım yapan ülkelerdendir. Türkiye'ye düşen ise, en kısa sürede sahip olduğumuz Ar-Ge' ye ayrılan payın en azından Avrupa standardı ortalamalara çıkartmaktır. Japonya'da devletin ve kamu kesiminin Ar-Ge' ye desteği kadar özel sektöründe rolü büyüktür. Türkiye'de de Japonya örneğinde olduğu gibi özel sektöre de büyük görevler düşmektedir.

Türkiye'de Ar-Ge harcamaları içerisinde özel sektörün payı giderek artmaktadır. Ar-Ge ve yenilikçilik faaliyetleri alanında sağlanan teşvikleri düzenlemek üzere hazırlanan 5746 sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi

Hakkında Kanun'un 12 Mart 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Özellikle kriz sonrası dönemde özel kesim Ar-Ge harcamalarının daha da artacağı ve 2015 yılı itibarıyla kamu ve özel kesimin payının eşitlenmesi hedefine yaklaşılabileceği tahmin edilmektedir. Tablo 26 ve 27 de kamu ve özel sektörün Ar-Ge harcama oranları gösterilmiştir. Aşağıdaki tablo her bin kişi başına düşen araştırmacı sayısını göstermektedir.

Tablo 6 Her Bin Kişideki Araştırmacı Sayısı

BRIC ÜLKELERİ	2005	2006	2007	2008	2009
BREZİLYA	--	--	0,69	0,65	--
RUSYA	6,8	6,7	6,6	6,4	6,4
ÇİN	1,5	1,6	1,8	2,1	1,5
MEKSİKA	1,1	0,9	0,9	--	--
ENDONEZYA	--	--	0,09	--	--

Kaynak: OECD Factbook 2011: Economic, Environmental and Social Statistics - ISBN 978-92-64-11150-9 - © OECD 2011

2007 yılı verilerine göre BRIC ülkeleri içinde araştırmacı sayısı en fazla olan ülke 6,6 oranıyla Rusya'dır. Çin ise 1,8'lik değeri ile 1 ortalamasının üzerine çıkabilen bir diğer BRIC ülkesidir. BRIC ülkeleri içerisinde Endonezya 0,09 oranıyla en düşük değere sahip olan ülkedir. Tablo 7'de bilgi toplumu göstergeleri içerisinde önemli bir değere sahip olan bilimsel dergi ve makale sayılarını göstermektedir.

Bilimsel teknik ve dergi, makalelerin sayısının yüksekliği o toplumun bilgi toplumu olma yolundaki en önemli göstergelerinin başında gelmektedir. BRIC ülkeleri içinde en yüksek orana sahip ülke 74019 sayıyla Çin'dir. Rusya ve Brezilya'da 10000 değerinin üzerinde değere sahip BRIC ülkeleridir. Endonezya ise 262 sayı ile en düşük orana sahip BRIC ülkesi konumundadır. Aşağıdaki tablo da son 5 yıla ait BRIC ülkelerinin patent başvuru sayıları gösterilmektedir.

Tablo 7 2005-2010 Bilimsel Teknik Ve Dergi Makaleleri

BRIC ÜLKELERİ	2005	2006	2007	2008	2009
BREZİLYA	9896	10799	11890	12909	12306
RUSYA	14424,5	13561,6	13953,7	13970,2	14016,2
HİNDİSTAN	19917	18987	18203	19917	18987
ÇİN	41603	49575	56811	65300	74019
MEKSİKA	3931,6	3998,2	4223,6	4256,8	4127,7
ENDONEZYA	205,2	215,1	197,5	218,9	262

Kaynak: <http://data.worldbank.org/indicator/IP.JRN.ARTC.SC/countries/1W-TR->
 OE?display =graph; erişim: 27.04.2012

Tablo 8 2005-2010 Patent Başvuruları

BRIC ÜLKELERİ	2006	2007	2008	2009	2010
BREZİLYA	20264	17802	18833	18023	19981
RUSYA	9807	11934	14137	12966	13778
HİNDİSTAN	--	23242	28922	30387	27025
ÇİN	88183	92101	95259	85508	98111
MEKSİKA	14931	15970	15896	13459	13625
ENDONEZYA	4324	--	--	--	--

Kaynak: <http://data.worldbank.org/indicator/IP.PAT.RESD/countries>;
 erişim: 28.04.2012

Patent başvuru tablosu incelendiğinde 98111 sayı ile Çin BRIC ülkeleri içinde en yüksek orana sahiptir. Hindistan ise 27025 patent başvurusu ile yüksek oran sahip

diğer bir BRIC ülkesidir. Endonezya ise 2006 verisi de olsa en düşük patent başvurusunda bulunan BRIC ülkesi konumundadır.

2.2.2. Okuryazarlık

Enformasyonun üretimi kadar, belki de daha çok toplumsal tüketim düzeyinin irdelenmesi gerekmektedir (Soysal, 1997; 88). Enformasyonun toplumsal düzeyde kullanımının sağlanamadığı, örneğin üniversite, sanayi ve iş dünyası ile sınırlı bir kullanıma sahip olduğu sürece enformasyon toplumu kavramındaki 'toplum' teriminin yeri tartışılır bir görünüm kazanacaktır. Tüketilen bilginin nitelik ve niceliği; bilgiye karşı istek ve organik gereksinmenin nasıl yaratılacağı yani bilginin toplum katmanları ile bütünleşmesini sağlayacak etkinlik alanlarının neler olduğu soruları önem taşımaktadır. (Sosyal, 1996; 5) Enformasyonun toplumsal düzeyde kullanımı için ön koşul niteliği taşıyan okur-yazarlık oranlarına bakmak, enformasyonun toplumsal tüketiminin henüz "enformasyon toplumu" kavramının ifade etmeye çalıştığı gerçeklikten uzak olduğunu ortaya koymaktadır. Oysa artan, ortam değiştiren ve karmaşıkleşan yapısından dolayı istenilen bilgiye ulaşmanın bir beceri kabul edildiği ve bu beceriye sahip olmanın enformasyon toplumunun okuryazarlığı olarak tanımlanan "bilgi okuryazarlığı" ile ifade edildiği bir çağa ulaşmak, doğal olarak, temel okuryazarlık sorununun çözümlenmesini gerektirmektedir.

Bilgi toplumu deyiminin içinde “bilgi düzeyi yüksek toplum, bilginin ön planda olduğu toplum, bilgi ve bilgisayarların aktif olarak kullanıldığı toplum, üretimden çok üretim teknolojilerinin önemli olduğu toplum, bilgili insanların şekillendirdiği, okuryazar toplumu ve birbirinin dilinden anlayan, toplum olarak bilgili toplum” kavramlarını barındırmaktadır. Aşağıdaki tablo da dünyadaki ülkelerin okuryazarlık oranları gösterilmiştir.

Tablo 9 BRIC Ülkeleri Okur Yazar Oranları

BRIC ÜLKELERİ OKURYAZAR ORANLARI	
Brezilya	99,2
Rusya	99,4
Hindistan	92,2
Çin	93,9
Meksika	93,4
Endonezya	87,9

Kaynak: Birleşmiş Milletler Gelişme Programı Raporu 2007

Okuryazarlığın genel tanımı bir dilin yazınlarını okuyabilme, okunan öğeleri algılama ile kavrama yetisine sahip olunmasıdır. Günümüz bağlamında okuryazarlık iletişimin bir parçasıdır. Bir dili bilip, konuşabilmenin yanı sıra iletişim kurabilmek için yeterli derecede okuma ile yazmayı da bilmek gerekir. UNESCO'nun tanımına göre okuryazarlık; Değişik türdeki yazılı kaynakları, kayıtları kullanarak tanımlama, anlama, yorumlama, bir araya getirme, iletişim kurma ile hesap yapma yeteneğidir.

Tablo 10 Yüksek Öğretim Oranları

BRIC ÜLKELERİ	YÜKSEK ÖĞRETİM ORANLARI
BREZİLYA	25,63
RUSYA	75,88
HİNDİSTAN	17,86
ÇİN	25,94
MEKSİKA	28,02
ENDONEZYA	23,11

Kaynak: OECD Factbook 2011: Economic, Environmental and Social Statistics –

ISBN 978-92-64-11150-9 - © OECD 2011

Okuma yazma oranı, bir ülkenin bilgi toplumu olma yolunda kazanması gereken niteliklerin başında gelmektedir. BRIC ülkeleri içerisinde en yüksek orana sahip olan ülke %99,4 ile Rusya'dır. Diğer BRIC ülkelerinin okuryazar oranları %90 ortalamasının üstünde oranlara sahiptirler. Ancak Endonezya 87,9 oranıyla en düşük orana sahip olan BRIC ülkesidir.

OECD ülkelerinde son on yılda yükseköğretime ulaşmada yetişkin nüfusun oranında önemli artışlar yaşanmıştır. 2009 yılında, 25 ile 64 yaşları arasındaki nüfusun% 30'un üzerinde daha fazla OECD ülkelerinin yarısından fazlasında, yükseköğretim düzeyinde eğitime ulaşılmıştır. BRIC ülkelerinden Rusya Federasyonunda bu rakam% 50 iken Kanada, İsrail, Japonya, Yeni Zelanda ve Amerika Birleşik Devletleri'nde, bu pay bu orandan daha yüksektir. Bunların tersine, 25 – 64 yaş grubu için yükseköğretim düzeyi İtalya, Portekiz ve Türkiye'nin yanı sıra diğer G20 ülkelerin bazılarında (Arjantin, Brezilya, Çin, Endonezya, Suudi Arabistan ve Güney Afrika) % 15'in altında kalmıştır. Tablo 11'de BRIC ülkelerinin ilköğretimden yükseköğretime kadar yaptıkları harcamalar gösterilmiştir.

Tablo 11 2009 Yılı Öğrenci Başına Yıllık Eğitim Harcamaları

GSYH'nın satın alma gücü paritesi kullanılarak hesaplanan USD karşılığı				
Ülkeler	İlköğretim	Ortaöğretim	Yükseköğretim	İlköğretimden Yükseköğretime
BREZİLYA	14,96	13,72	43,8	72,48
ÇİN	5,9	22,32	74,6	96,92
HİNDİSTAN	11,55	20,6	69,4	101,55
ENDONEZYA	12,85	14,5	20,1	47,45
MEKSİKA	12,64	14,53	41,7	68,87

Kaynak: Education at a Glance, 2009, sayfa 202.

BRIC ülkeleri içerisinde eğitim için en çok para harcayan ülke 101,55 dolar ile Hindistan'dır. 96,92 dolar ile Çin yüksek harcama yapan ülkeleri arasında yer almaktadır. İlköğretimde en yüksek harcamayı yapan ülke 14,96 dolar ile Brezilya, orta öğretimde en çok harcama yapan ülke 22,32 doları ile Çin, yükseköğretime en çok harcama yapan ülke ise 69,4 dolar ile Hindistan'dır.

2.2.3 İleri teknoloji, İnternet kullanımı ve internet Okuryazarlığı

Okuryazarlık, temelinde eğitimi kapsamaktadır. Bilgi çağının içinde bulunduğumuz günlerinde okuryazarlık kavramın da teknolojiden nasibini almış ve internet okuryazarlığı kavramı olarak araştırılması gereken konuların başında gelmiştir. Okuryazarlık genel bir tabirle, okuduğunu anlamak ve anladıklarından çözüm üretmektir. İnternet okuryazarlığı da bir konuyu araştırırken veya internette "sörf" yaparken, belirli hedefler ve yelpaze belirlemek, hangi sitelere ziyaret edeceğini seçmek, buralardan veriler elde etmek ve bu verilerden yararlanıp özümsemek, bu bilgileri harmanlayarak ve çözümler bulmaktır. İnterneti çok kullanıyor olmak internet okuryazarlığı anlamına gelmemektedir. Tablo 12 BRIC ülkelerinin internet kullanım oranlarını göstermektedir.

Tablo 12 Her Yüz Kişideki İnternet Kullanıcı Sayısı

BRIC ÜLKELERİ	2008	2009	2010	2011
BREZİLYA	33,83	39,22	40,65	45
RUSYA	27,05	29,23	43,36	49,31
HİNDİSTAN	4,38	5,12	7,49	10,07
ÇİN	22,66	28,97	34,37	38,39
MEKSİKA	21,71	26,34	31,05	36,15
ENDONEZYA	7,91	6,92	10,92	18

Kaynak: OECD Factbook 2011: Economic, Environmental and Social Statistics –

ISBN 978-92-64-11150-9 - © OECD 2011

Tablo 12’de gösterilen internet kullanım oranları değerlendirildiğinde BRIC ülkeleri içerisinde en fazla kullanım oranına sahip ülke 49,31 ortalamasıyla Rusya’dır. Rusya’yı 45 ortalama ile Brezilya takip etmektedir.

İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), ilk defa aile değerleri üzerine hazırladığı “Aileler değişiyor” başlıklı raporunda, 34 ülkedeki kadın işgücü, aile ferdi sayısı ve yoksulluğu ele almıştır. OECD raporunda, Türkiye’de açlık sınırında yaşayan çocuk sayısının yüzde 24,6 olduğu belirtilmiştir. Yani her 4 çocuktan birinin açlık sınırının altında olduğu ülkemizde pahalı olan interneti kullanma oranının yüksek olması beklenmemelidir. Dünyanın en pahalı internetinin kullanıldığı Türkiye’de, kullanılmış olan internetin de bilgi gelişimi olmadığı daha çok alışveriş ve sanal ortamlarda sohbet maksatlı kullanıldığı yapılan araştırmalar neticesinde ortaya konmuştur. Gelişmekte olan ülkeler rekabette bir adım daha öne geçmek için çalışmaktadırlar. Örneğin; Finlandiya’da 2009 Temmuz ayından itibaren 1 Mbit geniş bant internet bağlantısını herkese ücretsiz olarak verilmektedir.

Tablo 13 İleri Teknoloji İhracatı (Milyon Dolar)

BRIC ÜLKELERİ	2005	2006	2007	2008	2009
BREZİLYA	3701	3969	2975	3139	3701
RUSYA	423	771	778	784	838
HİNDİSTAN	1113	1344	1567	1770	6099
ÇİN	234086	297653	357974	396424	234086
MEKSİKA	38533	46916	48149	56897	50499
ENDONEZYA	6944	6138	6025	6517	6921

Kaynak: OECD Factbook 2011: Economic, Environmental and Social Statistics –

ISBN 978-92-64-11150-9 - © OECD 2011

İleri teknoloji ihracat oranları hızla gelişmiş için çok önemli bir gösterge olarak değerlendirilmektedir. Sanayileşmesini tamamlayıp bilgi toplumu olma yolundaki her ülke ileri teknolojiyi kullanmak zorundadır. Ancak kullanmak için bu ürünleri satın alıyor olmak büyümenin önündeki en büyük tehlike olarak görünmektedir. İleri

teknoloji ürünlerini ihraç etmek fiyatı pahalı olan bu ürünlerde çok önemli bir gelirdir. Artık dünya pazarında büyük fabrikaların yerlerini küçük fakat etki kullanılan ve yükte değil pahada ağır ürünlerin üretildiği atölyeler almaya başlamıştır. Çok büyük alanlarda kurulan fabrikalar sonucu elde edilen bir arabanın yerine 200 kat daha küçük bir atölye de üretilen entegrenin değeri arabadan 200 kat daha fazladır. Dolayısıyla gelişmiş ülkelerde hedef küçük fakat değeri yüksek ileri teknoloji ürünleri üretmektir.

BRIC ülkelerini de kapsayan, gelişmekte olan ekonomilerin oluşturduğu OECD ülkelerinde BİT ürünleri ihracatı 2009 yılında 1 trilyon ABD dolarına ulaşmıştır. Çin tek başına% 36 tutarındaki ihracat ile OECD ülkelerinde toplam BİT ihracatının% 62'sini oluşturmaktadır. Çin 1998 ve 2008 yılları arasında BIT ihracatında muhteşem bir büyüme yaşayarak yıllık% 31 ortalama hızla büyüme sağlamıştır. Ancak, Çin'in BİT ürünleri ihracatı 2009 yılında % 10 oranında düşmüştür.

2.2.4 E - devlet

Bilişim teknolojilerinin hızla geliştiği günümüzde devletinde dijitalleşmesi gereği kaçınılmaz hal almıştır. Dijitalleşme sosyal devlet anlayışının da bir göstergesidir.

Tablo 14 2008 Yılı E-Devlet Kullanım Oranları Ve Güven Endeksi

	GÜVEN ORANI	2010 SIRALAMA	2012 SIRALAMA	E- DEVLET	SIRALAMA
BREZİLYA	0.6167	59	61	0.718	84
RUSYA	0.7345	27	59	0.755	66
HİNDİSTAN	0.547	137	135	0.547	134
ÇİN	0.5359	78	72	0.687	101
MEKSİKA	0.6240	55	56	0.770	57
ENDONEZYA	0.4949	97	109	0.617	124

Kaynak: <http://www2.unpan.org/egovkb/datacenter/CountryView.aspx>;

erişim: 10.08.2012

Hizmeti sunan devlet ile hizmet alan vatandaş arasındaki tüm gereksiz işlemlerin kaldırılmasını sağlayan e-devlet politikası Avrupa’da 1990’lı yıllarda başlarken Türkiye’de 2003 yılında başlayabilmiştir. E-devlet kullanımı bilgi toplumu olma yolunda da önemli bir gösterge olarak kabul edilmelidir. Aşağıdaki tablo 14’de e-devlet kullanım oranları yer almaktadır.

2.3. BRIC ÜLKELERİNDE SOSYAL SERMAYE

Fiziki, beşeri ve doğal sermaye birikimleri aynı olmasına rağmen neden farklı kalkınma düzeylerine sahip olduğu ve geri kalmış bölgelerin nasıl kalkınacağı konuları kalkınma planları olan ülkelerin sosyologları tarafından tartışıla gelen konuların başında gelmiştir.(Tüysüz, 2011; 4). Bu bağlamda, araştırmacılar ve politika üreticiler, bölgeler arası gelişmişlik farkının altında yatan sebebi öncelikli olarak fiziki sermaye yetersizliğiyle ilişkilendirip, sorunun çözümü için de kamu kaynaklarının doğrudan ya da dolaylı yollarla geri kalmış bölgelere aktarılması gerektiğini öne sürmüşlerdir. Fiziksel sermaye aktarımına dayalı bu modellerden istenilen sonucun alınamaması ve kalkınma kavramının daha geniş perspektiflerde araştırılır hale gelmesiyle birlikte kalkınmada ve bölgesel gelişmede sosyal sermayenin rolü de araştırma konusu olmaya başlamıştır. Sermaye kavramını tanımlayan iktisatçıların uzun süre sosyal sermayeyi dikkate almamaktadırlar ve sosyal sermayenin sürdürülebilir gelişmenin kayıp halkası olduğunu belirtmektedirler.(Sargut, 2006; 3).

Araştırmacılar sosyal sermaye kavramını şekillendirmeye başladıkları dönemlerde insana yapılan yatırımların performansa olumlu etkilerinin tespit edildiğinden itibaren sosyal sermaye kavramı sosyologların gözdesi konumuna gelmiştir. İşverenler tarafından maliyetli karşılanmadığından kolay kabul görmüş bol miktarda uygulama alanı bulmuştur. Evlilik yıldönümünde işvereni tarafından izinli olduğunu öğrenen bir işinin verimliliğindeki artışın maliyeti işverene kazandıklarının yanında oldukça küçüktür. Dolayısıyla kazançlı yatırım her zaman işverenin en temel görevidir.

İktisat biliminin, sosyal yönü üzerinde yeterince durulmadığı söylemek mümkündür. Bugüne kadar üretimin temel unsurlar; emek, sermaye (finansal), doğal kaynaklar ve girişimcilik olarak kabul edilmekteydi. Ancak söz konusu bu dört üretim faktörü ile ekonominin üretim yönü tam olarak açıklanamamaktadır. Dolayısıyla söz konusu dört temel üretim faktörüne ilave olarak, çalışan kişinin bilgi ve becerisinin ele

alındığı beşeri sermaye ve toplumsal güvene dayalı iletişim düzeyini belirleyen sosyal sermaye, yeni üretim faktörleri olarak ekonomik teoriye girmiş durumdadır (Karagül, 2006; 4)

Sosyal sermayenin belirleyici unsurlarının daha iyi anlaşılmasında sosyal sermaye miktarının bir toplumda nasıl ölçüldüğü çok önemli bir konudur. 2003 yılında Bjornskov ve Svendsen tarafından yapılan bir literatür çalışmasında sosyal sermayeyi ölçmeye yönelik 10 kadar denenmiş yöntem rastlanmıştır (Bjornskov vd., 2003; 9-17). Bu ölçümlerde birbirine yakın ve birbirinden farklı kriterler kullanılmış olsa da bu yazarlarca mikro ve makro olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulmuşlardır. Mikro yaklaşım kapsamında; bireylerin gönüllü kuruluşlara üyelikleri ve güven derecesi; Makro yaklaşım kapsamında ise; hükümetin gücü, bireylerin gönüllü kuruluşlara üyelik oranları yer almakta ve Freedom House tarafından her yıl düzenlenen “Özgürlük Endeksi” sonuçlarının bu konu ile ilgilenenlerce çoğu zaman kullanıldığı görülmektedir. Tablo 15’de sosyal sermayeyi ölçmek için kullanılan yöntemler listelenmiştir.

Tablo 15 Sosyal Sermayenin Ölçülmesi İçin Kullanılan Yöntemler

Çalışmanın Adı	Çalışma Yapan Kişi ya da Kurum	Dönem	Çalışmada Kullanılan Değişkenler	Çalışmada Kullanılan Yöntem
Dünya Değerler Anketi	Dünya Değerler Anketi Kurumu	(1990 - 1995)	-Güven -Gönüllü Organizasyonlara Üyelik	Anket Yöntemi
Sosyal Katılım Endeksi	Robert Putnam	1995	-Son bir yılda yerel organizasyonların aktivitelerine katılım, -Kişi başı kentsel ve sosyal örgüt sayısı,	Anket Yöntemi, Regresyon Analizi

			-Kamusal toplantılara katılım oranı -Seçimlere katılım oranı, -Bin kişiye düşen sivil toplum örgütü sayısı,	
Sosyal Sermaye ve Sosyal Politika	Martin Paldam	2000	-Basın Özgürlüğü, -İnsan Hakları, -Mahkemelerin Bağımsızlığı, -Suç Oranları, -Yolsuzluk, -Politik İstikrarsızlık,	Anket
"Making Democracy Work"	Robert Putnam, Leonardi	1995	-Spor Klüpleri Kültürel Dernekler -Yerel Gazete ve Okur Sayıları	Endeksleme Yöntemi
İtalya Sosyal Sermaye ve Ekonomik Büyüme	Robert Putnam ve John Helliwell	2001	-Gazete Okurluğu -Bütçe Harcamaları -Vatandaşlık Memnuniyet Göstergeleri	Anket ve Endeksleme Yöntemi
Sivil Katılım Endeksi	Guido De Blassio ve Giorgio Nuzzo	2004	-İşgücü Verimliliği -Girişimcilik -Kadın İstihdam Oranı -Yüksek Öğrenim Oranı -İş Başvuru Oranları	Regresyon Analizi
Sosyal Sermaye	Dünya Bankası	2002	-Rüşvet oranı -Kredi kullanılabilirliği	Çok Değişkenli

Değerlendirme Aracı Social Capital Assessment Tool (SOCAT)			-Komşuluk-mahalle bağlantıları, -Aile ve arkadaşlık bağlantıları, -İş Bağlantıları	İstatistiksel Analiz Yöntemi
Avusturalya 5 Eyalette Sosyal Sermayenin Ölçümü	Paul Bullen ve Jenny Onyx	(1996 - 1997)	-İntihar Oranları -Suç Oranları -Güven, -Tutumluluk -Karşılıklılık	Anket Yöntemi, Faktör Analizi
Sosyal Sermaye ve Ekonomik Kalkınma	Andrew Woodhouse	(2001 - 2002)	-Yüksek nitelikli nüfusun oranı, -Ev sahiplik oranı,	Temel Bileşenler Yöntemi
Türkiye İçin Bir Rekabet Endeksi (Sosyal Sermaye Endeksi)	Alpay Filiztekin	2008	-Hane halkı büyüklüğü, -100 bin kişi başına doktor Sayısı -100 bin kişi başına sinema sayısı, -Bin kişi başına gazete tirajı sayısı -Kız okullaşma oranı -Bin kişi başına stk sayısı, -Net göç oranı -Okuma yazma oranı	Temel Bileşenler Yöntemi
Sosyal Sermaye Endeksi	Murat Kara	2008	-Dernek Sayısı -Vakıf Sayısı	Temel Bileşenler Yöntemi

Kaynak: Tüysüz, 2001; 81

Tablo 15’de belirtildiği gibi sosyal sermayeyi ölçmenin birçok yolu denenmiş ve belirli derecelerde sosyal sermaye endeksleri ortaya çıkmıştır. Birçok gösterge bulunmasına rağmen genelde güven, sivil toplum kuruluşlarını sayısı ve bunlara katılım, dernek ve vakıfların sayısı, suç oranları, yolsuzluk, basın özgürlüğü gibi kavramlar üzerinde birikim oluşmuştur. Buna göre söz konusu kavramlar şu şekilde açıklanabilir.

2.3.1 Güven ve Sosyal Sermaye İlişkisi

Kazanılması çok uzun zamanlar almasına rağmen çok kısa bir sürede kaybedilebilen bir duygu olan güven, hem kişi hem de uluslar için son derece önemli bir kavramdır. Putnam’ın sosyal sermayenin önemli belirleyicilerinden biri olarak tanımlamış olduğu güven kavramı da son dönemde üzerinde sayısız tartışma yapılan sosyal bilimler kavramlarından biridir. Francis Fukuyama’nın “Güven” (1998) adlı kitabında ülkelerin ekonomik performansları arasındaki farklılıkları açıklayan faktörlerden biri olarak tanımladığı güven birçok açıdan üzerinde durmaya değer bir kavram olarak gözükmektedir. (Erdoğan, 2005; 5)

Güvenin birçok tanımı olmasına rağmen Eric Uslaner’ın kullandığı tanım birçok sosyolog tarafından genel kabul görmüştür. Uslaner’e göre güvenle ekonomik eşitsizlik ve yolsuzluk derecesi arasında negatif; küreselleşme derecesi, internet kullanım derecesi, ekonomik büyüme oranları, eğitim harcamaları ve zenginden fakire gelir transferiyle pozitif ilişkiler olduğunu göstermektedir. (Öztaş, 2010; 3).

Tablo 16 Sosyal Sermayenin Göstergeleri

Sıra No	Ölçüm Göstergeleri	Sıra No	Ölçüm Göstergeleri
1	Demokrasi	10	Kişisel özgürlük
2	Rüşvet oranı	11	Seçmen mevcudu
3	Mahkemelerin bağımsızlığı	12	Yerel topluluklara katılım
4	Grevler, öğrenci hareketleri	13	Sosyal etkinliklere katılım
5	Tutuklu sayısı	14	Yetkilendirme
6	Hükümete güven	15	Temsil yetkisi oranları
7	Kredi kullanılabilirliği	16	Komşuluk-mahalle bağlantıları
8	İş bağlantıları	17	Aile ve arkadaşlık
9	Çeşitliliğe tolerans gösterme	18	Sendikalara güven

Kaynak: Dünya Bankası, 1999

Gerek kamu, gerek özel, gerekse sivil toplum örgütlerinin etkin bir işleyişe sahip olabilmeleri, araştırmaların gösterdiğine göre, diğer faktörler yanında güven ilişkilerinin varlığına da bağlıdır. Çalışma hayatında yer alan örgütlerde örgüt içi güven ilişkilerinin küçük gruplar içinde sınırlı kalması, bir başka ifadeyle yüz yüze ilişkiler ve iç grupların dışına taşmaması hem avantaj hem de dezavantaj kaynağı olarak çeşitli çalışmalarca tespit edilmiştir (Öztaş, 2010; 4). Dünya Bankası, sosyal sermayenin ölçülmesinde kullanılabilecek göstergeleri içeren bir liste geliştirmiştir. Bu liste aşağıdaki tablo 16’te gösterilmiştir.

Güven kavramı 1990’lı yıllarda Dünya Değerler Anketinin temel konusu olmuştur. Sosyal sermaye ve güven kavramı arasındaki ayrılmaz ilişki Coleman, Putnam ve Fukuyama tarafından açıklanmıştır. Coleman (1988; 98)’a göre; kapalılık özelliği gösteren ağ bağlarıdaki yapılar, düzenli temaslar ve davranış normları aracılığıyla

güven ve itibarın inşa edilmesini, dolayısıyla da sosyal sermayenin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Fukuyama (2005; 25-27)'ya göre ise, sosyal sermaye toplumda ya da toplumun belli parçalarında yaygınlık kazanan güven aracılığıyla ortaya çıkan bir yeterlilik olup, toplumun temel parçası aile ile ulus arasında yer alan çeşitli büyüklükteki topluluklar tarafından benimsenmektedir. Yüksek güvene sahip toplumlar sosyal sermaye açısından zengindir. Bu nedenle güven kavramıyla sosyal sermaye arasında doğrudan ilişki olduğunu ileri sürülmektedir. Sosyal sermaye kendi başına eyleme geçen ya da girişimde bulunan bireyler aracılığıyla oluşturulamaz. Sosyal sermayenin bireysel erdemlerden çok, toplumsal erdemler üzerine kurulu olduğu söylenebilir. Sonuçta sosyal sermaye sadakat, dürüstlük, güvenirlilik vb. erdemlerin edinilmesi ve bunların toplumsal bağlamda yerleştirilmiş olması ile ilişkilidir.(akt.Öztaş, 2010; 9)

Ölçülebilirlik, ekonomik faktörler için her zaman önemli bir tartışma konusu olmuştur. Aynı şekilde sosyal sermayenin ölçümü ve değerlendirilmesi önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü diğer üretim faktörlerinde olduğu gibi sosyal sermayeyi ölçmenin güvenilir ve tek bir metodu bulunmamaktadır. Bu nedenle sosyal sermayeyi net olarak ölçmek de pek mümkün değildir. Ancak sosyal sermayenin varlığının bir dizi yansımalarını sosyal ve ekonomik alanda gözlemlemek mümkündür. (Karagül, 2005; 6)

Dünya Değerler Anketinde “Yakın çevrenizden olmayan kişilerle ilişkilerinizde çok dikkatli ve temkinli mi davranırsınız yoksa insanlara güvenir misiniz?” şeklinde yöneltilen soruya birçok ülkeden yine birçok ve birbirinden farklı bireylerden sunulan seçeneklerden birini seçmeleri istenmiştir. (Zengin, Ayaz, 2010; 2). Türkiye’de güven üzerine yapılan araştırmalar, Halis, Gökgez vd. (2007), Döğertlioğlu (2005), Keyman (2004), Karagül (2004), Sargut (2003), TÜSİAD’ın Kamu Reformu Araştırması (2002), Konda Anketi (1996), Uluslar arası Cumhuriyetçiler Birliği ve Strateji Mari’nin Türk Gençliği’nin Siyasal Katılımı ve Güven (1999) araştırmalarıdır.

2.3.2. Cezaevi Nüfus Oranları

Sosyal sermaye göstergeleri içinde değerlendirilen cezaevi nüfus oranları Tablo 17’da gösterilmiştir. Cezaevi Nüfus hızı verisi belirli bir tarihte hesaplanan

cezaevinde yatan kişilerin sayısını göstermektedir. Sosyal sermayenin arttığı toplumlarda cezaevi nüfusunun düştüğü gözlemlenmiştir.

Tablo 17 Cezaevi Nüfusu

BRIC ÜLKELERİ	CEZAEVİ NÜFUSU	BİN KİŞİDEKİ SAYI
BREZİLYA	284,989	160
RUSYA	864,590	606
HİNDİSTAN	304,893	29
ÇİN	1512 ,19	117
MEKSİKA	154,765	156
ENDONEZYA	62,886	29

Kaynak: <http://www.csdp.org/research/r234.pdf>; erişim: 24.0.2012

2.3.3 Kişisel Vergi Oranları

Kişisel vergi gelirleri verisi belirli bir zaman dilimi içerisinde toplanmış olan vergileri göstermektedir. Sosyal devlet gereği kişisel vergilerin az olması sosyal sermayeye pozitif etki yaptığı gözlemlenmiştir. Sosyal sermayesi yüksek, güven duygusunun hâkim olduğu bir toplumda kişilerin ödediği vergilerin vatandaşa yansımalarının takip edilmesi oldukça kolay olmaktadır. Şeffaf devlet gereği e-devlet uygulamalarının önemi oldukça büyüktür. BRIC ülkeleri kişisel olarak verdikleri vergiler açısından değerlendirilmesi aşağıdaki Tablo 18’de gösterilmiştir. 2011 yılında BRIC ülkeleri içerisinde en yüksek vergi oranı olan ülke %67,1 oranıyla Brezilya’dır.

Tablo 18 Vergi Oranları

BRIC ÜLKELERİ	2008	2009	2010	2011
BREZİLYA	69,2	67,3	67,1	67,1
RUSYA	48,3	48,3	46,5	46,9
HİNDİSTAN	69	64,7	63,3	61,8
ÇİN	79,9	63,8	63,5	63,5
MEKSİKA	51,5	51	50,5	52,7
ENDONEZYA	37,3	37,6	37,3	34,5

Kaynak: <http://data.worldbank.org/indicator/IC.TAX.TOTL.CP.ZS/countries> ;

erişim: 28.09.2012

2.3.4. Boşanma Oranları

BRIC ülkeleri boşanma oranları açısından değerlendirilmesi aşağıdaki Tablo 19’ta gösterilmiştir. Kaba boşanma hızı verisi belli bir yıl içinde her 1000 nüfus başına düşen boşanma sayısı olarak tanımlanmaktadır. Bireysel sosyal sermayenin arttığı toplumlarda boşanma oranlarının artması beklenmektedir. Gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru boşanma oranlarının arttığı görülmektedir.

Tablo 19 Boşanma Oranları

BRIC ÜLKELERİ	ORTALAMALAR
BREZİLYA	0,6
RUSYA	43,3
HİNDİSTAN	1,1
ÇİN	0,79
MEKSİKA	0,48

Kaynak: <http://www.divorcereform.org/gul.html>; erişim: 23.09.2012

BRIC ülkeleri içinde en yüksek oran 43,3 ile Rusya sahiptir. 1 ortalamasının üzerine çıkan bir diğer ülke ise Hindistan'dır. Diğer tüm BRIC ülkelerinde boşanma oranı 1'in altında bir orandadır

2.3.5. İntihar Oranları

BRIC ülkelerinin intihar oranları Tablo 20'te gösterilmiştir. İntihar Oranı verisi, intihar olayları nedeniyle yaşanan ölümlerin toplam ölümler içindeki oranıdır. İntihar oranı birçok sosyolojik çalışmada kullanılan ve toplumsal bütünleşme düzeyini temsil eden bir göstergedir. İntihar oranı göstergelerinin sosyal sermaye ile negatif ilişkili olması beklenmektedir.(Tüysüz, 2011, 104)

Tablo 20 İntihar Oranları

BRIC ÜLKELERİ	ERKEK	KADIN	TOPLAM	YILLAR
BREZİLYA	7.7	2.0	4.8	2008
RUSYA	--	--	21.4	2010
HİNDİSTAN	13.0	7.8	10.5	2009
ÇİN	--	--	22.23	2010
MEKSİKA	6.8	1.3	4.0	2008

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_suicide_rate;

erişim: 28.09. 2012

İntihar oranlarındaki yükseklik sosyal sermaye olumsuz etki etmektedir. BRIC ülkeleri içersinde en yüksek oran 22,23 ile ÇİN' e aittir. Rusya'nın 21,4 oranı da değerlendirilmesi gerekli bir ortalama olarak karşımıza çıkmaktadır. Meksika ise BRIC ülkeleri içinde 4 ortalama ile en az orana sahip ülkedir.

2.3.6. GSYİH Oranları

BRIC ülkelerinin 1997-2011 tarihleri arasında sahip oldukları GSYİH oranları Tablo 21'te gösterilmiştir. GSYİH bir ülke vatandaşlarının veri bir yıl için ürettikleri

toplam mal ve hizmetlerin, belli bir para birimi karşılığındaki değerinin toplamıdır. GSYİH oranının yüksekliği o ülkedeki refah için önemli bir göstergedir.

Tablo 21 Kişi Başına Düşen GSYİH

BRIC ÜLKELERİ	2008	2009	2010	2011
BREZİLYA	8628,95284	8391,66859	10992,969	12593,8929
RUSYA	11700,2211	8615,65876	10493,9373	13089,3375
HİNDİSTAN	1027,90657	1126,94513	1375,3904	1488,51697
ÇİN	3413,58866	3748,93449	4431,39017	5444,7853
MEKSİKA	9893,41459	7875,82087	9132,81151	10064,3125
ENDONEZYA	2171,7048	2272,73385	2951,71068	3494,60457

Kaynak: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD/countries> ;

erişim: 08.09.2012

GSYİH oranlarına bakıldığında BRIC ülkeleri içerisinde Rusya ve Brezilya 13089 dolar ve 12593 dolar ile ilk sıralarda yer almaktadır. 3494 dolar ile Endonezya son sırada yer almaktadır.

2.3.7. Göç Oranları

BRIC ülkeleri göç oranlarına göre değerlendirilmiştir. Söz konusu değerler aşağıdaki Tablo 22’de gösterilmiştir. Net Göç belirli bir bölgenin aldığı göç ile verdiği göç arasındaki farktır. Belirli bir bölgenin aldığı göç verdiğienden fazla ise net göç pozitif, verdiği göç aldığı göçten fazla ise net göç negatiftir. Net Göç Hızı ise göç edebilecek her bin kişi için net göç sayısıdır. Analizde sosyal sermayesi yüksek bölgelerin daha fazla göç alması ve daha az göç vermesi ve beklenmektedir. Diğer bir deyişle, sosyal çözülmenin yaşandığı yerlerde göç hızı yükselmektedir. Ekonomik sebepler, yaşanan krizler, işsizlik, istikrarsız politikalar ve plansız yaşam o toplumlardaki sosyal sermayenin yok olmasına sebep olmaktadır. Güvensiz toplumlarda devletin harcamaları eğitim, sağlık, eğitim yerine güvenlik harcamalarına aktarılmasına bunun yanında suç oranının artmasına sebep olmaktadır. Bu gibi toplumlarda yaşam

şartları gittikçe zorlaşacağından imkan bulunduğu göç oranını tetiklemesi kaçınılmazdır.

Tablo 22 Göç Oranları

BRIC ÜLKELERİ	1995	2000	2005	2010
BREZİLYA	-99999	-100002	-499999	-499999
RUSYA	2219718	2208219	1564426	1135737
HİNDİSTAN	-127420	-512789	-1923245	-2999998
ÇİN	-823659	-677444	-2298055	-1884102
MEKSİKA	-1745347	-1351404	-2596157	-1805238
ENDONEZYA	-719986	-775921	-1184298	-1293089

Kaynak: <http://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.NETM>; erişim: 27.09.2012

BRIC ülkeleri içerisinde net göç oranları değerlendirildiğinde Rusya daha çok göç alan pozisyonunda olan tek ülkedir. Diğer tüm BRIC ülkeleri aldıklarından daha fazla göç verdikleri için değerleri negatif çıkmaktadır.

2.4. BİLGİ TOPLUM VE SOSYAL SERMAYENİN ÇALIŞMA İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ

Günümüzde her şeyin değiştiği gibi endüstri ilişkileri kavramı da değişmektedir. Sanayi döneminin yerini bilgi dönemine hızla bıraktığı 21.yüzyılda, ağır çalışma şartlarından modern teknolojinin kullanıldığı çalışma şartlarına geçiş başlamıştır.1950'lerden sonra otomasyonun ve 1980'lerden bu yana bilgi teknolojilerinin istihdam üzerindeki en belirgin etkisi işgücünün şeklini değiştirmiş olmasıdır. Öyle ki, Fordist kütle üretim dönemlerinde daha çok sanayi sektöründe yoğunlaşan ve mavi yakalı (beden) işçilerinden oluşan işgücü, giderek hizmetler sektöründe yoğunlaşan ve büyük bölümü beyaz yakalı (fikir) işçilerinden oluşan bir yapıya dönüşmüştür. Beyaz yakalıların artması ve hizmet sektörünün büyümesi bir yandan yeni işçi ve çalışma biçimlerine yol açarken, yeni teknolojiler en azından belli dönemler için "yapısal işsizliğe" neden olmakta, işsizliğin ve yeni işçi ve çalışma tiplerinin ortaya çıkması ise, işçi sendikalarının üye kaybetmesi ve

zayıflaması sonucunu doğurmaktadır. <http://www.ekodialog.com/Makaleler/bilgi-caginda-istihdam-sendikalar.html>; 07.05.2012)

Sanayi toplumunda, maddi ürünler ön planda yer alırken; bilgi toplumunda, ileri düzeydeki bilişim teknolojisinin yarattığı bilgi üretimi hâkimdir. Artık, bilgi; sürekli üretilebilir artmakta, iletişim ağları içinde taşınabilmekte ve bölünebilir/paylaşılabilir olması nedeniyle de emek, sermaye ve toprağı ikame edebilmektedir. Sanayi toplumuyla doğal girdilerden sanayiye yönelen girdi ağırlığı, böylece bilgi toplumunun ilk aşamasında nitelikli işgücüne ve ileri aşamasında da bilişimsel bilgiye öncelik tanımakta; bilgi kullanımı da, ulusal sınırları aşp, küreselleşmeye yol açmaktadır. Buna göre, bilgi toplumu, nitelsiz veya yarı nitelikli işgücünün yerine, artık üstün nitelikli işgücüne, yani beyin gücüne önem vermektedir.(Centel,<http://www.ekodialog.com/Makaleler/bilgi-caginda-endustri-iliskileri.html>; 07.05.2012)

20.yüzyılın son çeyreğinde etkilerini gösteren bilgi toplumuna dönüşümün temelinde 1964’de transistörler yerine mikro ve entegre devrelerin kullanılmaya başlaması yatmaktadır. Bu değişim hız ve güvenilirliği artırırken maliyetlerde düşme sağlamıştır. Bilgi teknolojileri, mikro-elektronik, telekomünikasyon, uydu ve video sistemleri vasıtasıyla bürolarda; şahsi bilgisayarlar (PC’ler), bilgisayar esaslı kontrol sistemleri, bilgisayarla çizim (CAD), bilgisayar destekli eğitim, kablolu TV, bilgi bankası ve elektronik postalama gibi farklı sahalarda çok yaygın bir uygulama alanına sahiptir.(Güloğlu, 2003; 2)

2.4.1. Bilgi Toplumunun Çalışma İlişkilerine Etkileri

Bilgi toplumu döneminde çalışma ilişkileri çalışma şartları, çalışma şekilleri ve istihdam türleri yönünden etkilenmiş olup sosyal sermaye yönünden ise çalışma şartlarının ve çalışanların çalışma koşullarının düzeltilmesi ve insan kaynakları yönetimi açısından etkilenmiştir. Yeni teknolojilerin çalışma hayatına getirdiğı değişiklikler aşağıdaki gibi sıralanabilir.

2.4.1.1 Teknolojik Değişmeler

Bilgi toplumunun anahtar kelimesi olan “teknoloji” eski Yunanca’da ustalık anlamına gelen “techne” ve bilgi anlamına gelen “logy” kelimelerin birleşmesinden oluşmaktadır. Teknolojinin çalışma hayatına girmesiyle küreselleşme kavramı gelişmeye başlamış dünya pazarını kapalı bahçe haline getirmiştir. Bunda en büyük

pay teknolojinin bir ürünü olan bilgisayar ve ağlarıdır. Üretilen mallarında evrensel bir boyut kazandığı teknoloji döneminde giderek üretim metodu üretilen malın önüne geçmiştir. Çağın tüm imkânları kullanılarak kurulan tezgâhlarda çalışanlar, artık daha az bedensel olarak çalışıp beyinlerinin sol lopunu daha aktif kullanarak yaratıcı ürünler ortaya çıkaracaklardır. Mikro elektroniğin dev makinelerin yerini almasıyla ferah iş yerlerine kavuşan çalışanlar, işlerini kaybetmemek adına daha eğitilmiş olmak zorunda kalmışlardır. Bu da teknolojiyle beraber eğitilmiş insanların sayısını arttırmış, kalitenin ön plana çıkmasını sağlamıştır. İnsanoğlu tarihinde ilk defa yarattığı makinenin gerisinde kalmıştır. Bilgisayar çağının ilginç bir özelliği de karmaşık olmasına karşın basit bir kullanıma sahip olmasıdır. Teknolojik yeteneklerin sürekli artması, maliyetlerin de sürekli düşmesi de bilgi toplumunun diğer bir artışı olarak değerlendirilmektedir. (Güloğlu, 2003; 4)

Teknoloji üretimin her alanında karşımıza çıkmaktadır. Tarımla uğraşan tarlalarda, otomobil üretilen büyük fabrikalarda, eğitim verilen tüm dersliklerde yeniçağın bir ürünü olan teknolojiye rastlamak mümkündür. Tarımda uzun süreler alan ekip, biçme ve hasat zamanı kısalmış ve aynı süre içinde daha çok ürün elde eden çiftçiler sağlanmıştır. Otomobil üretirken büyük makinelerin her birini kullanan ve bedenen yorulan işçilerin yerini artık günümüzde robotlar almış, beden gücü yerini beyin gücüne bırakmıştır. Sanayi alanında teknoloji ilk bakışta istihdamı azaltıcı bir faktör gibi görünse de yarattığı yeni iş imkânlarıyla orta vade de kazançlı bir yatırım olduğu inkâr edilemez bir gerçek olmuştur. Eğitim alanında ise teknoloji sayesinde enteraktif bir eğitim anlayışı sistemi kazanılmış, bilgiye ulaşma zamanı kısalmıştır. Görüldüğü gibi, bilgi çağında teknoloji hayatının her alanında karşımıza çıkmakta ve bu durum kaçınılmaz bir hal almaktadır.

2.4.1.2 Esneklik Uygulamaları

Birçok işletme bilgi çağının gereği olarak "network" ve "proje temelli" yeni organizasyon biçimlerini denemektedirler. İşletmeler yine kar amaçlı olarak devamlılık gerektirmeyen sadece o proje için çalışacak personele ihtiyaç duymaktadırlar. Çünkü artık sabit bir üretim küreselleşen dünya da istenen bir durum değildir. Ancak esnek istihdam için sözleşmelerinde kapsamalarının da düzenlemeleri gerekmektedir. Bu nedenle esnek örgüt yapılarına ve yeni işler yaratma olanağı sağlayacak akit türlerine olan potansiyel talebi karşılamak amacı ile hukuksal ve kurumsal reformlara ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. (Dereli, 2001; 3).

2.4.1.2.1 Esnek Uzmanlaşma

Esnek uzmanlaşma işgücünün örgütlenmesi ile ilgili esneklik türüdür. İşçilerin iş tanımlarının değişen üretim metotlarına, teknolojik şartlara, iş yüküne bağlı olarak değiştirilmesi, bir başka ifade ile değişik alanlarda görev ve sorumluluk yüklenebilmesi demektir. (DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı). Genel olarak fonksiyonel esneklik olarak da ifade edilen esnek uzmanlaşma, geleneksel üretim hattındaki bölünmüşlüğe dayanan iş örgütlenmesini ve iş bölümüne karşı olarak, meslek ve işlerdeki genişlemeyi ifade etmekte ve işgücünün işletme-içi hareketini artıran bir yaklaşım olarak belirtilmektedir. (Ekin, 2000; 17)

Yatay büyüme olarak da adlandırılan esnek uzmanlaşma bazı sosyologlar tarafından da işgücüne daha fazla baskı yükleyen bir durum olarak değerlendirilmiştir. Artık çağ sadece bir tek alana yönelen, tek bir alanda hizmet veren kişi ve kuruluşlar yerine aktif olarak günü değerlendiren günün ihtiyaçlarına göre şekillenen kişi ve kuruluşlar istemektedir. Zaten bilgi çağında sürdürülebilir bir kalkınmanın da gereği budur.

2.4.1.2.2 Esnek Çalışma Süreleri

Bilgi çağının çalışma ilişkilerine kazandırdığı yeniliklerin başında esnek çalışma süreleri gelmektedir. Tarım ve sanayi dönemlerinde iş ancak gün bittiğine bitmektedir. İnsanlar çalışmak haricinde günden geri kalan çok az bir zamanını da bedenini dinlendirmekle geçirmektedirler. Hiçbir sosyal aktivitenin olmadığı bir toplum oluşmaya başlamış çalışanlar robotlaştırılarak maksimum kazancın elde edilmesi fikri işverenlerin vazgeçilmez egosu haline gelmişti. Teknoloji çağında da kar işverenin birinci amacı olmuştur. Fakat artık çalışanın da sesini duyurabildiği bir dönemde yaşamakta olduğumuz bilinci işverence de kabul görmüştür. Günümüzde önemli bir değişim de geleneksel "belirsiz süreli" hizmet sözleşmeliden "belirli süreli", "dönemsel" ya da "geçici" nitelikte hizmet sözleşmelerine doğru bir eğilimin ortaya çıkışıdır. (Dereli, 2001; 2)

Bu çağda artık şirketler “çekirdek kadro” denilen çalışanların haricinde çok fazla sabit çalışan bulundurmamak istememektedirler. Bunun en önemli sebebi devamlı değişen üretim çıktısıdır. Çağın ve müşterinin isteklerine göre şekillenen ürün için sabit bir kadro bulundurmamak gereksiz ve masraflı bir yatırımdır. Bunun yerine çekirdek kadronun yanına monte edilecek ve her bir ürün için değişebilecek esnek çalışma süreli çalışanlar yeni çağın yeni işçileridir.

Çalışma sürelerinin esnekleştirilmesi, çalışma sürelerinin belli bir başlangıç ve bitiş zamanlarının olmaması işçi ve işverenin istek ve amaçları doğrultusunda belirlenmesi olarak tanımlanabilir. İşletmelere işin gereksinim duyulan sürelerde yapılmasını, işçilere ise, çalışma süresinin işçilerin tercihleri doğrultusunda belirlenebilme imkânını tanır. Bu bakımdan çalışma sürelerinin esnekleştirilmesi olgusu, günümüzde hem esnekleştirme uygulamalarının en önemlisi hem de gelişmiş batılı ülkelerde en çok uygulanan esnekleştirme şeklidir. (Demir, 2008; 72)

Esnek çalışma şekillerinden en önemlisi ise part-time çalışmadır. ILO'nun kabul ettiği tanıma göre; “normal çalışma sürelerinden az, sürekli ve düzenli çalışmaya kısmi süreli çalışma” denilmektedir. Kısmi süreli çalışma, dünyada giderek yaygınlaşmaktadır. ILO'nun bir raporuna göre, gelişmiş ülkelerde çalışan her 7 kişiden bir kısmi süreli olarak çalışmaktadır.(Güloğlu, 2003; 3)

Esnek çalışma olarak part-time çalışmadan başka çalışma yerinin zaman açısından paylaşılarak, bir işin birden fazla işçi tarafından yapılması olan iş paylaşımı (Job Sharing); çağrı üzerine çalışma, sıkıştırılmış çalışma haftası ve esnek vardiya sistemleri de yaygın esnek çalışma biçimleri de bulunmaktadır.

2.4.1.2.3 Çalışma Yerinin Esnekleşmesi

Tarım ve sanayi toplumlarında “iş, iş yerinde yapılır” mantığı da teknolojinin gelmesiyle sona ermiştir. Bilgi çağının lokomotifleri olan bilgisayar ve benzeri ürünler sayesinde iş yeri kavramı sona ermiş artık bilgisayarının olduğu yer işyeri olmaya başlamıştır.

Günümüzde teknolojik gelişmeler sonucu klasik işyeri anlayışı da değişmiştir. Özellikle iletişim vasıtalarının gelişmesiyle tele çalışma, evde çalışma ve evden çalışma gibi tarzlar giderek yaygınlaşmaktadır. ABD’de 30 milyon kişi bilgisayar, internet, faks ve diğer üçüncü dalga teknolojilerini kullanarak işlerini kısmen evlerinde yapmaktadır.(Güloğlu, 2003; 4)

Avrupa’da “telecommuting” denen evde çalışma bilgi çağının sonucu olarak doğan bir iş koludur. Tele çalışma, merkez büro veya üretim olanaklarından uzaktaki bir yerde yapılan ve dolayısıyla çalışanları oradaki meslektaşlarıyla kişisel iletişim kurmaktan alıkoyan ve yeni teknolojilerin bu ayrılmayı iletişim olanaklarıyla kolaylaştırdığı çalışma biçimidir. İleri teknolojinin tüm imkânları kullanılarak belirli süreli çalışanlar, mekân unsuru tanımadan çalışmaktadırlar. Bilgisayarların

birbirlerine bağlanmasını sağlayan ağlar vasıtasıyla yapılan işler anlık olarak takip edilmekte, aynı zamanda gerekli olan yerlere iletilebilmektedir. Bu süreçte çalışan hem bulunması gereken yer de olacak hem de istenilen dosya gerekli yerlere iletilecektir.

2.4.1.3 Sendikalar

Sendika, ücretli emeğin hak ve çıkarlarını koruyup, geliştirmek için oluşturduğu bir örgüttür. Bu dönem de belirlenen amaç doğrultusunda komite ve konseyler, meclisler ve çeşitli siyasal örgütlenmeler de oluşmuştur, ancak en kalıcı ve yaygın örgütler sendikalar olmuştur. Sendikalar üretim-hizmet ilişkileri içerisinde ortaya çıkan örgütler oldukları için öncelikle ekonomik örgütler olarak değerlendirilir. Sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan çalışanlarla işverenler arasındaki güç eşitsizliğini ortadan kaldırmak için oluşturulan sendikalar tür örgüt gibi insanlardan oluşur, o nedenle canlı ve dinamik varlıklardır. Gereksinmeler ve içinde yaşanılan koşullar değiştikçe sendikaların amaçları, işleyişleri, kısacası yapıları da değişir.

Bilgi çağındaki teknolojik gelişmeler ışığında teknoloji çağının işçileri olan beyaz yakalı işçiler ile kadın ve genç işçi oranları artırmaktadır. Bunlar, çoğunlukla, atipik istihdam biçimleriyle çalıştırılan kesimler olarak tanınmaktadırlar. Bilgi çağının ortaya çıkardığı esnek istihdam biçimlerine, işçi sendikalarının genel olarak kuşkuyla baktıkları görülür. Bu yüzden, esnek (atipik) istihdam biçimlerinin, genelde işçi sendikalarınca sıcak karşılanmadığı bilinen bir gerçektir. Bu gerçekte yeni çalışma grubunun sendikalardan uzak kalmalarına sebep olmuştur. Teknoloji çağında oluşan bu durum işçi sendikacılığını olumsuz yönde etkilemektedir. Esnek çalışmanın sonucu olarak işçinin işe bağlılığı azalacak buda işveren tarafının güçlenmesini sağlayacaktır. Atipik istihdam biçimleriyle çalışanların sendikalaşma oranının düşüklüğü yüzünden bu tür istihdam biçimlerini yaygınlaştırmanın işçi sendikalarının mücadele gücünü zayıflatacağı kuşkusu yatmaktadır. Bilgi toplumunu sendikaları işverenle daha ılımlı bir politika izleyerek işbirliğine gitme durumunda kalmaktadır. Bilgi çağında ortaya çıkan teknolojik gelişmeler ile bunların istihdam üzerinde yarattığı daralmalar, sendikaların öncelikle akdi iş güvencesi ve işsizlikle mücadeleye ilişkin önlemlere ağırlık vermelerine yol açmıştır. Bu bağlamda, yer yer işçi sendikaların, iş güvencesi karşılığında yüksek artışlardan vazgeçip özveride bulundukları görülmektedir. Ayrıca uluslar arası pazarlarda yaşanan kıyasıya rekabet de, işçi sendikalarını ulusal düzeyde işbirliğine yöneltmektedir.(Cenket, 1998; 1099)

Sonuçta, bilgi çağında dayatmacı sendikacılık anlayışı yerini ılımlı, yapıcı ve işbirlikçi sendika politikalarını zorunlu kılmaktadır. İşçiyle birlikte onun gelişimi için çalışan, bu yolda işverenle birlikte hareket eden politikalar izlemek sendikalar için temel oluşturmaktadır.

2.4.1.4 Toplu Pazarlık

Sanayi toplumunda toplu pazarlık aşaması, sendikal örgütlerle bir araya gelen işçi ve işveren sendikalarının birey bazında değil topluluk, camia ve meslek grupları adına pazarlık yaptığı aşamadır. Kişilerin bireysel özelliklerinin göz ardı edildiği, tüm meslek grupları adına pazarlıklarının yapıldığı süreç yeni toplum anlayışıyla birlikte sona ermeye başlamış artık esnek çalışanlarının da konuşulduğu, işçilerle teke tek görüşmeye ve böylece onların bireysel özelliklerini ön plana çıkaracak, her biri için ayrı ayrı çalışma koşullarının belirleneceği toplu pazarlık süreçleri başlamıştır. Bu kapsamda kurumsal şirketler de insan kaynakları bölümleri oluşmaya başlamış ve sendikaları aradan çıkartmanın ilk adımları atılmaya başlanmıştır. Kalite çemberleri ve iç istihdam piyasalarının oluşturulması gibi uygulamalar, bu amaçla atılan adımlar olarak değerlendirilmiştir.(Cenk, 1998; 1110)

2.5. Sosyal Sermayenin Çalışma İlişkilerine Etkileri

21. yüzyılın bilgi toplumu olduğu gerçeği artık herkes tarafından açıklıkla dile getirilmektedir. Ancak teknoloji tek başına hiçbir şeydir, insan her şeydir. İnsanı dikkate almayan; onun sadece bedenini değil, duyguları, zekâsı ve arzularıyla bir bütün olduğu gerçeğini kavrayamayanlar, sadece teknolojiye yatırım yaparak büyük başarılar elde edebileceklerini zannediyorlarsa hüsrana uğrayacaklardır. Elbert Hubbard "Garcia'ya Mektup" adlı kitabında "Bir makine yüz sıradan adamın yaptığı işi yapabilir ama hiç bir makine bir sıra dışı adamın yaptığı işi yapamaz." diyerek insanın her zaman makineden farklı bir yapıda olduğunu vurgulamıştır.

Hubbard, insandan bahsederken sıra dışı insan tanımını kullanmıştır. Sıra dışılıktan kasıt eğitilmiş, sisteme katkı sağlayabilecek bilgi ve beceriye sahip, işini ve iş yerini benimsemiş, işine sadık kişiden bahsetmektedir. Sadakat ilişkisel bir olgu olduğuna göre, sadakat ilişkisinin bir tarafında müşteriler bulunurken, diğer tarafında işletme ve işletmenin görünen esas canlı yüzü olan çalışanları bulunmaktadır. Sosyal sermaye kavramı tam bu aşama da devreye girmektedir. Bir şirketin sosyal sermayesinin temelleri mutlu çalışanlarıyla atılmaktadır. Çalışanlar bir iş yeri için

hem üretici hem tüketici konumundadır. Yani işletmenin en değerli müşterisi yine çalışanlardır. (Bayuk, Küçük, 2008; 1576).

Teknolojik gelişmelerin, küreselleşmenin, kopyalamanın sınır tanımadığı günümüzde kurumların elinde ayırt edici unsur olarak sadece insan faktörü kalmıştır. Hiçbir kurum çalışanın göz ardı ederek büyüyemez ve sürdürülebilir bir pazara sahip olamaz. İşletmelerin tercih edilen bir şirket olabilmesi için tamamen karşılıklı güven ilişkisine dayanan kurum kültürü gerekmektedir. Güven olmadan üzerine bina inşa etmek mümkün değildir. Temeli sağlam olmayan bir yapının yükselmesi imkânsızdır. Çalışanı mutlu olan kurumların sosyal çevreleri büyük olur. Sosyal sermayesi dolu bir şirketler insana önem veren politikalar izlemelidir. Güven düzeyi yüksek olan işletmeler de çalıştıran-çalışan problemi az görülmektedir. (Öksüzler, 2006; 5)

Güvenilirliğin ilk şartı verilen sözlerin tutulması anlamına gelmektedir. İşletmelerde akitle düzenlenen çalışma ilişkilerine sadık kalarak düzenli ödeme yapan şirketlerin çalışanları hem şirkete olan borçlarını ödemek adına sorunsuz çalışacaklar ayrıca olumlu yönde de reklamını yaparak o şirketin itibarını arttıracaktır. Bu da şirketler için personel seçiminde seçici davranmalarını sağlayacak şirket nitelikli çalışanlarla dolacaktır. Nitelikli çalışanın üreteceği ürün de pazarda kolay alıcı bulacak, sürdürülebilir bir pazarın temelleri atılmış olacaktır. Ancak unutulmamalıdır ki ünlü kalite uzmanı W. Edwards Deming'in de belirttiği gibi "para tek motivasyon aracı değildir". Ücret motivasyon araçlarından sadece birisidir. Ücret ile diğer motivasyon araçları kombinasyonunun etkin bir biçimde kullanılması işletmelerin verimliliğinin ve karlılığının artırılmasında önemli bir katkı sağlamaktadır. (Ebin, 2009; 6)

BÖLÜM 3. TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI

Bilgi toplumu ve sosyal sermaye göstergeleri olarak dünya da genel kabul görmüş Ar-Ge faaliyetleri, okuryazarlık, ileri teknoloji ihracatı, internet kullanımı ve internet okuryazarlığı, e – devlet kullanım oranları, güven ve sosyal sermaye ilişkisi, cezaevi nüfus oranları, kişisel vergi oranları, boşanma oranları, intihar oranları, GSYİH oranları, göç oranları hakkında veriler toplanarak BRIC ülkelerine ait değerlendirmeler yapılmıştır. Bu bölümde ise tüm bu göstergeler dâhilinde BRIC ülkeleri ortalamaları ile Türkiye'nin sahip olduğu değerler karşılaştırılacaktır.

Aşağıdaki tabloda Türkiye'nin sahip olduğu GSYİH'dan Ar-Ge için ayrılan pay gösterilerek BRIC ortalaması ile karşılaştırılmıştır.

Tablo 23 GSYİH İçinden Ar-Ge İçin Ayrılan Pay Ve Ortalamalar

	2005	2006	2007	2008	2009
TÜRKİYE	0,59103923	0,58016013	0,72240677	0,72517618	0,84902422
TÜRKİYE ORTALAMASI	0,6935				
BRIC ORTALAMASI	1,1435				
OECD ORTALAMASI	2,3096				

Kaynak: <http://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS/countries> :

erişim; 27.09.2012

Türkiye 2009 yılında ulaşmış olduğu 0,84902422 ortalama ile sürekli artış içinde olmasına rağmen 1,14 olan BRIC ülkeleri ortalamalarının altında kalmıştır. OECD ortalaması olan 2,3 Türkiye için ulaşılması gerekli bir hedef olarak değerlendirilmektedir. Ar-Ge, ekonominin gelişmesi için en önemli kalemler arasında sayılan ileri teknoloji ihracatının ilk kademesi olarak değerlendirilmelidir. Dolayısıyla gelişmek, ileri teknolojiden kazanç elde etmek için Ar-Ge'ye ayrılan payı bir kayıp veya gider olarak görmemek gerekmektedir.

Tablo 24 2010 Yılı Ar-Ge Harcamaları

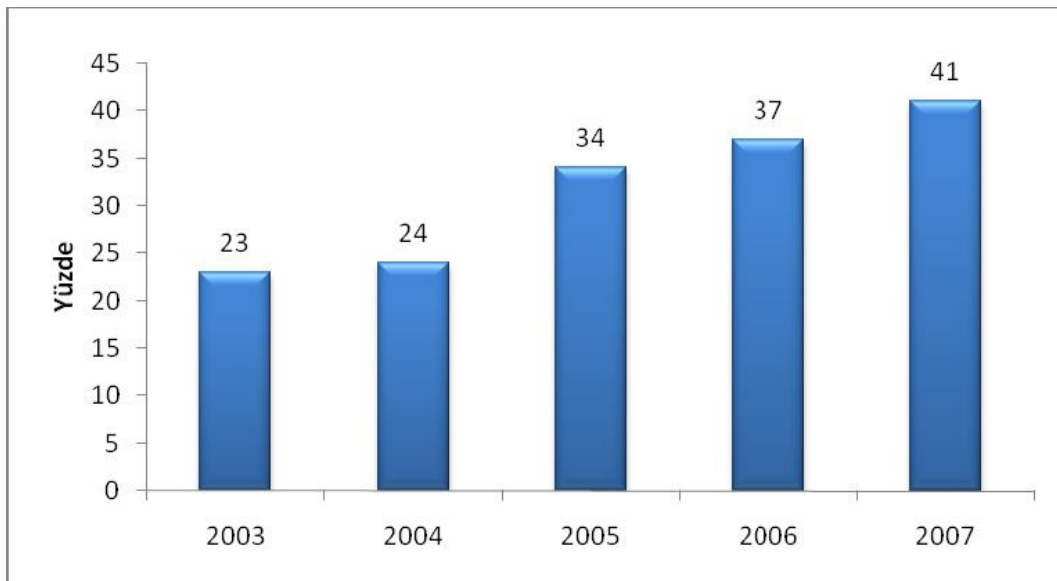
Ar-Ge 2011 Yılında Yapılan Harcamalar	
BRIC ORTALAMA	37,25 milyar \$
TÜRKİYE ORTALAMASI	6,9 milyar \$

Kaynak: Dünya Bankası 2011; http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_research_and_development_spending; erişim: 27.09.2012

Türkiye Ar-Ge faaliyetleri için GSYİH'nın 0,7 oranında bir harcama ile 6,9 milyar dolar harcama yapmıştır. Gelişmiş olmak için BRIC ülkeleri ortalaması olan 37,25 milyar dolarlık yatırım oranının seviyelerine çıkmak gerekmektedir.

Türkiye'de Ar-Ge harcamaları içerisinde özel sektörün payı giderek artmaktadır. Ar-Ge ve yenilikçilik faaliyetleri alanında sağlanan teşvikleri düzenlemek üzere hazırlanan 5746 sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun'un 12 Mart 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Özellikle kriz sonrası dönemde özel kesim Ar-Ge harcamalarının daha da artacağı ve 2015 yılı itibarıyla kamu ve özel kesimin payının eşitlenmesi hedefine yaklaşılabileceği tahmin edilmektedir. Tablo 25 ve 26 de kamu ve özel sektörün Ar-Ge harcama oranları gösterilmiştir.

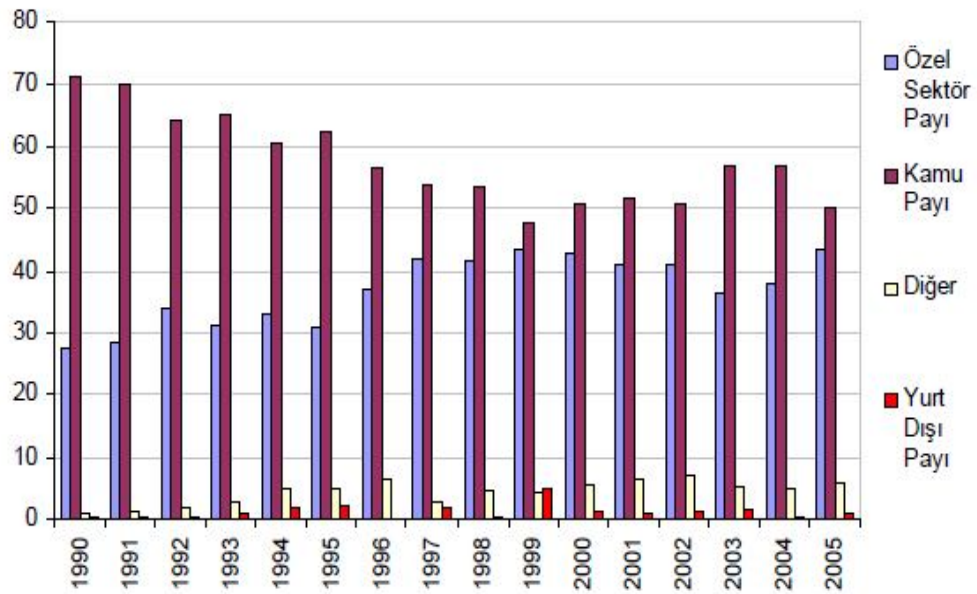
Tablo 25 Ar-Ge Harcamaları İçerisinde Özel Sektörün ve Kamunun Payı (2003-2007)

Kaynak: TÜİK Araştırma Geliştirme Faaliyeti Anketi

2003 ve 2004 yılında özel ve kamu sektörün Ar-Ge harcamaları içindeki payı yüzde 23-24'tür. 2004 ve 2005 yılındaki artışlar neticesinde 2007 yılında yüzde 41'lere ulaşmıştır. Tablo 26'da 1996'dan 2005 yılına kadar yapılan Ar-Ge yatırımlarının özel sektör ve kamu kesimi ayrımını göstermektedir. Bu yıllar arasında Kamu kesiminin harcamalarının her zaman özel sektörün harcamasından fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 26 Kamu ve Özel Kesim Ar-Ge Harcama Oranları

Kaynak: TÜİK Araştırma Geliştirme Faaliyeti Anketi

Tablo 25 ve 26'de kamu payının özel sektörden daha fazla olduğu gösterilmiştir. 2005 yılında özel sektör ve kamu sektörü arasındaki farkın azaldığını görülmektedir. Bilgi Toplumu Stratejisinde 2010 yılı itibarıyla Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payının %1'i kamu, %1'i özel kesim olmak üzere %2'ye çıkartılması hedeflenmektedir. %0,65'i kamu, %1,17'si özel sektör olmak üzere %1,83'lük mevcut AB - 27 ortalamasının4 dahi üzerinde olan bu hedefe 2010 yılı itibarıyla ulaşılması mümkün görülmemekle birlikte, %1 seviyesinin aşılması halinde önemli bir aşama sağlanmış olacaktır.(DPT, Mayıs 2009; 57) Tablo 27'da Türkiye'nin sahip olduğu araştırmacıların sayıları verilerek BRIC ortalaması ile karşılaştırılmıştır.

Tablo 27 Türkiye'nin Bin Kişi İçindeki Araştırmacı Sayısı Ve Ortalamalar

	2005	2006	2007	2008	2009
TÜRKİYE	2	2,1	2,4	2,5	2,7
TÜRKİYE ORTALAMASI	2,34				
BRIC ORTALAMASI	2,85				

Kaynak: OECD Factbook 2011: Economic, Environmental and Social Statistics –

ISBN 978-92-64-11150-9 - © OECD 2011

2005-2009 yılları elde edilen veriler kıstas alındığında Türkiye, Rusya haricindeki tüm BRIC ülkelerinden yüksek bir araştırmacı sayısı oranına sahiptir. Ancak sahip olunan bu yüksek oranına rağmen elde edilen dergi, makale ve patent oranlarına yansımamaktadır. 2,34 oranıyla Türkiye BRIC ülkeleri ortalamasından düşük bir değere sahip olsa da birçok BRIC ülkesinden daha yüksek orana sahiptir. Araştırma sayısına göre BRIC ülkeleri içinde en düşük değere sahip ülke 2007 verilerine göre Endonezya'dır. 2007 yılında elde edilen verilere göre Endonezya'da yaşayan her yüz kişiden sadece 9 kişisi araştırmacı olarak görev yapmaktadır. Tablo 28 bilimsel dergi ve teknik makale sayılarını göstermektedir.

Tablo 28 2005-2010 Bilimsel Teknik Ve Dergi Makaleleri

	2005	2006	2007	2008	2009
TÜRKİYE	7816,5	8180,5	8640,7	8543	8300,9
TÜRKİYE ORTALAMASI	8296				
BRIC ORTALAMASI	17756				
OECD ORTALAMASI	506497				

Kaynak: <http://data.worldbank.org/indicator/IP.JRN.ARTC.SC/countries/1W-TR->

OE?display =graph; erişim: 27.04.2012

Türkiye'nin araştırmacı oranlarındaki neredeyse ideal sayısına rağmen ortaya çıkan bilimsel dergi ve makale sayısındaki oldukça düşük değer dikkate alınması gereken

bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Son 5 yıldaki değerler incelendiğinde sabit bir çıktı seviyesinde kalmış ancak bu değer ise BRIC ortalaması olan 17756 değerinin yarısına ancak ulaşabilmiştir. OECD ortalaması olan 506497 sayısı bu konuda önümüzde zor ve meşakkatli bir sürecin olduğunu vurgulamaktadır. Tablo 29’de Türkiye’nin ve BRIC ülkelerinin patent başvuru sayıları belirtilmiştir.

Tablo 29 2005-2010 Patent Başvuruları

	2006	2007	2008	2009
TÜRKİYE	160	211	176	177
TÜRKİYE ORTALAMASI	181			
BRIC ORTALAMASI	32178			
OECD ORTALAMASI	291896			

Kaynak: <http://data.worldbank.org/indicator/IP.PAT.RESD/countries>;

erişim: 28.04.2012

Türkiye’nin patent başvuruları konusundaki konumu bilimsel dergi ve makaledeki konuma benzer bir durumdadır. OECD ortalaması 291896, BRIC ortalaması 32178 iken Türkiye’nin sahip olduğu patent başvuru sayısı sadece 181’de kalmıştır.

Tablo 30 Ülkelerin Okur Yazar Ortalamaları

BRIC ÜLKELERİ OKURYAZAR ORANLARI	
TÜRKİYE	90,81
BRIC ORTALAMA	94,33
OECD ORTALAMASI	91,15

Kaynak: Birleşmiş Milletler Gelişme Programı Raporu 2007

Bilgi toplumu olma yolundaki en önemli adım olarak değerlendirilen okuma yazma oranı açısından Türkiye’nin durumu değerlendirildiğinde sahip olduğu 90,81 oran hem BRIC hem de OECD ortalamalarının altında kalmıştır. Son yıllardaki eğitim üzerine yapılan başarılı uygulamalar neticesinde düşük olan okuma yazma oranında

artış sağlanacağı dolayısıyla eğitimli insan ile bilgi toplumuna daha kolay ulaşılacağı belirtilmiştir. Ancak Türkiye’de bugün bile hala belirli bir düzene oturmuş eğitim sistemi bulunmamaktadır. Her yıl bazen de yıl içerisinde defalarca değişen eğitim sistemine hem öğrenciler hem de eğitimciler adapte olmakta zorlanmaktalar hem de istenen, arzulanan hedeflere ulaşmadan bir değişik sisteme geçilmektedir.

Aşağıdaki tablo da Türkiye’nin çeşitli yaş gruplarına göre okuma yazma oranları gösterilmiş ve dünyadaki sıralaması belirtilmiştir.

Tablo 31 2009 Yılı Türkiye’deki Yaş Gruplarına Göre Okuma Yazma Oranı

Türkiye’nin 2009 Yılında Kadın/Erkek Okuma Oranı Ve Dünyadaki Sıralaması			
15 – 24 yaş	Erkek	% 99,02	Dünyada 51.sırada
	Kadın	% 96,57	Dünyada 91.sırada
	Toplam	% 97,81	Dünyada 84.sırada
15 +	Erkek	% 96,38	Dünyada 84.sırada
	Kadın	% 85,35	Dünyada 127.sırada
	Toplam	% 90,82	Dünyada 116.sırada

Kaynak: www.wolframalfa.com.tr; erişim: 26.04.2012

Türkiye nüfusunun %52’si genç nüfus olarak değerlendirilmektedir. 15-24 yaş aralığında %99,02 oranla en yüksek ortalamayı yakalayan Türkiye tüm okuma yazma istatistiklerde dünya ortalamasının altında bir görüntü çizmektedir. Türkiye diğer ülkelere göre nüfus oranları bakımından değerlendirildiğinde avantajlı bir konumda bulunmaktadır. Devlet İstatistik Enstitüsü’nün (DİE) hazırladığı “Yıl Ortası Nüfus Projeksiyonları” rakamları temel alınarak yapılan hesaplamalara göre, Türkiye’de, son yapılan sayım neticesinde ortalama yaş 29,2 olarak hesaplandı. 2009 yılında bu rakam, 28,8 olarak belirlenmişti. Ortanca yaş erkeklerde 2010 yılında 28,7, kadınlarda 29,8 oldu. 22 yaş altı nüfus, 1990 yılında toplam nüfusun yüzde 50’sini oluşturuyordu. 2005 yılına gelindiğinde bu oran yüzde 40’a düştü. 2010 yılında ise 22 yaş altı nüfusun toplam nüfusa oranı, ancak yüzde 38 olacak. (www.meb.gov.tr).

Son yıllarda biraz azalma gösterse de ülke nüfusunun büyük bir kısmı gençlerden oluşmaktadır. Bu durum bilgi toplumu olma yolunda Türkiye'nin elinde bulunan nadir etkenlerden birisidir. Ancak bu etkenin bilgi toplumu yolunda Türkiye'ye yol göstermesi için bazı yatırımları daha hızlı yapması gerekmektedir. Bu yatırımlardan kastedilen kavram eğitimidir.

Türkiye'nin bilgi toplumunda hedef kitlesi eğitimli kimsedir. Bundan dolayı Türkiye'nin ve bilgi toplumunun hedefleri benzerdir. Bu hedefi gerçekleştirecek ekonomik ve nüfus Türkiye'nin bünyesinde mevcuttur. Sanayi toplumunun lokomotifleri makineler olarak bilinmektedir. Bilgi toplumunu da insan olarak bilir. Eğitim yatırımı da insan üzerine yapılmaktadır. Dolayısıyla genç nüfusun eğitilmesi Türkiye için zorunluluk olmaktadır. Eğitime yapılacak her türlü yatırım bilgi toplumu için yapılacaktır. Bunun bilincinde olan bir Türkiye her zaman gelişmiş ülkeler arasındaki farkı kapatıp lider ülke olma yolunda hızla ilerleyecektir. Aşağıdaki tablo da değişen dünya da sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişte eğitim sisteminin ve modelinin de değişmekte olduğu gösterilmiştir.

Tablo 32 Değişen Eğitim Modeli

Ölçütler	Sanayi Toplumuna Eğitim Modeli	Bilgi Toplumuna Eğitim Modeli
Öğretmenin Rolü	Herşeyi bilen öğretmen	Yönlendirici, yol gösterici
Öğrencinin Rolü	Dinleyici, bireysel çalışma	Aktif, takım çalışması
Yöneticinin Rolü	Yönetim lideri	Öğretim-yönetim lideri
Öğrenme Yöntemi	Sınıfta öğrenme	Kişisel araştırma
Eğitim Programları	Standart eğitim programları	Değişken eğitim programları

Kaynak: Aytaç, 1999, 75; Aktaran, Nartgün, 2002, 132

Değişimin kaçınılmaz olduğu bilgi toplumunda öğretmenden öğrenciye her şey bu değişime ayak uydurmak zorundadır. Her şeyi bilen tek hâkim öğretmen yerine yönlendirici kişilik sahibi öğretmenler, girişimci olmayan sadece dinlemek yerine

aktif örgenciler bu modelin birer parçasıdır. Belirli bir eğitim modelinin olmadığı bu sistemde araştırmaya yönelik, takım çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Tablo 33’da ülkelerin eğitime yaptıkları harcamaların GSYİH’ya oranları gösterilmiştir.

Tablo 33 Eğitim Harcamalarının GSYİH’ya Oranı (%)

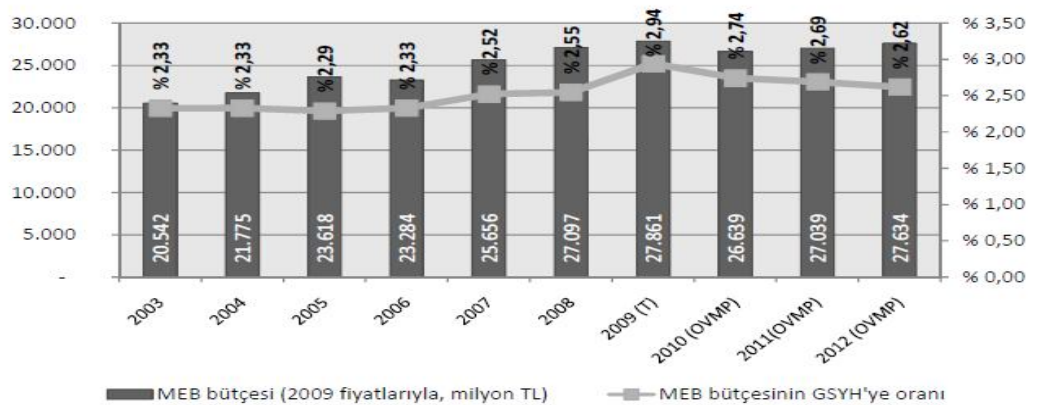
	2004			2000			1995		
Türkiye	A	B	C	A	B	C	A	B	C
	3.1	1.0	4.1	2.4	1.0	3.4	1.7	0.7	2.4

Not: A*: İlköğretim ve Ortaöğretim; B**: Yükseköğretim; C***: Eğitimin Tamamı

Kaynak: OECD (2007), Education at a Glance 2007 : OECD Indicators, OECD, Paris, s.205.

Türkiye’de 1990 yılında eğitim harcamalarının GSYİH’ya oranı yüzde 3,2 iken 1995 yılında yüzde 2,4 düşmüş, 2000 yılında yüzde 3,4’e ve 2004 yılında ise yüzde 4,1’e yükselmiştir. Artış göstermesine rağmen OECD ortalamasının gerisinde kalmıştır. Özellikle yükseköğretim ile ilgili oran, 1995 yılında yüzde 0,7’den 2000 yılında yüzde 1 seviyesine yükselmiş ve 2004 yılında bu seviyelerde kalmıştır. Dolayısıyla yükseköğretimde OECD toplamındaki yüzde 1,9 oranın çok gerisinde kalmıştır. Aslında Türkiye’de yükseköğretim harcamaları, mutlak anlamda artıyor olmasına rağmen GSYİH’daki artıştan daha yüksek bir artış sağlanamadığı için bu sonuç ortaya çıkmıştır. Tablo 34’de 2010-2012 tarihlerinde MEB için ayrılmış olan bütçe oranları gösterilmiştir.

Tablo 34 2010–2012 MEB Harcamaları ve GSMH Oranı

Kaynak: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü internet sitesi

(www.bumko.gov.tr), Muhasebat Genel Müdürlüğü internet sitesi

(www.muhasibat.gov.tr), Orta Vadeli Mali Plan 2010-2012. T: Tahmini.

2003-2012 yılları arasında GSYİH’den milli eğitim için ayrılan pay oranları 2003 ve 2004 yıllarında 2,33’lük bir oran karşımıza çıkmaktadır. 2005’te 3 puanlık düşüşün ardından 2006 yılında bu pay tekrar 2,33 olarak belirtilmiştir. 2007 ve 2008 yıllarında sırasıyla 2,52 ve 2,55 oranlarına çıkan milli eğitim payı bu yıllardan sonra önemli bir artış göstererek 2009 yılında en yüksek değer olan 2,94’e ulaşmıştır. Bu süreçten sonra devamlı olarak azalma görülen milli eğitim payı 2012 yılında 2,62 oranına kadar gerilemiştir. Tablo 35’de Türkiye, BRIC ülkeleri ve OECD ülkelerinde öğrenci başına yapılan öğretim harcamaları gösterilmiştir.

Tablo 35 2009 Yılı Öğrenci Başına Yıllık Eğitim Harcamaları

GSYH’nın satın alma gücü paritesi kullanılarak hesaplanan değerinin USD karşılığı				
Ülkeler	İlköğretim	Ortaöğretim	Yükseköğretim	İlköğretimden Yükseköğretime
TÜRKİYE	10,11	10,95	32,75	53,81
OECD Ort.	17,47	8,006	27,84	53,316
BRIC Ort.	11,58	17,13	49,92	77,45

Kaynak: OECD, Education at a Glance, 2009, sayfa 202.

Tablo 37 öğrenci başına düşen harcama miktarı değerlerine göre Türkiye OECD ülkeleri ile aynı oranlarda harcama yaparken BRIC ülkeleri ortalamalarından daha az harcama yapmaktadır. Türkiye’deki öğrenciler ilköğretim için 10,11 dolar, 10,95 dolar ortaöğretim için 32,75 dolar yükseköğretim için harcama yapmaktadır. İlköğretimden yükseköğretim sonuna kadar yapmış olduğu toplam harcama miktarı 53,81 dolar olarak OECD ortalaması ile hemen hemen aynı orana sahiptir. Almanya’da ilköğretimde 5,362 dolar, ortaöğretimde 7,548 dolar; İtalya’da ilköğretimde 7,716 dolar, ortaöğretimde 8,495 dolar; Kore’de ilköğretimde 4,935

dolar, ortaöğretimde 7,261 dolar, ABD’de ilköğretimde 9,709 dolar, ortaöğretimde 10,821 dolar, Norveç’te ilköğretimde 9,486 dolar, ortaöğretimde 11, 435 dolardır.

OECD 2009 yılı raporuna göre Türkiye’de en düşük derecede görev yapan bir öğretmen yılda 14 bin 63 dolar, en yüksek derecedeki öğretmen ise 17 bin 515 dolar kazanmaktadır. Öğretmen maaşları Danimarka’da ilköğretimde en düşük 35 bin 691, en yüksek 40 bin 322, Kore’de en düşük 31 bin 717, en yüksek 87 bin 745, İspanya’da en düşük 34 bin 250, en yüksek 49 bin 666, Lüksemburg’da en düşük 49 bin 902, en yüksek 101 bin 707 olarak açıklanmıştır. 2011 verilerine göre Türkiye’deki okul, öğrenci ve öğretmen sayıları aşağıdaki tablo da verilmiştir.

Tablo 36 2011 Yılında Okul, Derslik, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

Eğitim Kademesi	Okul Sayısı (Resmi + Özel)	Derslik Sayısı (Resmi + Özel)	Öğrenci Sayısı (Resmi + Özel)	Öğretmen Sayısı	
				Kadrolu	Sözleşmeli
Okul Öncesi	27,606	46,336	1,115,818	32,516	15,814
İlköğretim	32,797	339,653	10,981,100	443,828	59,500
Ortaöğretim	9,281	117,760	4,784,610	214,927	7,778
Toplam	69,684	488,915	16,137,436	691,271	81,902

Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2010-2011

İlköğretimde öğretmen başına Türkiye’de 22, ortaöğretimde 18 öğrenci düşmektedir. OECD verilerine göre; Belçika’da ilköğretimde 12,6, ortaöğretimde 10,2; İspanya’da ilköğretimde 13,6, ortaöğretimde 10; Macaristan’da ilköğretimde 10,2, ortaöğretimde 11,1; Portekiz’de ilköğretimde 11,8, ortaöğretimde 8,1; Japonya’da ilköğretimde 19, ortaöğretimde 13,5, İsveç’ de ilköğretimde 12,3, ortaöğretimde 12,5, Hollanda’da ilköğretimde 15,6, ortaöğretimde 15,7’dir.

Bilgi toplumu yaratmakla sorumlu tuttuğumuz akademisyenler açısından değerlendirecek olursak 2007 verilerine göre profesörler Belçika’da ayda ortalama 6 bin 625 euro, Kanada’da ayda 7 bin 145 euro, Danimarka’da ayda 6 bin 974 euro, Finlandiya’da ayda 5 bin 218 euro, Fransa’da ayda 4 bin 500 euro, Almanya’da ayda

4 bin 546 euro, ABD’de ayda 8 bin 529 euro kazanmaktadır. Türkiye’de en yüksek derecede görev yapan bir profesör ayda brüt 2 bin 439 euro, net 1.880 euro kazanmaktadır. Buna göre ABD’li profesör Türk profesörden 3.4 kat, Belçika’lı profesör de Türk profesörden 2.8 kat fazla kazanmaktadır. Aşağıdaki tabloda 2003-2011 yıllarına MEB’nin bütçe payının GSYH oranları verilmiştir.

Tablo 37 MEB Bütçe Payı ve GSYH’ye Oranı

Yıllar	MEB Bütçesinin Konsolide Bütçeye Oranı (%)	MEB Bütçesinin GSYH’ye Oranı (%)
2003	6,91	2,24
2004	8,53	2,3
2005	9,53	2,29
2006	9,47	2,18
2007	10,42	2,49
2008	10,3	2,41
2009	10,64	2,95
2010	9,84	2,57
2011	10,92	2,81

Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2010-2011

2003 yılında 2,24 olan MEB Bütçesinin GSYH’ye oranı 2011 yılında 2,81 kadar yükselmiştir.. Milli Eğitim Bakanlığı için bütçeden ayrılan payla incelendiğinde rakamlar kabul edilebilir bir oran gibi olsalar da bir başka ülke ile değerlendirildiğinde ortaya çıkan tablo bilgi toplumu olma yolunda daha çok yolumuzun olduğunu göstermektedir. Örneğin; Milli Eğitim Bakanlığı 2009-2010 yılı verilerine göre, Türkiye’de derslik başına okul öncesinde 21 öğrenci, ilköğretimde 32 öğrenci, ortaöğretimde 33 öğrenci düşüyor. OECD ülkelerinde ise derslik başına düşen öğrenci sayısı ilköğretimde 21,4’tür. Avusturya 19,9; Çek

Cumhuriyeti 20; Finlandiya 19,8; Lüksemburg 15,8; Polonya 19,6, İzlanda 18,2 olarak belirtilmiştir. Buna göre OECD ülkeleri temel alındığında Türkiye’de sadece ilköğretimde derslik açığı, ilköğretimde 158 bin 999’dur. Tablo 38’te yıllara göre MEB bütçesi ve eğitime ayrılan pay listelenmiştir.

Tablo 38 MEB Bütçesi ve Eğitim Yatırımına Ayrılan Pay

Yıllar	MEB Bütçesi	MEB Yatırım Bütçesi	MEB Büt Yatırım Payı %
2002	7.460.991.000	1.281.690.000	17,18
2003	10.179.997.000	1.479.050.000	14,53
2004	12.854.642.000	1.244.150.000	9,68
2005	14.882.259.500	1.230.306.000	8,27
2006	16.568.145.500	1.411.498.000	7,49
2007	21.355.534.000	1.490.000.000	6,98
2008	22.915.565.000	1.296.704.000	5,66
2009	27.446.778.095	1.256.188.195	4,57
2010	28.237.412.000	1.785.327.000	6,32
2011	34.112.163.000	1.995.625.000	5,85

Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2010-2011

2002 yılında milli bütçeden eğitim için MEB’ na ayrılan pay %17,18 den 2011 yılında 5,85’e düşmesine rağmen ekonomi de gelişmelere paralel olarak MEB bütçesi de artmaktadır. 2002 yılında 7.460.991.000 lira olan bütçe 2011 yılında 34.112.163.000 lira olmuştur. Ancak bu bütçe diğer BRIC ülkeleri ile karşılaştırıldığında yeterli olmamaktadır. 2011 yılı merkezi yönetim bütçesinde, başlangıç ödenekleri dikkate alındığında fonksiyonel sınıflandırmaya göre en büyük payı yüzde 30,7 ile genel kamu hizmetlerinin aldığı görülmektedir. Genel kamu

hizmetlerini sırasıyla yüzde 21,7 ile sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri ve yüzde 14,6 ile eğitim hizmetleri izlemektedir.

Tablo 39 Özel Dershane, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları

Yıllar	Özel Dershane Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
2002-03	2,122	19,881	606,522
2003-04	2,568	23,730	668,673
2004-05	2,984	30,537	784,565
2005-06	3,928	41,031	925,299
2006-07	3,986	47,621	1,071,827
2007-08	4,031	48,855	1,122,861
2008-09	4,262	51,916	1,178,943
2009-10	4,193	50,432	1,174,860
2010-11	4,099	50,209	1,234,738

Kaynak: MEB Örgün Eğitim İstatistiklerinden alınmıştır.

2002-2003 öğretim yılında özel dersane sayısı 2,122, öğretmen sayısı 19,881 ve öğrenci sayısı 606,522 olarak gösterilmiştir. Bu rakamlar 2010-2011 eğitim döneminde ise özel dersane açısından 4,099, öğretmen sayısı bakımında 50,209, öğrenci sayısı bakımından 1.234.738 olmuştur. Aşağıdaki tablo da 1998-2009 yılları arasında yüksek okullarda net okullaşma oranları yer almaktadır.

2002 yılından itibaren Türkiye’deki öğrenci sayısı her yıl düzenli bir şekilde artış göstermektedir. 2002 yılındaki öğrenci öğretmen ortalaması 0,03 iken 8 yıl sonra 2011 yılında ortalama 24 kadar yükselmiştir. 2011 yılında her 24 öğrenciye bir öğretmen düşmektedir. Bilgi toplumun eşiğinde olduğumuz bu çağda bu oranın düşürülmesi genç olan Türkiye nüfusu için oldukça önemlidir.

Türkiye eğitimdeki öğretim elemanı açığını kapatmak maksadıyla son yıllarda öğretmen atamalarına ve kadrolaşmaya önem veren bir planlama içerisinde.

Tablo 40 Yüksek Öğretim Okullaşma Oranları

BRIC ÜLKELERİ	YÜKSEK ÖĞRETİMDE OKULLAŞMA
TÜRKİYE ORTALAMASI	45,81
BRIC ORTALAMASI	32,74
OECD ORTALAMASI	41,76

Kaynak: OECD Factbook 2011: Economic, Environmental and Social Statistics –

ISBN 978-92-64-11150-9 - © OECD 2011

Yüksek okuldaki okullaşma oranları bilgi toplum olma çabalarının bir göstergesi olarak değerlendirilir. Tablo 40'a göre yüksek okullardaki okullaşma oranlarına bakıldığında Türkiye hem OECD hem de BRIC ülkelerinden daha iyi bir ortalamaya sahiptir. Türkiye sahip olduğu genç nüfus ve 45,81 ortalama, bilgi toplumu olma yolunda BRIC ülkelerinden daha bilinçli adımlar attığının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Tablo 41'te 2010-2011 yıllarında milli eğitim bakanlığına kayıtlı öğretim elemanlarının sayısı verilmiştir.

Tablo 43'e göre Türkiye'de 15529 profesör, 8486 doktor, 21717 yardımcı doçent doktor, 17520 öğretim görevlisi, 36669 araştırma görevlisi olmak üzere toplam 111495 öğretim elemanı bulunmaktadır. Aşağıdaki tablo BRIC ülkelerinin 2008-2011 yılları arasındaki internet kullanıcılarının yapmış olduğu penetrasyonları göstermektedir.

Tablo 41 2010-2011 Öğretim Yılı Öğretim Elemanları Sayıları

2010 - 2011 Öğretim Yılı Öğretim Elemanları Sayıları						
	TOPLA M	PROF.	DOÇ.	Y.DOÇ	ÖĞR.GRV	ARŞ.GRV
TÜRKİYE	111495	15529	8486	21717	17520	36669
ÜNİVERSİTE	108462	15280	8252	21413	15774	36657
ÖNLİSANS	10107	138	128	1253	7507	305
LİSANS	92326	14947	8033	19935	8092	31433
ENSTİTÜLER	5642	193	86	208	160	4899
ARAŞTI.ME.	387	2	5	17	15	20

Kaynak: <http://www.osym.gov.tr/dosya/158254/h/e2ogretimelemanlarisayozettablosu.xls>; erişim: 26.04.2012

Tablo 42 Her Yüz Kişideki İnternet Kullanıcı Sayısı

	2008	2009	2010	2011
TÜRKİYE	34,37	36,4	39,8201779	42,1
TÜRKİYE ORTALAMASI	38,17			
BRIC ORTALAMASI	25,75			
OECD ORTALAMASI	31,63			

Kaynak: OECD Factbook 2011: Economic, Environmental and Social Statistics –

ISBN 978-92-64-11150-9 - © OECD 2011

İleri teknoloji ürünü olan bilgisayar, bilgi toplumunun anahtar unsurudur. Türkiye'nin ileri teknoloji üretmedeki zayıf karnesine rağmen kullanımdaki açlık ülke bütçesine oldukça zarar verir durumdadır. Çünkü ileri teknolojiyi üretmeden kullanıyor olmak bu teknolojiye sahip olan ülkelerin kasalarını kendi imkânlarınızla

dolduruyor olmanız anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Türkiye teknolojiyi üreten değil tüketen konumunda bir ülkedir. Bunun en önemli göstergelerinden biri de internet penetrasyon tablosu bu durumu net olarak ortaya koymaktadır. Aşağıdaki tablo da üç değişik sınıfa ayrılmış ülkelerin bazı kriterlere göre değerlendirilmesi gösterilmiştir.

Tablo 43 Ülkelerin Değerlendirilmesi

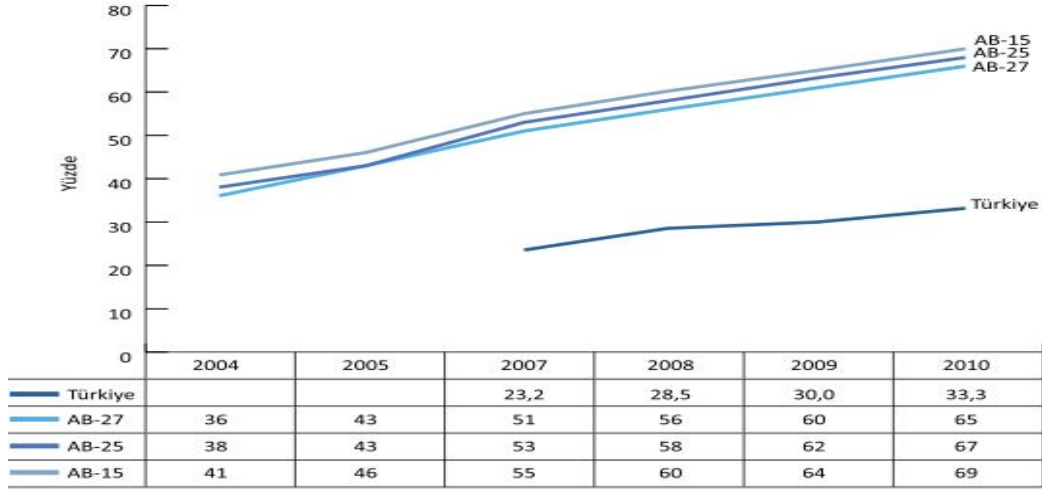
	Geri kalmış ülkeler	Gelişmekte olan ülkeler	Gelişmiş Ülkeler
Yaşam uzunluğu (yıl)	50,4	61,8	74,1
Sağlık Hizmetlerinden yararlanma	49	80	--
İlk ve ortaöğretimde okullaşma oranı %	46	74	98
Günlük gazete(100 kişiye düşen)	0,8	4,0	26,4
Televizyon (100 kişiye düşen)	2	14	50
Kişi başına ulusal gelir (\$)	210	1053	17221
İnternet kullanıcısı (10.000)	--	1,5	223,2

Kaynak: Worldbank,2012

Bu tablo da en dikkat çekici veri günlük gazete ve sahip olunan televizyon adedidir. Bir ülkenin gelişmişlik düzeyini temsil edeceği düşünülen internet kullanımı, gazete/dergi sayısı ve satın alınma oranı ulusal gelirle doğru orantılı olarak değişmektedir. Türkiye’de gelişmekte olan ülkeler sınıfının bir üyesi olarak bilgi toplumu olma yolunda daha planlı, daha istekli, ayakları yere basar bir şekilde ilerlemesi gerekmektedir. Aşağıdaki tablo da Türkiye AB15, AB25 ve AB27 ülkeleriyle düzenli internet kullanım oranıyla karşılaştırılmaktadır. Refah seviyesine bağlı olarak ülkelerdeki insanların yaşam süreleri de değişmektedir. Gelişmiş ülkelerin yaşam uzunlukları 74,1 yıl iken geri kalmış ülkelerin yaşam uzunlukları 50,4 yıl ile sınırlanmıştır. Ekonomik olarak rahat olmanın sonucunda evlere giren

gazete, evlerde bulunan televizyon ve bilgisayar sayıları da değişmektedir. Ulusal geliri yüksek olan ülkeler refah olarak daha iyi koşullarda yaşadıklarından eğitime, kendini geliştirmeye ayırdıkları pay gelişmekte olan veya gelişmemiş ülke insanlarına göre daha fazla olmaktadır.

Tablo 44 AB Ve Türkiye’de Düzenli İnternet Kullanımı

Kaynak: AB değerleri Eurostat’tan (Nisan 2011 itibari ile) Türkiye Değerleri

TÜİK’ten alınmıştır.

Tablo 46’ya göre düzenli kullanım oranları bakımından 2010 yılı verileri baz alındığında 33,3 oranıyla Türkiye diğer Avrupa ülkelerinin neredeyse yarı oranında düzenli olarak internet kullanmaktadır. Türk insanının internet kullanım amacı ise tablo 45’de gösterilmiştir.

Tablo 45 Türkiye'nin İnternet Kullanım Amacı

AMAÇLAR	TÜRKİYE	KENT	KIR
e-posta gönderme / alma	72,8	73,9	66,9
Sohbet odalarında sohbet chat,facebook....	64,2	65	60,4
Gazete dergi okuma	58,8	58,8	58,9
Mal ve hizmet hakkında bilgi alma	55,7	57,7	45,6
Oyun, film, müzik indirme / dinleme	51,2	51,1	51,5
Sağlıkla ilgili bilgi alma	47,3	48,6	40,8
İnternet üzerinden telefon görüşmesi	47,1	48,3	41
İnternet üzerinden radyo tv izleme	41,1	42,1	36,1
Öğrenme amacıyla internete başvurma	37,1	38,1	32,1
Kendi resimlerimiz internet üzerinden bir siteye yükleme	30,3	31,3	25,1
Okul için bilgi araştırma	26,4	27	23,5
Seyahat ve konaklama ile ilgili bilgi alma	22,6	24,9	11,1
İnternet bankacılığı	16,8	17,8	11,3
Yazılım indirme	14,8	15,6	10,5
İş arama iş başvurusu yapma	10,2	10,5	8,9
Çevrimiçi eğitim alma (İngilizce)	6,3	6,7	4,5
Mal hizmet alımı	4,1	4,3	3,1

Kaynak: TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Anketi, 2010

Türkiye halkının %72,8 interneti e-posta transferi için kullanmaktadır. Sadece %26,4 okul için araştırma maksatlı internet kullanırken % 37,1'lik kısım ise internetten bir şeyler öğrenmek için internete başvurumaktadırlar.

Internet World Stats sitesinin Mart 2011 en son verilerine göre dünyada sosyal paylaşım sitesi (facebook) kullananların sayısı toplam 517,8 milyon ve facebook kullanım penetrasyonu ortalaması ise % 7,6 olarak gerçekleşti. Türkiye ise 27,5 milyon facebook kullanıcı ve facebook penetrasyon oranı ise % 34.9 oranını ulaşıarak facebook kullanımında dünya ortalamasını katlamıştır. Tablo 46'da Türkiye'nin ve BRIC ülkelerinin ileri teknoloji ihracatları verilmiştir.

Tablo 46 İleri Teknoloji İhracatı (Milyon Dolar)

	2005	2006	2007	2008	2009
TÜRKİYE	3227	3178	2884	2407	2032
TÜRKİYE ORTALAMASI	2745				
BRIC ORTALAMASI	60891				
OECD ORTALAMASI	618838				

Kaynak: OECD Factbook 2011: Economic, Environmental and Social Statistics –

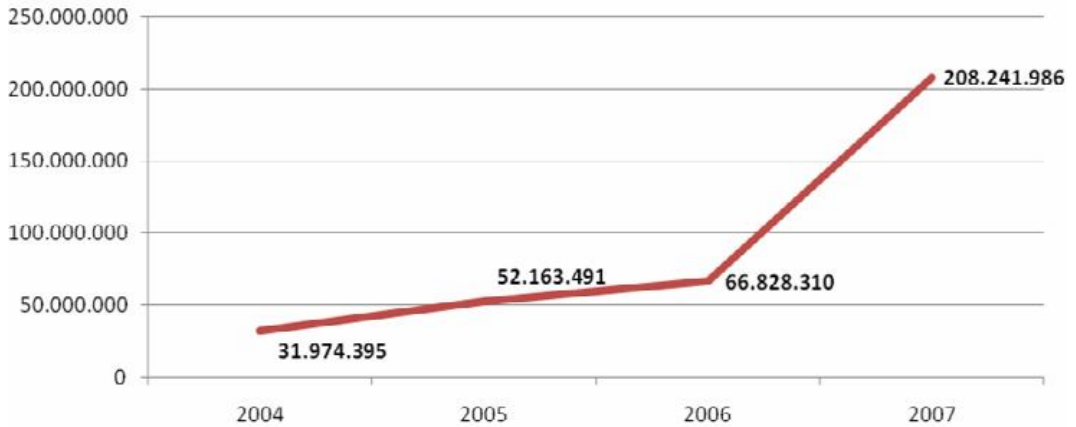
ISBN 978-92-64-11150-9 - © OECD 2011

Türkiye'nin ileri teknoloji ürünü bilgisayar ve onun bir aşaması olan interneti kullanma oranındaki BRIC ülkelere göre yüksek olan oranlarını, ileri teknoloji ihracat rakamlarında görmek mümkün olmaktadır. Son yıllarda artan ekonomik değerlere rağmen sahip olduğu 2745 milyon dolar 2009 yılındaki veriler değerlendirildiğinde hem BRIC hem de OECD ülkelerinin oldukça altında yer almaktadır. İleri teknoloji ihracat rakamlarında fark atılacak programlı adımlarla kapatılmak zorundadır. İleri teknolojiye aç genç nesil ister istemez teknolojiye sahip ülkelerin başarılı reklamlarıyla kullanılıp devamlı olarak bir yenisini alma üzerine şartlandırılmaktadır. Eğer bu teknolojiyi üretmeyip satın almak maliyeti yüksek olan bu ürünler için GSYİH daha çok ücret ödeyecek gelişmiş ülkelerle aranızdaki uçurumun artmasına istemeyerekte olsa katkıda bulunmak anlamına gelmektedir. Türkiye'nin 2745 milyon dolarlık ihracatına karşılık BRIC ülkelerinin ortalaması

60891 milyon dolar OECD ülkelerinin ortalaması ise 618838 milyon dolardır. İhracat rakamlarında artış sağlamanın ilk koşulları arasında teknoparklar gösterilmektedir.

Son 20 yıla kadar sadece yurt dışındaki üniversite çevrelerinde tanınan teknoparklar bugün Türkiye’de çok önemli konuma gelmiştir. Türkiye’de ilk teknopark kurma düşüncesi 1980’li yılların başında oluşmaya başlamıştır. İ.T.Ü İstanbul Sanayi ve Ticaret Odası ile 1985 yılında bir teknopark uygulamasını faaliyete geçirmiştir. Daha sonra bu teknopark İ.T.Ü ile KOSGEB arasında imzalanan anlaşma gereğince Teknoloji Geliştirme Merkezi adı altında faaliyetlerini sürdürmüştür. 1988 yılında İzmir’de kurulan İzmir Teknopark A.Ş., Ankara’da ODTÜ bünyesinde kuruluşunu tamamlayan teknoparkla birlikte, İzmit Gebze’de TÜBİTAK-MAM içerisinde oluşturulan teknoparklar faaliyetlerini sürdürmektedir. Bunların yanında İzmir, Konya, Kayseri ve Eskişehir üniversitelerinde teknopark inşaatları devam etmektedir. (<http://www.msxlab.org/forum/ekonomi/81590-teknopark-nedir-teknoparklar-hakkinda.html#ixzz1tL08Np9n>);27.04.2012

Tablo 47 2004-2007 Yılları Arasında Teknoparklardan Yapılan İhracat

Kaynak: <http://www.tccb.gov.tr/ddk/ddk26.pdf>; erişim: 27.04.2012

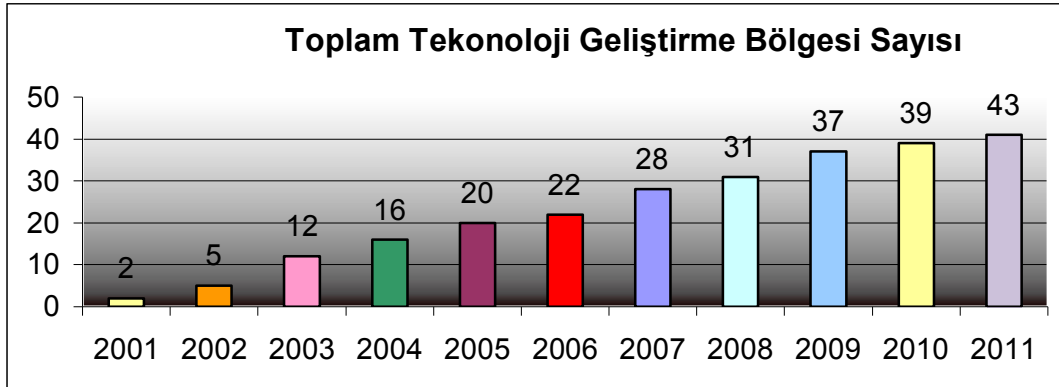
Son yıllardaki artış Türkiye açısından olumlu olarak değerlendirilse de diğer ülkelerle kıyaslama aşamasında Türkiye’nin henüz yeterli bir seviye de olamadığının kanıtı niteliğindedir. Ancak bir teknopark kurmanın maliyeti ve zorlukları düşünüldüğünde zaman içinde iyi uygulanan politikalarla istenilen seviyeye çıkmak imkânsız olarak değerlendirilmemelidir. 2007 yılında teknoparklardan elde edilen ihracat 208.241.986 liraya ulaşmıştır. Tablo 51 ve 52’de görüldüğü gibi Türkiye’nin teknoparklara ilgisi giderek artış göstermektedir. 2003 yılına göre 10 artış gösteren

teknopark ve katılan firma sayısı yinede Avrupa standartları seviyesine ulaşamamıştır.

2002 yılında 2 teknoparkla başlanan süreçte 2011 yılına gelindiğinde 43 adet teknoparka ulaşılmıştır. Günümüzde birçok teknoparkında gündemde olduğunu düşünüldüğünde Türkiye'nin gelişmek konusundaki ısrarlı çalışmaları olanca hızıyla devam etmektedir. 2011 yılında 43 teknoparkta 1800 adet firma çalışmalarına devam etmektedir.

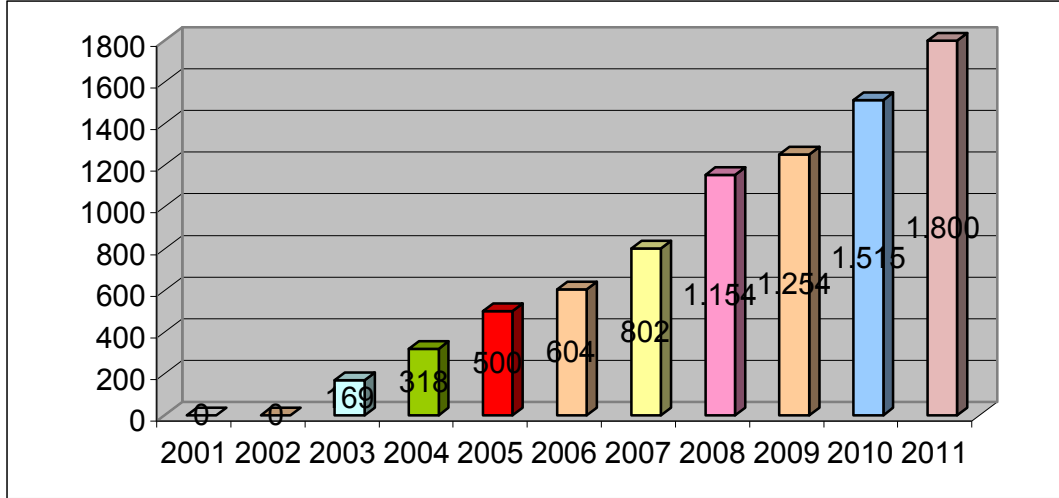
Teknoparklar ülkemizde plansız ve programsız olarak geliştiği değerlendirilmektedir. Teknoparkların kuruluş amaçları, kuruluş esasları ve dünyadaki uygulamaları dikkate alınarak, hangi bölgenin kaç tane ve ne amaçla teknoparka ihtiyacı olduğu, detaylı çalışmalar yapılarak belirlenmelidir. Aksi taktirde, bölgesel ve ulusal kalkınma, yenilik ve istihdam sağlama, rekabet gibi önemli katkılar sağlayan teknopark uygulamaları Türkiye'de, kendinden bekleneni verememe gibi bir durumla karşılaşmak kaçınılmaz olacağı değerlendirilmiştir.

Tablo 48 2001-2011 Kurulmuş Olan Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Sayısı

Kaynak: http://www.tgbd.org.tr/ckeditor/assets/attachments/10/teknoparlarinş_kurulusu.jpg?1333018230; erişim: 27.04.2012

Tablo 49 2001-2011 Yılları Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde Yer Alan Firma Sayısı

Kaynak: <http://www.tgbd.org.tr/ckeditor/sassets/attachments/10/teknoparlarin%skurulu%su.jpg?1333018230>; erişim: 27.04.2012

Teknoparkların sayısı 2007 verilerine göre Amerika’da 6000, Avrupa’da 2000, Almanya’da 270 iken Türkiye’de bu rakam 30’lar civarındadır. Tablo 520’de 2008 yılına ait e-devlet kullanım oranları verilmiştir.

Dünyadaki teknoparkların kurulma dönemlerine bakıldığında; en büyük gelişmelerin 90’lı yıllarda olduğu gözlenmektedir. Dünyada mevcut teknoparkların % 18’inin 2000 yılından sonra kurulmuş olması, teknoparkların gelişmeleri ve öneminin giderek artıyor olduğunu göstermektedir.

Tablo 50 2008 Yılı e-devlet Kullanım Oranları ve Güven endeksi

	E-DEVLET KULLANIM	GÜVEN ENDEKS
TÜRKİYE	0.5281	0,699
BRIC ÜLKELERİ	0,5921	0,6823

Kaynak: <http://www2.unpan.org/egovkb/datacenter/CountryView.aspx>,
erişim: 10.08.2012

Avrupa ülkelerinde teknik alt yapının oluşturulması, teknoloji olarak gerekli yatırımların erken yapılması sonucu etkin olarak e-devlet kullanımına Türkiye’den

daha önce geçilmiştir. E-devlet uygulaması sonucu vatandaşların devletlerine olan güvenleri hızla artmakta, devlette sosyal devlet olma görevlerini yerine getirme de kendini daha sorumlu hissetmektedir. Türkiye 1996 yılında yapılan güven araştırmasında kötü bir dereceye sahip olsa da son yıllardaki istikrar ve belediyeçilik anlamında yapılan uygulamalar sonucunda zaten özünde var olan güven oluşturu değerler hızla yukarılara doğru tırmanmaya başlamaktadır. E-devlet kullanımı teknolojinin kullanımına imkân sağlayan altyapı ile de doğrudan ilgili bir konudur. Türkiye'nin 0,5281 ortalaması BRIC ülkeleri ortalamasına yakın bir değere sahiptir. BRIC ülkeleri 0,5921 ortalamaya sahiptir. Aşağıda cezaevlerinde bulunan nüfus ve ülke nüfuslarına oranlarını gösteren tablo yer almaktadır.

Tablo 51 Cezaevi Nüfusu

	Cezaevi Nüfus	100.000 Kişide Suçlu
BRIC ÜLKELERİ	278,68	182
TÜRKİYE	64,051	92

Kaynak : <http://www.csdp.org/research/r234.pdf> ; erişim:24.0.2012

Cezaevleri nüfusları açısından BRIC ülkeleri arasında bir değerlendirme yapmak gerekirse, BRIC ülkelerindeki cezaevi nüfusu ortalama 278,68 olup nüfusun içinde her 100,00 kişide 182 kişidir. Türkiye’de bu sayı neredeyse ¼ oranına denk gelen 64,051 olarak karşımıza çıkmaktadır. Her 100.000 kişideki oran ise 92 kişidir. Cezaevlerindeki oranın düşüklüğü sosyal sermaye ile ters bir orantıya sahiptir. Suç oranının az olduğu bir ülke de güvenlik harcamalarının yerini sosyal devlet gereği yapılması gerekli olan harcamalara yapılmaktadır. Tablo 52’de BRIC ülkeleri ve Türkiye’nin vergi oranları yer almaktadır.

Tablo 52 Vergi Oranları

	2008	2009	2010	2011
TÜRKİYE	45,5	44,5	44,5	41,1
TÜRKİYE ORTALAMASI	43,9			
BRIC ORTALAMASI	55,94			
OECD ORTALAMASI	44,42			

Kaynak: <http://data.worldbank.org/indicator/IC.TAX.TOTL.CP.ZS/countries>; erişim

27.09.2012

Devletin en büyük gelir kaynağı olarak gösterilen vergi oranları açısından BRIC ülkelerine bakıldığında Türkiye 43,9 değer ile ortalamaların altında bir görüntü göstermektedir. OECD ortalaması 44,42 iken BRIC ülkelerinin vergi ortalaması 55,94'tür. Tablo 53'te boşanma oranlarına göre BRIC ülkelerinin değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Tablo 53 Boşanma Oranları

TÜRKİYE ORTALAMASI	0,5
BRIC ORTALAMASI	9.254

Kaynak: <http://www.divorcereform.org/gul.html>; erişim: 24.09.2012:

Sosyal sermayenin önemli göstergelerinde birisi de boşanma oranlarıdır. Türkiye hem sahip olduğu adet ve gelenekler açısından hem de dini inançları açısından BRIC ülkelerine göre oldukça avantajlı konumdadır. BRIC ortalaması 9,254 iken Türkiye 0,5 ortalama ile inine ve geleneklerine ne kadar bağlı bir toplum olduğunu bir kez daha göstermektedir. BRIC ülkelerinde yaşayan 10 kişiden 1 boşanırken bu sayı Türkiye'de her 200 kişiden 1'i boşanıyor anlamına gelmektedir. Birbirine güvenen ve birbirine saygılı davranılan toplumlarda boşanma oranının düşük olacağı bunun da sosyal sermaye ye olumlu katkı yapacağı göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur. Aile de kadınların ekonomik olarak özgürlüklerini bulması sonucunda boşanma oranlarını arttıracakları üzerinde değerlendirilen düşüncelere rağmen Türk insanı

üzerinde daha etki olan adet ve gelenekler olduğundan, ekonomik özgürlükte boşanma oranlarında bir artışa sebep olmamaktadır. Tablo 54’de BRIC ülkelerine ve Türkiye’ye ait intihar oranları verilmiştir.

Tablo 54 İntihar Oranları

TÜRKİYE ORTALAMASI	3,7
BRIC ORTALAMASI	12,58

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_suicide_rate:

Erişim: 27.09.2012

İntihar çaresizliğin ve zayıflığın bir sonucu olarak değerlendirilmekte ve sosyal sermayesi düşük toplumlarda daha çok rastlanılan durum olarak bilinmektedir. BRIC ülkeleri intihar oranı ortalaması 12,58 tir. Türkiye’nin elde edilen verilere göre 3,7 oranındaki düşüklüğün başlıca sebepleri yine boşanma oranındaki ile benzerlik göstermektedir. Türk insanının inancına göre intihar kabul edilmeyen, islam dininde de haram olarak değerlendirilen bir durumdur. Dolayısıyla inançlarına bağlı Türk insanında intihar oranının düşük olması doğal bir durum olarak değerlendirilmektedir. Tablo 55’de BRIC ülkeleri ve Türkiye GSYİH oranları açısından değerlendirilmektedir.

Tablo 55 Kişi Başına Düşen GSYİH (dolar)

	2008	2009	2010	2011
TÜRKİYE	10297,5054	8553,74145	10049,8185	10498,3107
TÜRKİYE ORTALAMASI	9849,8			
BRIC ORTALAMASI	6434,21			
OECD ORTALAMASI	13866,95			

Kaynak: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD/countries>;

erişim: 28.09.2012

Ekonomik göstergeler ülkeleri sınıflandırmak için oldukça önemli kriterlerin başında gelmektedir. Ekonomik olarak büyümek hem sosyal sermayeye pozitif etki yapmakta hem de bilgi toplumu olma yolundaki aşamalardan ilkinin ve en önemlisinin gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir. Sanayileşme sürecini tamamlamadan ekonomik olarak büyümek imkânsızdır. Toplumdaki huzurunda temelinde ekonomik olarak büyümüş olmak yatmaktadır. Türkiye başarılı ekonomik planlamaların sonucunu son 4-5 yılda almaya başlamıştır. Yaşanılan krizlere rağmen ekonomik olarak dik durmayı başaran Türkiye, 9849,8 dolar ile BRIC ülkelerinin üzerinde bir değere sahiptir. Ancak 13866,95 dolar olan OECD ortalamalarının altında kalmıştır. GSYİH miktarındaki artış sağlamanın temelinde ileri teknoloji ürünlerinin ihracatından geçmektedir. Aşağıda göç oranlarını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 56 Göç Oranları

BRIC ÜLKELERİ	1995	2000	2005	2010
TÜRKİYE	-200001	-149998	-100002	-50000
TÜRKİYE ORTALAMASI	-125000			
BRIC ORTALAMASI	-699585			
OECD ORTALAMASI	1302716			

Kaynak: <http://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.NETM>; erişim: 28.09.2012

Net Göç belirli bir bölgenin aldığı göç ile verdiği göç arasındaki fark olarak belirlenmektedir. Belirli bir bölgenin aldığı göç verdiğienden fazla ise net göç pozitif, verdiği göç aldığı göçten fazla ise net göç negatiftir. Bu değerlendirmelere göre Türkiye BRIC ülkelere göre daha az göç vermiştir. Bu çalışma da değerlendirilen tüm göstergeler tek tablo halinde düzenlenerek tablo 57’de gösterilmiştir.

Tablo 57 Bilgi Toplumu ve Sosyal Sermaye Üzerine Tüm Göstergeler

GÖSTERGELER	TÜRKİYE ORT.	BRIC ORT.
GSYİH İçinden Ar-Ge İçin Ayrılan Pay	0,6935	1,1435
Ar-Ge 2011 Yılında Yapılan Harcamalar	6,9 milyar \$	37,25 milyar \$
Bin Kişi İçindeki Araştırmacı Sayısı	2,34	2,85
Bilimsel Teknik Ve Dergi Makaleleri	8296	17756
Patent Başvuruları	181	32178
Ülkelerin Okur Yazar Ortalamaları	90,81	94,33
Öğrenci Başına Yıllık Eğt. Harcamaları	53,81	77,45
Yüksek Öğretim Okullaşma Oranları	*45,81	32,74
Her Yüz Kişideki İnt. Kullanıcı Sayısı	*38,17	25,75
İleri teknoloji ihracatı (milyon dolar)	2745	60891
E-devlet Kullanım Oranları	0.5281	0,5921
Güven Endeksi	*0,699	0,6823
Cezaevi nüfusu	64,051	278,68
100.000 kişideki suçlu oranı	92	182
Vergi Oranları	43,9	55,94
Boşanma Oranları	*0,5	9.254
İntihar Oranları	*3,7	12,58
Kişi Başına Düşen GSYİH (dolar)	*9849,8	6434,21
Göç Oranları	*-125000	-699585

Kaynak: <http://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.NETM;>

<http://www.divorcereform.org/gul.html;>

<http://www2.unpan.org/egovkb/datacenter/CountryView.aspx>, 28.09.2012

Tablo 57’de sosyal sermaye ve bilgi toplumuna ait toplam 19 kritere göre Türkiye ve BRIC ülkelerinin karşılaştırılması yer almaktadır. Türkiye tablo da değerlendirilen 19 kriter içerisinde yükseköğretimde okullaşma oranı, internet kullanıcılarının sayısı, güven endeksi, boşanma oranları, kişi başına düşen GSYİH oranları ve göç oranları olmak üzere 7 kriter de BRIC ülkelerine göre daha iyi ortalamaya sahip iken geri kalan 12 kriter de BRIC ülkelerinin ortalamasından aşağıda bir görüntü çizmektedir. Tablo da yer alan 11 bilgi toplumu göstergesinden 9 gösterge de 10 sosyal sermaye göstergesinin 5 göstergesinde BRIC ortalamalarının altında kalmıştır.

Bu çalışma da bilgi toplumu ve sosyal sermaye etkileşimi adına Türkiye değerlendirilmesi yapılırken üç temel unsur üzerinde durulmuştur. Bunlardan ilki eğitim sistemi, ikincisi sivil toplum kuruluşları ve üçüncüsü ise güven unsurudur.

Türkiye’de eğitim sistemi hala değişken bir yapıdadır. Hükümete geçen iktidar sahipleri devamlı olarak eğitim sistemini öncelikli programlarına almışlar düzeltme çalışmaları örtüsünde kendi ideolojilerini empoze etmektedirler.

Ayrıca zorunlu, kesintili, kademeli gibi birçok sistem deneyen Türkiye çıktı olarak hiçbir artış elde edememiş ancak hala hatayı sistemden arayan bir anlayışla sürekli yeni arayışlar peşindedir. Sistemin altını sağlamlaştıracak olan eğitim metotları ve mantığı göz ardı edilmemelidir.

20. yüzyılın sivil toplum kuruluşları devlet yapısının 3 kademesi olan devlet, iş veren ve iş gören yapısının ortaklaşa hareket ettiği bir topluluk olarak değerlendirilmelidir. Birbirleri ile devamlı temas halinde bulunan ve işçilerin çıkarlarını kendilerinin çıkarlarından üstün tutan bilgili, hoş görülü yöneticilerin liderlik yaptığı kuruluşlarının sayılarının ve üyelerinin artması sosyal sermayenin gelişmesine de katkı yapmaktadır.

Güven duygusunun yaygın olduğu bir topluluk 20.yüzyılın lider ülkelerinin ortak özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Vatandaşına güven bir devlet ve devletine güvenen bir vatandaş topluluğu oluşturmak devletin en önemli görevlerini başında gelmektedir.

Eğitim Sistemleri

Türkiye’de okuma yazma oranındaki artışa paralel olarak yüksek öğretimde de okullaşma oranı 45,81 olmuş ve bu ortalama ile hem BRIC hem de OECD ülkelerinin oranlarından yüksek bir değere sahip olunmuştur. Ancak eğitim ve öğretimin çıktısı olan patent başvurusu sayısı olarak 181 ve makale sayılarında ise 8296 ortalama ile de bu okullaşma oranına tezat oluşturacak şekilde BRIC ve OECD ülkelerinden oldukça düşük bir ortalama sahiptir. Bunun çözümünün bulunması maksadıyla yapılan incelemeler sonucunda Türk eğitim sisteminin problemli bir yapıya sahip olduğu değerlendirilmiştir. Son 10 yılda defalarca deneme yanılma usulü gibi değişen eğitim sistemlerine rağmen çıktı olarak bir şeyler üretilmemektedir. Dünya da uygulanan eğitim sistemlerini değerlendirecek olursak çok değişik yapılara sahip olduğunu görmek mümkündür.

- Eğitim Sistemleri

Çeşitli şekillerde tanımlanan eğitimin en önemli tanımlarından biri, “Bireyin insanlaşma sürecidir” biçiminde yapılan tanımdır. Nitekim eğitimin çeşitli özelliklerinden biri de süreç olma özelliğidir. Eğitimin süreç olma özelliği hem toplumsal, hem de bireysel açıdan önemlidir.(Okutan, 2011; 31)

Eğitim sürecinin kesintili, kesintisiz, zorunlu veya kademeli gibi değişik aşamaları mevcuttur. Ülkeler bu aşamalardan hangilerini kullanacağına karar verirken kendi bünyesine ve şartlarına uygun olanı seçmeleri en doğru yol olarak değerlendirilmektedir.

Kesintili veya kesintisiz eğitim, zorunlu eğitim aşamasının bölümlenmeden kesintisiz ya da kademeler halinde yapılmasını sağlayan sistemdir.

Zorunlu eğitim, örgün eğitimin en fazla önem verilen bölümünü ifade eder, bireyin belli bir çağda belli bir sürede eğitim almasını öngörür. Zorunlu eğitim; bir yurttışın belirtilen bir yaşa gelinceye kadar gösterilen eğitim kurumlarında belli bir süre öğrenim görmesini zorunlu kılan yasal bir deyimdir (<http://iogm.meb.gov.tr>).

Türkiye’de bugüne kadar, eğitim alanında yenileşme ve gelişmeye dönük çeşitli adımlar atılmıştır. Her biri eğitim tarihinin önemli gelişmeleri olmakla birlikte, 18 Ağustos 1997 tarihinde 23084 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 4306 sayılı Yasa bu adımların en büyüğü olmuştur. İlköğretim kurumlarının yapısını ve işleyişini değiştiren 4306 sayılı yasada; İlköğretim kurumlarının sekiz yıllık okullardan

oluşması, bu okullarda kesintisiz eğitim yapılması ve bitirenlere ilköğretim diploması verilmesi, 222, 1739 ve 3308 sayılı Yasalarda birlikte ya da ayrı ayrı geçen “ilkokul” ile “ortaokul” ibarelerinin “ilköğretim okulu” olarak değiştirilmesidir.

Tablo 58 Türkiye’nin Eğitim Sistemlerindeki Değişiklikler

1824	Ergenlik çağına kadar sıbyan okullarına devam mecburiyeti getirildi.
1847	Dört yıl sıbyan mektebi + iki yıl Rüştîye zorunluluğu getirildi.
1869	Sıbyan mektebi süresi dört yıl, iki yıl Rüştîye de zorunludur.
1913	Zorunlu öğretimin tekrar altı yıla çıkarılması kararına varıldı.
1921	Zorunlu eğitim dört yıla indirildi. İsteyen bir yıl daha okuyabilir.
1923	Zorunlu eğitimin süresi beş yıla çıkarıldı.
1973	Sekiz yıllık eğitime geçme kararı alındı. Deneme uygulamalarına başlandı.
1997	Tüm yurttaki sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitime geçildi.

Kaynak: www.egitimbirsen.org.tr/yayinlarimiz/149-egitimbirsen.org.tr-149.pdf; erişim 28.10.2012

Türkiye’nin olağanüstü bir dönem yaşadığı 28 Şubat sürecinde yürürlüğe giren 4306 sayılı kanunun, eğitim sürecini kesintisiz hale getirmesi ideolojik kaygılardan kaynaklamıştır. Bu süreçte, serbest seçim sonucunda iktidara gelen hükümet görevden çekilmek zorunda kalmış ve yerine 30.06.1997 tarihinde 28 Şubat kararlarını uygulamayı taahhüt Anadol-D hükümeti kurulmuştur. Bu hükümet döneminde 05.01.1961 tarihli ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu’nun 9. maddesinin birinci fıkrası şu şekilde değiştirilmiştir: “İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir.” Sekiz yıllık eğitimin kesintisiz olmasının, gelişim ve gelişim özelliklerine uygun olduğu söylenemez. Bu bağlamda, zorunlu eğitimin kesintili olması gerektiğine yönelik olarak fiziksel gelişim, zihinsel gelişim evreleri ve gelişim görevleri açısından kesintisiz eğitimin ele alınması yararlı görülmektedir.

- Eğitim Kademelerine İlişkin Uluslar arası Standartlar

Eğitim kademelerine ilişkin ülkeler arası standart kavramlar ve tanımlar oluşturabilmek ve bu kapsamda karşılaştırmalar yapabilmek amacıyla Uluslararası Eğitim Standartları (International Standard Classification of Education (ISCED)) belirlenmiştir. Buna göre OECD ülkeleri içerisinde okul öncesi dönemden başlayarak doktora düzeyine kadar devam eden eğitim süreci ortalama 9 kademe olarak ön görülmüş ve gelişmiş ülkeler eğitim sistemlerini bu doğrultuda yapılandırarak kademeler arası sürekli yönlendirmeye ve geçişlere açık bir sistem benimsemişlerdir. Ortalama 6 yıl süren temel eğitimden sonra iki veya üç yıldan oluşan akademik, mesleki ve yükseköğretim seçeneklerine göre eğitim sistemlerinin yapılandırıldığı, kademeli, seçenekli ve geçişli bir sistemin genel olarak benimsendiği OECD raporlarından anlaşılmaktadır. Bu ülkeler içerisinde temel eğitimi en katı ve geçişsiz haliyle 8 yıl kesintisiz olarak uygulayan ülkelerin başında Türkiye gelmektedir (OECD, 1999, 111; UNESCO, 2009, 16; OECD, 2010,7).

Temel ilke, eğitim mühendisliğinden çok eğitim bilimsel bir bakış açısıyla öğrencilerin psiko sosyal gelişimlerine en uygun tercihin yapılmasının sağlanmasıdır. Diğer bir ifadeyle yöneticilerin veya anne-babaların tercihleri yerine öğrencilerin kendi yeteneklerinin ve seçeneklerinin belirleyici olacağı bir sistemin oluşturulması gerekmektedir. Genel, meslek, imam hatip, fen ve öğretmen lisesi gibi ayrımlarla herhangi bir okul türünü geliştirmek veya çökertmek amacıyla düzenleme yapmak yerine ülkedeki ve dünyadaki gelişmelerin yönü doğrultusunda adımlar atılmalı, eğitim meseleleri eğitim bilimsel bir bakış açısıyla tartışılmalı, ideolojik bakış açısına kurban edilmemelidir.

Tablo 59 Dünya da Kullanılan Eğitim Sistemleri

6+3+3 modeli	8+4 modeli	5+3+3(4) modeli
Belçika,Danimarka,ABD, Hollanda,Finlandiya,Japonya, İngiltere,İsveç,Norveç, Yunanistan	Arnavutluk,Bulgaristan, Hırvatistan,Polonya, Brezilya,Çek Cum., Yugoslavya,	Fransa,İtalya, İspanya,Türkiye, Almanya,(4+6+3), Avustralya, (4+4+4).

Kaynak: www.egitimbirsen.org.tr/yayinlarimiz/149-egitimbirsen.org.tr; erişim

26.10.2012

Dünya da bazı ülkelerin kullandıkları eğitim sistemlerine örnek verecek olursak;

Çin

İlköğretim 1986 yılında yürürlüğe giren “Zorunlu Eğitim Yasası” doğrultusunda düzenlenmektedir. 9 yıl zorunlu olan ilköğretim aşamalı olarak ülke çapında uygulanmaktadır. Bazı bölgelerde, özellikle kırsal kesimde 5 yıl zorunludur. Bu süre kademeli olarak uzatılacaktır. Okula başlama yaşı 7 dir. 6 yıl ilkokul, 3 yıl ortaokul olmak üzere toplamda 9 yıl zorunlu eğitim mevcuttur. Kesintisiz zorunlu olma özelliği yoktur.

Japonya

Eğitim sistemi 5 aşamaya bölünmüştür: Anaokulu (1-3 yıl), ilkokul (6 yıl), ortaokul (3 yıl), lise (3 yıl) ve üniversite (genel olarak 4 yıl). Ayrıca 2-3 yıllık eğitim veren lise düzeyindeki kolejler vardır. Eğitim 6-15 yaş arasındaki çocuklar için parasız ve zorunludur. Eğitimin kesintisiz olma zorunluluğu yoktur.

Finlandiya

Finlandiya’da 16 yaşına kadar eğitim zorunludur. Tüm çocukların dokuz yıl süresince kapsamlı okul eğitimine katılması gerekir. Bu eğitimin ardından kolej ve üniversite eğitiminin takip ettiği mesleki okuldan, lise eğitimine kadar çeşitli eğitim hizmetleri sunulur.

Hollanda

Okul öncesi ile birleştirilmiş olan temel eğitim süresi sekiz yıl sürmektedir. Bununla birlikte zorunlu temel eğitim, öğrencinin 16 yaşına girdiği okul yılına kadar sürmektedir. Kesintisiz eğitim zorunluluğu bulunmamaktadır.

İsviçre

İsviçre’de 9 yıllık zorunlu eğitim vardır ve bu eğitim ilkokul ile ortaokul 1. kademeyi kapsamaktadır. 7., 8., ve 9. sınıflar Genel ve Meslek Liseleri ile Mesleki Eğitime Hazırlık Sınıfları’dır. Kesintisiz Zorunlu Eğitim söz konusu değildir.

- Kesintisiz eğitim uygulaması

8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim, Dünya'daki 298 ülke içinde sadece 20 ülkede uygulanmaktadır. UNESCO verilerine göre kesintisiz temel eğitim uygulayan bazı ülkeler şunlardır:

“EI Salvador, Seysel Adaları, Ruanda, Kenya, Bolize, Şili, Bolivya, Afganistan, Yemen, Arnavutluk, Polonya, Bulgaristan, Virjin Adaları, Dominik Cumhuriyeti, Solomon Adaları, Portoriko.”

Bu ülkelerdeki eğitim sistemlerinin verileri incelendiğinde akademik başarı konusunda iddialı olmadıkları görülecektir. Başarı üretemeyen sistemleri taklit ederek başarı elde etmeyi beklemenin gerçekçi olmayacağı açıktır. Akademik başarıyı ölçen PISA sonuçlarında en başarılı ülkelerin hiçbirisi zorunlu kesintisiz uygulamasına taraftar değildir. Yalnızca geri kalmış ülkelerde bu uygulamanın devam ettiği görülmektedir.

Gelişmiş ülkelerin tamamında (ABD'nin bazı eyaletleri dışında) zorunlu eğitim süreci kesintilidir. Öğrenci belli bir süre ilkokula devam ettikten sonra ortaokula ve devamında da liseye devam ederek zorunlu eğitim süresini tamamlamaktadır. Lise eğitiminin genellikle sadece birinci sınıfı, zorunlu eğitim kapsamında yer almaktadır. Gelişmiş ülkeler arasında yerini almaya çalışan Türkiye'de ise 2011-2012 eğitim öğretim yılına kadar sekiz yıl olan zorunlu eğitim kesintisiz olarak sürdürülmekteydi.

- Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitim

Türkiye'de ilköğretiminin kesintisiz sekiz yıla çıkarılması normal bir sivil ve pedagojik sürecin neticesinde gerçekleşmemiştir. Zaten meselenin daha sonra en çok tartışılan, insanları zor durumda bırakan yönü de bu olmuştur.

Türkiye'de 8 yıllık eğitim, silah zoruyla gündeme getirildi ve yıllardır tartışılıyor. Konunun şu anda gündeme getirilmesinin nedeni, imam hatip liselerinin kapatılmak istenmesidir, ama bu açıkça itiraf edilmiyor. Aslında tartışılması gereken eğitimin süresi değil, kalitesidir.

Milli Eğitim Bakanlığı, 8 yıllık kesintisiz eğitime geçildiğinde 3 yıl içinde öğrencilerin 30 kişilik sınıflarda okuyacağını, ilköğretimin 4. ve 5. sınıflarından itibaren öğrencilere en az bir yabancı dil öğretileceğini, her ilçede en az iki okula bilgisayar laboratuvarı kurulacağını, taşınabilir eğitimde öğrencilere öğle yemeği

verileceğini, öğretmensiz okul kalmayacağını, kısacası çağdaş batı ülkelerinde ne varsa bizde de olacağını vaat etmiştir.

Beş yaşındaki çocuğunu bale, tiyatro, resim, satranç, yüzme vb. kurslara rahatlıkla gönderebilen anne babalar, din, ahlak ve maneviyat eğitimi aldirmek için çocuklarını farklı eğitim mekânlarına gönderemediler. Bu uygulamanın aslında hedefinin belirlenmiş bir nokta olduğu bu yönüyle açıktı. Bu zorunluluğu, ayrımcılığı ve tektipçiliği benimsemeyen halktan pek çok kişi, alternatif çözümler üretmiştir. Ancak bu süreçte imam-hatip liselerini sınırlamak ve kısaca almak uğruna, diğer bütün meslek okullarına getirilen kısıtlamalar ve negatif ayrımcılıklar binlerce gencin geleceklerinin mahvolmasıyla neticelendi.

Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitimin amacına ulaşp ulaşmadığını maddeler halinde değerlendirecek olursak;

* İkili öğretime son vermek.

1999-2000 öğretim yılında Türkiye genelinde 4.639 kent ilköğretim okulunda 5.156.552 öğrenci ikili öğrenim görülmekteydi. Bu sayı kentlerde öğrenim gören 7.017.233 öğrencinin yüzde 73.48’idir. Anılan öğretim yılında 2.788 köy ilköğretim okulunda 610.563 öğrenci ikili öğrenim görmektedir. Bu sayı bu kesimdeki toplam 2.613.333 öğrencinin yüzde 23.36’sıdır. Buna göre belirlenen hedefin çok gerisinde kalınmıştır.

* Sınıf mevcutlarını 2000 yılına kadar aşamalı olarak 30’a çekmek.

Yine aynı kaynağa göre, 1999-2000 öğretim yılında bir dersliğe düşen ortalama öğrenci sayısı Şırnak’ta ve Şanlıurfa’da 67, İstanbul’da 64, Gaziantep’te 62, Batman’da 61, Adana ve Kocaeli’de 59’dur. Buna karşılık bir sınıfa düşen ortalama öğrenci sayısı Burdur’da 18, Gümüşhane’de ve Rize de 20, Bayburt’ta 21, Isparta’da ve Giresun’da 22’dir. Doğal olarak Burdur ya da Rize’deki fazla derslikten, İstanbul’da yararlanma olanağı bulunmamaktadır. Bu konuda da hedefin çok gerisinde kalınmıştır

* İklim ve ulaşım durumu elverişli ve güvenlik sorunu olmayan küçük yerleşim birimlerindeki öğrencileri, merkezi konumdaki okullara taşıyarak kendilerine nitelikli eğitim olanağı sağlamak, bu öğrencilere, taşındıkları merkezlerde öğle yemeği vermek. Bu hedefe de tam ulaşıldığını söylemek olanaksızdır.

* İklim ve ulaşım durumu elverişli olduğu halde güvenlik sorunu bulunan küçük yerleşim birimlerindeki çocuklar da Yatılı İlköğretim Bölge Okulları (YİBO) veya Pansiyonlu İlköğretim Okulları'nda (PİO) öğrenim olanağı sağlamak ve bunların tüm masraflarını karşılamak. 1999-2000 öğretim yılında toplam 10.053.123 ilköğretim öğrencisinden 102.388'i (yüzde 11) Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda, 80.550'si de pansiyonlu ilköğretim okullarında öğrenim görüyorlardı. Bu oranlardan bu konularda da hedefe ulaşıldığını söylemek olanaksızdır.

* İlköğretim kurumlarında bilgisayar laboratuvarları kurarak, bu laboratuvarlarda Bilgisayar Destekli Eğitimin (BDE) yanı sıra, tüm öğrencilere bilgisayar kullanımını öğretmek. Bilgisayar laboratuvarlı derslik devlet okullarında yok denecek kadar az sayıdadır. Özel okullar da bu sayı devlet okullarına nazaran daha fazla olduğu bilinmektedir.

* Çocuklara ilköğretim kademesinde en az bir yabancı dil öğrenme olanağı sağlamak. Okullar da yabancı dil öğretmenin öğretmensiz sınıflar da imkânsız olduğu bir gerçektir. Yabancı dil öğretmeni açığı olan bir okulda dil bilen öğrenci sayısının az olması kaçınılmaz durumdur.

* İlköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere, ortaöğretimde devam edilebilecek okul ve programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardı konusunda tanıtıcı bilgiler vermek üzere rehberlik servislerince gerekli çalışmalar yapılır.

Yasanın kabul edildiği 1997 yılında, 12-15 bin rehber öğretmene gereksinim duyuluyordu; ancak 1999- 2000 öğretim yılında yalnızca 568 rehber öğretmen hizmet vermekteydi. Dolayısıyla yasada öngörülmüş olan rehberlik hizmeti hemen hiç sunulamamaktadır. Özetle, 'Eğitimde Çağı Yakalama 2000 Projesi'nin hedeflerine ve bu hedeflere ulaşabilme sonuçlarına ilişkin şunlar söylenebilir:

Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Öğretim uygulaması sürecinde yaşanan problemlerin yanı sıra bu projenin hedeflerine ulaşmasında da sorunlar yaşanmıştır:

- %100 okullaşma oranına ulaşamamıştır,
- Birleştirilmiş sınıf uygulamasına halen devam edilmektedir,
- Sınıf mevcutlarının 30'a indirilmesi hedefine henüz ulaşamamıştır,
- İkili öğretimden normal öğretime geçilememiştir,

- İlköğretimde niteliğin yükseltilmesi sağlanamamıştır,
- Okul ve derslik sayısı hükümet politikası olarak büyük bir artış göstermiş; ancak fiziki anlamda istenen rakamlara ulaşamamıştır,
- Taşınmalı ilköğretim yaygınlaştırılmış; ancak uygulamadaki sorunlar giderek artmıştır,
- Yatılı ilköğretim bölge okulları ile pansiyonlu ilköğretim okullarının yatılılık kapasiteleri istenilen oranda artırılmamıştır,
- Yoksul öğrencilerin okul ihtiyaçları istenilen oranda karşılanamamaktadır,
- İlköğretime yeni başlamış bir çocuk ile ergenlik dönemini yaşayan ilköğretim 8. sınıftaki bir öğrenci aynı bahçeyi ve koridoru paylaşmak zorunda kalmıştır.
- Kesintisiz, zorunlu eğitim süreci meslek liselerine büyük darbe vurmuştur. Gelişmiş ülkelerdeki yüzde 30/70, genel lise/meslek lisesi oranı Türkiye’de tersine dönmüştür. Bu nedenle Türkiye’de işsizlik oranı yüksek olmasına rağmen son yıllarda kalifiye işçi yetiştirmede büyük sorunlar yaşanmış ve 500 bin kişilik kalifiye personel ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz eğitimin bu haliyle amaçlarına ulaşması günümüz şartlarında zor görünmektedir. Toplumda ‘ortak vatandaş tipi’ni yetiştirme amacına yönelik olarak, ilköğretimin toplumun devamında önemi büyüktür. Bu nedenle süresinin artırılması kadar niteliğinin de artırılması beklenir. Bunun gerçekleştirilmesi için önce uygulamaya yön verecek ilköğretim mevzuatının, öğretim programlarının ve uygulamaların “toplumsal gelişme ve değişmelerin önünde olması, onları belirlemesi ve yön vermesi”; sonra “uygulamalardaki eksiklik ve hatalardan dönüt alınarak sürekli geliştirilmesi” gerekmektedir. Bunun için, sürekli araştırma yapılması, daha da önemlisi bunu gerçekleştirecek yeterlikte eğitim iş göreninin yetiştirilmesi, eğitimde görev alması ve toplumu oluşturan bireylerin belli bir seviyeye gelmesi, eğitim konusunda duyarlı olması gerekmektedir (<http://www.universite-toplum.org>).

Öte yandan, kesintisiz eğitim dayatması yüzünden, Cumhuriyet tarihinin en önemli projelerinden birisi olan on binlerce köy okulu bir gecede yok edilmiştir. Daha da önemlisi, küçük yaşta çocuklar ya yatılı bölge okullarına gitmeye mecbur bırakılmış olup negatif sosyo psikolojik sonuçların ortaya çıkmasına neden olunmuş

ya da taşınalı eğitim adı altında okul yollarında sefil edilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı, kesintisiz eğitim dayatmasıyla taşınalı eğitim kazaları arasında bocalayıp durmuş ve herhangi bir çözüm üretememiştir.

Toplum bir yetenekler havuzu ise ve eğitim sistemleri bu havuzu doğru kanalizetmekle sorumlu ve zorunlu ise, bu havuzun tek tip ve tek kanalla yönlendirilmesi toplumun geleceği açısından riskler doğuracaktır. Kesintili eğitim-öğretim süreci alternatiflere açıktır. Bu gün, gelişmiş toplumların eğitim sistemleri % 65 mesleki eğitim, % 35 genel eğitimle yapılandırılırken kesintisiz eğitimle bir toplumun insan kaynaklarının genel eğitime mahkûm edilmesi dünyayı doğru okumaktan uzak olmanın göstergesidir. Sekiz yıllık zorunlu eğitimi bir de çocukların fiziksel ve bilişsel gelişimleri açısından değerlendirecek olursak;

Fiziksel Gelişim

İlköğretimin kesintisiz sekiz yıl olması, çocukların altı yaşından on beş yaşına kadar aynı okula zorunlu ve kesintisiz olarak devam etmelerini gerektirir. Bu, oldukça uzun süreye yayılan bir dönemdir. Bu dönemin, başlangıcı ilk çocukluk çağını; sonu ergenlik döneminin ilk yıllarını içine almaktadır.

İlköğretime başlama çağında olan altı yaşındaki bir çocuk, fiziksel gelişmişlik açısından on beş yaşına gelmiş bir çocuğa göre oldukça geridedir. Bu iki çocuk arasındaki boy ve kilo farkı iki kattan daha fazladır. Bu çocukların; grup halinde oyun oynamasında, merdivenden iniş ve çıkışlarında, okul kantininden alış veriş yapmasında, tuvalet ve lavaboları kullanmasında sürekli eşitsizliklerin olması kaçınılmazdır. Her durumda, yaşı küçük ve az gelişmiş olan çocuğun daha dezavantajlı olduğu söylenebilir. İlköğretim okullarının sekiz yıllık kesintisiz eğitim yapması, sürekli olarak altı ile on beş yaş arasındaki çocukların ders saatleri dışında okulun ortak yaşam alanları içerisinde bir arada olmaları ve aynı alanları paylaşmaları beklenir. Oysa her türlü etkileşimde dezavantajı olan küçük çocukların ezilme, horlanma ve aşağılanma korkusu nedeniyle teneffüs saatlerinde dahi sınıflarının dışına çıkmada tereddüt ettikleri yapılacak gözlemler sonucunda rahatlıkla görülebilir.

Bilişsel Gelişim

Tablo 60'daki bilişsel gelişim dönemleri incelendiğinde altı yaşındaki çocuk ile on üç yaşındaki çocuğun bilişsel gelişimleri arasında önemli farklılıkların olduğu

görülmektedir. İlkokula yeni başlayan altı yaşındaki çocuğun bilişsel özellikleri yeterince gelişmemiştir. Bu yaş grubundaki çocuk, henüz somut işlemleri yapma düzeyinde değildir. Olguları ve nesneleri sadece tek yönlü olarak sınıflandırabilmektedir. Kendisine uygun bir değerler ve inanç sistemi geliştiren çocuk, neyin doğru/yanlış, neyin iyi/kötü, neyin güzel/çirkin olduğuna yönelik ölçütler geliştirmiş ve günlük yaşamında bu ölçütleri uygulamaya başlamıştır. On üç yaşındaki bir çocuk, çevresinde olan bitenlere bir anlam verme çabası içerindedir. Birbirinden oldukça farklı bilişsel gelişim özelliklerine sahip olan öğrencilerin, eğitimlerini aynı çatı altında devam ettirmelerinde oldukça fazla güçlük vardır.

İlköğretimin ilk ve ikinci dönemindeki çocukların gelişim görevleri arasında fizyolojik, zihinsel ve sosyal açıdan önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar öğrencilerin farklı okullarda eğitim almaları için yeter neden olarak gösterilebilir. Bir yandan büyük ve küçük kaslarını kullanmayı öğrenmesi gereken küçük çocuklar diğer yandan cinsel tutkuları gelişmiş ve bunları saklaması beklenen ergenler bir arada eğitmeye çalışılmaktadırlar. Bu iki yaş grubunun aynı okulda eğitim alması gelişim görevlerinin yerine getirilmesini engelleyen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Zorunlu eğitimin en az sekiz yıllık bir süreci kapsamaması kaçınılmazdır; ancak bu eğitimin kesintisiz olmasının eğitimsel, gelişimsel ve sosyal açıdan iyi bir tercih olmadığı ortadadır. Zorunlu eğitimin 1997 öncesinde olduğu gibi ilkokullarda ve ortaokullarda ayrı ayrı verilmesi daha iyi bir tercih olacaktır. İlkokul ve ortaokulların süresinin 5+3 ya da 4+4 şeklinde düzenlenmesi mümkündür.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde sözü edilen “İlköğretimin bütün vatandaşlar için zorunlu olduğu ve devlet okullarında parasız olarak yerine getirilmesi” hükmü, bütün devletlerin kendi vatandaşlarının temel eğitim hakkını sağlamak zorunda olduğu anlamına gelmesine rağmen, bu hüküm vatandaşların zorunlu eğitime zorlanmaları biçiminde anlaşılmış ve uygulanmıştır. Bu durum, gönüllülük esasına dayanan eğitim hakkının, zorla elde edilmesi gibi garip bir uygulamayı ortaya çıkarmıştır.

Olması gereken, devlet temel eğitim hakkını kullanabilecek imkânları vatandaşların hizmetine sokmasıdır. Vatandaşlara da eğitimin neden gerekli olduğuna ilişkin bir eğitim vererek, tüm vatandaşların bu konuda bilinçli hale gelmelerini sağlamaktır. Devletin yapması gerekenleri yerine getirmesi, devlet açısından zorunluluktur. Artık çocuğunu okula göndermek istemeyen vatandaşın bu talebini de dikkate alıp,

gelişmiş ülkelerdeki uygulamaya benzer bir uygulama içine girmenin zamanı gelmiştir.

Tablo 60. Piaget’in Bilişsel Gelişim Dönemleri ve Özellikleri

Evreler	Tahmin Yaş	Erişilen Temel Özellikler
Duyusal Motor Dönem	0-2 yaş	Kendisini dış dünyadan ayırt etme
		Refleksif davranışlardan amaçlı davranışlara geçiş
		Nesnelerin sürekliliğini kazanma
İşlem Öncesi Dönem	2-7 yaş	Çevredeki olay ve nesneleri çeşitli sembollerle ifade etme
		Tek yönlü sınıflandırmalar yapabilme
		Başlangıçtaki ben merkezlikten uzaklaşma
Somut İşlemler Dönemi	7-11 yaş	Mantıksal düşünme yeteneğinde gelişme
		Korunum kazanma
		Ben merkezlikten uzaklaşma
		Somut yollarla problem çözme
Soyut İşlemler Dönemi	11 yaş +	Soyut düşünme
		Bilimsel yöntemle problem çözme
		Değer ve inanç sistemini yapılandırma
		Fikir dünyasıyla aktif olarak ilgilenme ve düşüncesini etkinliklerine yansıtma

Kaynak: <http://www.universite-toplum.org> ; erişim 20.10.2012

Ülkelerin kalkınmışlık ve gelişmişlik seviyeleri ile zorunlu eğitim süreleri arasında pozitif bir ilişkinin olması (3) nedeniyle gelişmiş ülkeler, zorunlu eğitim süresini en az 8 yıl olarak öngörmektedir. Bir bakıma Türkiye’de 8 yıl zorunlu eğitim

uygulamasý, ÷lkemizin gelişmişlik seviyesini yukarıya çıkarma gayretinin bir sonucudur. Kâğıt üzerinde temel eğitimin 8 yıl olarak uygulandığının gör÷lmesi, ÷lkemizin gelişmiş ÷lkeler seviyesine yaklaştığının bir işareti olarak algılanmaktadır. Ne var ki, sadece böyle bir sonucun ortaya çıkması için zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması anlamlı olamaz. Eğitimin kalkınmayı izleyen bir hizmet olmaktan çıkarılıp kalkınmayı gerçekleştiren bir hizmet haline gelmesi için temel eğitim süresinin uzatılması kadar niteliğinin de artırılması önemlidir. Eğitimin kalkınmayı gerçekleştiren bir hizmet olabilmesi için temel eğitim hizmetinin kalitesinin de istenen seviyeye getirilmesi konusu değerlendirilmedir.

Günümüzde temel eğitim, “iyi insan”, “iyi vatandaş” olmak için gerekli temel ve ortak davranışlar ile belirli bir meslek öğretilimi için sahip olunması gerekli temel bilgi, beceri ve tutumları kazandırırken, aynı zamanda milli birlik ve beraberlik bilincinin güçlendirilmesinin temeli olarak değerlendirilmektedir.

Temel bilgi ve becerilerin kazandırıldığı bir eğitim-öğretim kademesi olan ilköğretimin 5 yıla sınırlandırılmış olmasının, “bilgi toplumu” olma yolunda olan Türkiye gerçeklerine ve bilgi ağı realitesine uygunluk göstermediği açıktır. Ne var ki, bu eğitim-öğretilimi, devlet eliyle, zorlayarak, zorunlu tutarak uygulamaya çalışmanın küresel gerçeklere uygun düşmediği de açıktır. Günümüzde çocukları dünün “okuma-yazma” ve “kerat cetveli” faaliyetleri ile yetinerek yetiştirmeyeceğimiz kabul edilmekte ve yeni bilgi ve beceriler için 5 yıllık sürenin yeterli olamayacağı değerlendirilmektedir.

Bilgi toplumunda bilginin mahiyeti değişmiş olup dünün bilgiyi ezberleyen öğrencisi yerine, bilginin neden, nasıl öğrenileceğini öğrenmeye çalışan bir öğrenci kitlesi ile karşı karşıyayız. Temel eğitimin, “öğrencilere okuma-yazma, aritmetik, meslek becerileri, ev yönetimi, sağlık bilgisi ve din bilgisi alanlarındaki temel kavramları kazandırma amacı ile düzenlenen eğitim biçiminde açıklanan tanımından da anlaşıldığı gibi, bireyin temel eğitim ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir eğitim kademesidir. Birey bu eğitim kademesi ile kişi olmaya başlamakta, ileriki kademelerde göreceği eğitimle de kişiliğini geliştirmektedir. Bireyin kişi olması, zorunlulukla değil, isteğe bağlı olarak ortaya çıkar. Bu nedenle temel eğitimin gerektirdiği şey, zorunluluk değil isteğe bağlılıktır.

MGK' nın, eğitimin zorunlu kesintisiz olmasında ısrarcı olmasının nedeni, “dinsel yükselişi durdurmak olduğu” inancı basına yansımıştı. Bu da kesintisiz zorunlu eğitimin ideolojik bir yaklaşımla ele alındığı anlamına gelmektedir.

Eğitimin 8 yıl olması ile eğitimde kalitenin arttığına ilişkin herhangi bir bilimsel bilgi ya da bulgunun mevcut olmadığını ve bu bulgunun da Türkiye içinde geçerli olduğu gerçektir.

Devlet vatandaşlarına 8 değil, belki 11 yıl eğitim hakkı sağlayacak imkân tanımalıdır. Ama bu zorla olmamalı ve amaca hizmet edecek bir kaliteyi içinde barındırmalıdır. Yoksa temel eğitimin, kâğıt üzerinde, çağdaş uygarlık seviyesindeki ülkelerin temel eğitim süresine çıkarılmasının bir anlamı yoktur. Üstelik günümüzdeki okuma-yazma oranının en üst seviyeye çıkarılmasının da pek anlamı kalmamıştır. Okuma yazmanın işlevsel olması; temel eğitim mezunu vatandaşların okur-yazar olması değil, okuyan yazan olması önemlidir.

Okul kademelerinin oluşturulmasında Türkiye’de ele alınan kesintili-kesintisiz tartışmasının araştırma temelli olmadığı açıktır. Her ülkenin, kesintili ya da kesintisiz eğitimi kendi koşullarını da dikkate almakla birlikte, önemli olan belirleyici etken, öğrencilerin psiko-sosyal ve kültürel gelişiminin dikkate alınmasıdır. Yukarıda belirtilen sınırlı araştırma sonuçları kesintisiz sekiz yıllık temel eğitimin, psikolojik ve sosyolojik açıdan öğrencilerin gelişimi açısından tek tercih edilen model olmadığını göstermektedir. Türkiye’de araştırma sonuçlarına göre politika belirlenmesi gerekmektedir. Bu gerçek sadece eğitim kademelerinin oluşturulması konusunda değil, tüm eğitim politikalarının belirlenmesinde temellerin araştırmaya ve okulda öğrencilerin gerçeklerine göre yapılmalıdır. Adeta “eğitim eğitimcilere bırakılmayacak kadar ciddi ve ideolojik bir iştir” mantığıyla hareket edilmiştir.

Toplumsal değişmelerin, ülkeler arası iletişimin ve teknolojik gelişmelerin çok hızlı yaşandığı bu yüzyılda eğitime ilişkin kanunlar çıkarılırken iyi düşünülmesi gerekmektedir. Her hususu kanun maddesi haline getirerek, bir anlamda kendi insanına güvenmeyerek gelecek nesillerin yaşamını bugünden şekillendirmenin ve sınırlandırmanın mantığını mevcut sıkıntıları düşünerek iyi sorgulamak gerekmektedir. Korunması gereken değerler ve yeniden üretilmesi gereken unsurlar ile toplumun beklentilerine karşılık verebilecek bir sistemin oluşturulmasına zemin hazırlayacak bir yetki aktarımını ve âdem-i merkeziyetçiliği yeniden tartışmak

gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki bölünme paranoyası ile bütün yetkileri merkezde toplayan bir yönetim, otoriterleşerek uzun vadede halkın güvenini daha hızlı kaybetmektedir. Böyle bir zihniyet, bugün birer birer çöken faşist yönetimlerde olduğu gibi sivil toplumu gelişmemiş ve kendini yönetmeyen bir insan ve toplum profiline de yaratıcısı olmaktadır.

Kesintisiz eğitimin hemen hemen hiç konuşulmayan diğer bir tarafı ise köylerin okulsuz ve öğretmensiz kalmasıdır. Bu boşluk, kırsal alanda terörün ve teröristin önünde hiçbir engelin bırakılmaması anlamını taşımaktadır. Köyler tamamen terör örgütünün fikir adamlarına teslim edilerek ideolojik altyapılarının güçlenmelerine bilinçli bir katkı sağlanmıştır. Bugün geline nokta, terör örgütünün bu bölgedeki hâkimiyetini çok değişik tarzda güçlendirmeyi amaçlayanlar amaçlarına ulaşmışlardır. Kesintisiz eğitimin ortaya çıkardığı bu olumsuz durum bilinçli olarak Türkiye gündemine hiç getirilmemiş ve tartışılmamıştır. Türk köylüsü, kesintisiz eğitime geçilince çocuklarını okutabilmek için köylerden şehirlere mecburi olarak göç etmek zorunda bırakılmışlardır. Terörden ve cahillikten kaçan köylüleri, farkında olmadan da olsa eylemlerini kırsaldan büyükşehirlere kaydırarak daha fazla gürültü, kamuoyu oluşturmak için çalışan terör örgütünün ekmeğine yağ sürmüşlerdir.

Her insan yetenekleriyle doğar, eğitim ve öğretim ile yeteneklerini geliştirir. Birey, yeteneklerine uygun olarak kritik dönemde yapılacak yönlendirme ile eğitim alırsa hem mutlu olur, hem de verimi artar; tersi durumda ise yaptığı/yapacağı işten haz alamayacağı için mutsuz olur. Örneğin; sayısal zekâsı üst düzeyde olan bir öğrenci, kritik döneminde mühendisliklere yönlendirilmeyip, sonradan bu alana yönlendirilirse, bu öğrenci ileride hayata atıldığında, yapacağı işten zevk almayabilir. Dolayısıyla bu kişinin randımanlı bir iş hayatı da alamayacağı gibi; randımanlı, insani ilişkileri ve aile hayatı da olamayabilir. Çünkü bu kişi, uygun dönemde alması gereken bilgileri alamayacak; meslek seçimini, akranlarına göre, geç yaptığı için verimliliği de istenen düzeyde olmayacaktır. Buna benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Eğitim sistemlerini kontrol edenler, müfredat programlarını hazırlayanlar, eğitim iş görenleri ile ebeveynler, insan denilen karmaşık yapıyı çok iyi tanımalıdır. Tesadüflere dayalı/güdümlü olarak geliştirilen eğitim sistemleri, telafisi güç bireysel ve toplumsal problemlere yol açabilirler. Türkiye'deki manzaraya gelince, yönlendirmenin pedagojik olmadığını söylemek için uzman olmaya gerek yok

sanırım. Şöyle ki: Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim, 15. Milli Eğitim Şurası'nda karara bağlandı ve 1997 yılında yürürlüğe girdi. Birilerinin “siyasi hayatıma mal olsa bile” hayata geçireceğini söylediği sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim, üzülerək ifade etmeliyim ki pedagojik bir kaygıdan ziyade, halka rağmen halk için yola çıktığını iddia eden halksız halkçıların siyasi emelleri uğruna başvurdukları bir mühendislikti. Birilerinin hesabına göre, eğitim kesintisiz sekiz yıla çıkarılmayıp imam hatip okullarının üniversiteye girişte kat sayıları düşürölmezse, belli bir süre sonra, sözüm ona, kazanımları ellerinden gidecekti. Alt yapısı olup-olmadığına bakılmaksızın kesintisiz eğitimin sekiz yıla çıkarılması kanunu, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde çıkarıldı ve akabinde Yüksek Öğretim Kurumu tarafından İmam hatip okulları ve meslek liseleri mezunlarına üniversite sınavlarına girişte uygulanan katsayıların düşürölmesiyle yasal düzenlemeler tamamlandı. Bu arada avam bir dil ile belirtmek gerekirse, hiç ilgisi olmadığı kavgada arada dayak yiyen kişiler gibi, İmam hatip okullarının yanında dayak yiyen kurumlar da meslek liseleri oldu. Şimdi kesintisiz eğitimin beraberinde getirdiği sonuçları birlikte düşünelim:

* On binlerce köy okulu bir gecede yok edildi. Daha da önemlisi, mini minnacık çocuklar ya yatılı bölge okullarına mecbur bırakıldı ya da taşınmalı eğitim adı altında yollarda sefil oldu. O yaşta ailesiyle birlikte olması gerekirken gurbet hayatıyla çileli hayatla tanıştılar. Bu durum bebeklerin ruh sağlıklarının bozulmasına neden oldu.

* Yedi yaşındaki, hatta okul öncesi çocukları da düşünürsek 5–6 yaşındaki, çocuklar ile 14–15 yaşındaki ergenlerin aynı fiziki ortamı paylaşmaları çeşitli pedagojik sıkıntılara sebep oldu. Ortak alanların kullanımı sırasında istenmeyen olayların yaşandığı, eğitim camiasının bildiği bir gerçektir. Ayrıca ortaokul kavramı yok edildiği, öğrenciler liselere çocukluk psikolojisinden kurtulmadan geldikleri için lise birinci sınıfta ortama ve derslere adapte olmakta güçlük çektiklerini işin mutfağında olan biri olarak müşahade etmekteyim. Özellikle 9. sınıflardaki başarısızlık oranlarının yüksekliği eğitim-öğretim camiasının malumudur.

* Farklı kabiliyetlerdeki öğrenciler tek düze ve aynı eğitimi sekiz yıl almak zorunda bırakmıştır. Bu nedenle farklı meslek gruplarında çok başarılı ve mutlu olabilecek çocuklar harcanmış, birçok iş yerinin kalifiye eleman bulması zorlaşmıştır. Bu gelişmeler meslek liselerinin durumunu tabii olarak memleket meselesi haline gelmiştir.

* Sınavla öğrenci alan okullara giremeyen öğrenciler, genel liselere akın etmek durumunda kalmıştır. Hedefsizlik nedeniyle manevi boşluk içerisine giren öğrenciler, okullarda disiplin sorunun baş göstermesine neden olmuş, bu sebeple bazı ortaöğretim kurumlarının sevk ve idareleri ciddi sorun halini almıştır. Birçok şehirde şiddet ve suça bu öğrencilerimizin karıştıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Okul polisliği uygulamasının başlatılması bunun bir göstergesidir. Bu arada suç işleyen çocuk yoktur. Suça itilen çocuk vardır, gerçeğini de ifade etmek gerekir.

* Genel liselere hedefi net olmayan öğrencilerin yığılması nedeniyle bu okulların başarı seviyesi son derece düşmüştür. Üniversite sınavlarında sıfır net yapan öğrencilerin azımsanmayacak sayıda olması basının da gündemine gelmiştir. Hatta Türkiye’de bazı okullar üniversiteye hiç öğrenci yerleştirememe rekoru(!) dahi kırmıştır.

* İmam hatip liselerinin orta kısımları kapatıldı. Üniversiteye girişte uygulanan katsayısının düşürülmesinden dolayı birçok imam hatip okulu kapandı; kapanmayanların da öğrenci sayıları adeta eridi. Bu durum kritik dönemde alınması gereken manevi değerlerin alınamamasına ve değerlerden yoksun bir gençlik kitlesinin oluşmasına neden oldu. Tüm bu gelişmelerin sonucu olarak okullarda suç ve şiddet eylemleri toplumu rahatsız edecek boyuta vardı. Bakanlık ve bazı üniversiteler Değerler Eğitimi’ni ki Değerler Eğitimi dini eğitimin, üstü kapalı bir şekilde, ifade edilmesinden başka bir şey değildir, gündeme getirmek zorunda kaldılar. Çünkü Türk insanının özünde İslami ruh vardır.

* Yönlendirme kritik dönemde yapılmazsa verimli sonuç alınamaz önermesi eğitimcilerin kabul ettiği bilimsel bir ilkedir. İlkokul beşinci sınıftan itibaren yönlendirme yapılmaması, birçok öğrencinin yeteneğinin sönmesine, dolayısıyla da verimli insan kaynaklarının oluşmamasına neden oluyor

* Kesintisiz ilköğretimi bitirmeyenlerin Kur’an Kurslarına gitmeleri yasaklandığından, taze dimağların kutsal kitabımızı okumayı öğrenmeleri gecikmiştir. Bir kısmı da on beş yaşından sonra Kur’an kurslarına devam etmedi. Bu arada ancak erken yaşlarda formasyonu kazanılabilecek Kur’an-ı Kerim hafızlarının yetişmesi zorlaştı.

Eğitim sistemi deneme yanılma yoluyla tespit edilecek bir program değildir. Uygulaması kısa ancak sonuç vermesi uzun zaman alan eğitim sistemlerinden en iyi

olanı tespit edip uygulansa dahi eğitimin mantığı ve sistemini özümseyememiş öğretim elemanları ve öğrencilerle başarı elde etmek neredeyse imkânsızdır. Türkiye'nin son 10 yılda değiştirdiği tüm sistemler gibi son uygulamaya konan 4+4+4 sistemi de nitelikli ve hak ettiği değeri almaktan uzak öğretmenlerle boşa harcanan zaman ve kayıplarla dolu genç nüfus olarak karşımıza çıkacaktır. Başarının sistem de değil de mantıkta olduğunun kanıtı niteliğindeki PISA Araştırmaları ve sonuçlarını değerlendirerek hatalı veya eksik olduğu yerleri iyileştirici çalışmalar atılması bir başlangıç olarak değerlendirilmelidir.

- 2003 PISA Araştırma Sonuçları ve Türkiye

Türkiye'nin üyesi olduğu Uluslararası Eğitim Başarısını Değerlendirme Kuruluşu – IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) tarafından uygulanmış olan TIMSS-R ve PIRLS test sonuçlarına ve Uluslararası Öğrenci Başarısını Belirleme Programı – PISA (Program for International Student Assessment) sonuçlarına dayanarak Türkiye'de uygulanmakta olan Milli Eğitim Sisteminin ve sonuçlarının değerlendirilmesi yapılmıştır.

* TIMSS-R Uluslararası Test-sınav Sonuçları: Türkiye 1999 yılında yapılan sınava katılmış. Öğrencilerimiz 38 ülke arasında, matematikte 31. fen bilgilerinde ise 33. olmuştur.

Dört yılda bir yapılan bu sınava Türkiye bir daha katılmamıştır.

* PIRLS Uluslararası Test-sınav Sonuçları: Türkiye'den 5000 ilkokul öğrencisi bu teste katılmış. Alınan sonuçlara göre Türkiye, 35 ülke arasında 28. olmuştur.

* PISA - OECD Uluslararası Öğrenci Başarısını Belirleme Programı: İngilizce adı “Programme for International Student Assessment” (PISA) olan bu araştırma “Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü” (OECD) üyesi olan ülkelerde uygulanan eğitim sistemlerinin durumu hakkında karşılaştırmalı bilgi vermek amacıyla her üç yılda bir yapılıyor. PISA Programı, üye ülkelerdeki 15 yaş grubundaki öğrencilerin zorunlu eğitim sonunda, katılacakları bilgi toplumunda karşılaşılabilecekleri durumlara ne ölçüde hazırlıklı yetiştirildiklerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir.

Ölçülmeye çalışılan nitelik, öğrencilerin okulda müfredat kapsamında ele alınan konuları ne dereceye kadar öğrendikleri değil; gerçek hayatta karşılaşılabilecekleri durumlarda sahip oldukları bilgi ve becerileri kullanabilme yeteneği, öğrencilerin

düşüncelerini analiz edebilme, akıl yürütme ve okulda öğrendikleri fen ve matematik kavramlarını kullanarak etkin bir iletişim kurma becerisine sahip olup olmadıklarıdır.

PISA Araştırması'nın ilki 1997-2000 yıllarında yapılmıştı. Ağırlıklı konu “okuma, okuduğunu anlama ve yorumlama becerisi” idi. Türkiye buna katılmadı. İkincisi, 2000-2003 yıllarında, otuzu OECD üyesi ve on biri OECD ortağı olan toplam 41 ülkede yapıldı. 2004 yılı aralık ayında açıklanan sonuçlara göre Türkiye; Matematikte, 41 ülke arasında 34. ve 29 OECD ülkesi arasında 28, Okuma becerisinde 41 ülke arasında 33. ve 29 OECD ülkesi arasında 28, Tabiat bilgisi ve problem çözme becerisinde de 29 OECD ülkesi arasında 28. oldu. Tüm bu değerlendirmeler de Meksika son sırada karşımıza çıkmaktadır. Matematik, okuma ve tabiat bilgisi becerisinde Finlandiya; problem çözme becerisinde ise Güney Kore birinci olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı, 2003 PISA değerlendirmesini resmi bir duyuru ile açıkladı. Bu açıklamada; “Türk Eğitim sistemi ne yazık ki dünyadaki bilimsel ve ekonomik gerçeklere duyarlı bir yapı taşımamaktadır. PISA 2003 çalışmasıyla Türk eğitim sisteminin zayıf yönleri ortaya çıkmıştır.” denilmektedir.

Bakanlık, PISA'daki başarısızlığın nedenlerini açıklarken ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyleri ile öğrenci başına eğitim harcamalarına dikkat çekerek; “Öğrenci başına eğitim harcamaları ortalaması Avrupa Birliği ülkelerinde dört bin dolarken, ülkemizde 390 dolardır.” demektedir. Elbette böylesine bir tespit önemlidir. Ama sorunun çözümü açısından yetersizdir.

Türk Milli Eğitimin dünya ülkeleri arasında çok kötü notlar almasında bütün sorumluluğu sadece hükümetlere yıkıp kendimizi sorumluluktan kurtarmamak gerekir. Bu sonuçlarda her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının, velilerin, üniversitelerin, eğitim fakültelerinin, öğretmen sendikalarının, eğitim derneklerinin, muhalefet partilerinin, basın, yayın, yazarların, bilim insanlarının vb. ilgili her kişi ve kurumun da payı vardır. Herkes; her kurum ve kuruluş bu konuda özgürce, bilimin ve felsefenin aydınlığında düşünce üretebilmelidir.

2005 Mart ayı başlangıcında açıklanan, dünyadaki üniversitelerin bilimsel bilgi üretimini esas alan uluslararası bir araştırmada; Türkiye'deki hiç bir üniversitenin en iyi beş yüz üniversite sıralamasına girememesi PISA sonuçlarıyla çakışmaktadır.

Türkiye’deki eğitim sistemi, her yönden, anaokulundan üniversiteye kadar çağın gerisinde kalmıştır. Ülkenin ve dünyanın gelişmelerine ayak uyduramamıştır. Bugünkü haliyle Milli Eğitim Sistemi, Türkiye’deki toplumsal, düşünsel gelişmelerin önündeki engellerden biri haline gelmiştir.

Türkiye 20. yüzyılı kaybetti. Ama 21. yüzyılı kazanmak zorunda. Türkiye önündeki görevleri başarabilmenin olanaklarına sahiptir. 21. yüzyılı “aklı hür, irfanı hür, vicdanı hür” nesillerle kazanmak mümkün olacaktır. Bu nesilleri yetiştirecek olan da bilimsel, demokratik, özgür bir eğitimidir.

PISA sonuçları neticesinde tüm değerlendirmeler de hep zirve de bulunan Finlandiya eğitim sistemini ve programlarını incelersek Türkiye’deki sorunun sistemden değil uygulamalardaki “-miş gibi” yapmaktan kaynakladığını görmek mümkündür. “-miş gibi” hastalığının yaygın olarak görüldüğü Türkiye’de bu hastalığın kaçınılmaz sonucu oluşan gelişıyormuş gibi tedavi edilemez sonuçlar doğurabilmektedir. Finlandiya’nın uyguladığı eğitim sisteminin çarpıcı maddeleri aşağıda belirtilmiştir.

Türkiye’de Finlandiya’da olduğu gibi öğretmen yetiştiren programlara motivasyonu yüksek ve yetenekli öğrencileri seçmek için çok aşamalı bir sınav sistemini uygulamak her yıl bir buçuk milyon öğrencinin ÖSS sınavına girdiği düşünüldüğünde pratik gözükmemektedir. Fakat başlangıç olarak bu programı bitirenlerden Finlandiya’da olduğu gibi tezli yüksek lisans derecesine sahip olmaları istenebilir. Her yıl on binlerce kişinin öğretmen olabilmek için KPSS (Kamu Personel Seçme Sınavı) sınavına girdiği düşünüldüğünde, yüksek lisans derecesine sahip adaylara atamalarda verilecek sınavsız öncelikli atama hakkı, ekstra ekonomik destek, uzun vadede aranılan daha etkili ve nitelikli öğretmen sayısının artmasına, ülkemizin tüm okullarında yaygınlaşmasına ve bunun sonucunda çok daha başarılı öğrencilerin yetişmesine katkıda bulunacaktır.

Türkiye sadece son sınıfta Okul Deneyimi II ve Öğretmenlik Uygulaması isimleriyle verilen gözlem ve staj imkânı öğretmen adaylarının KPSS sınavı hazırlıklarının gölgesi altında kalmakta ve öngörülen hedeflere ulaşamamaktadır. Bu noktada Finlandiya örneğinde olduğu gibi gözlem ve öğretmenlik uygulama derslerinin son sınıfın dışında daha geniş bir zamana yayılması bu uygulamaların daha sağlıklı ve amaçlanan şekilde yapılmasının önünü açacaktır.

Zorunlu temel eğitim boyunca, değerlendirme adına herhangi bir ulusal sınav veya yılsonu sınavı olmayıp, öğrenciler öğretmenin hazırladığı sorularla değerlendirilmektedir (Sahlberg, 2007). Bu yüzden öğretimin odağında öğrencileri test sınavlarına hazırlamaktan ziyade tamamen öğrenme vardır (Berry & Sahlberg, 2006). Özel okul ve özel ders kavramları bilinmemektedir. Finli öğrenciler üzerindeki ders kaygısı ve stresi diğer OECD ülkelerindeki akranlarının oldukça gerisindedir (OECD, 2004). Zorunlu temel eğitim süresince (1-9. Sınıflar) tüm öğrenciler eğitim, sağlık, günlük sıcak yemek, bilgisayar ve yazıcı kullanımı, kitap, defter, kalem, okul gezilerinden ücretsiz olarak faydalanmaktadırlar (Malaty, 2006). Öğlen saatinde öğretmenler okulun zemin katında bulunan yemekhanede öğrencileriyle beraber yemek yemektedirler.

Finlandiya ile karşılaştırıldığında bu noktada en büyük problem Türkiye'nin her yerinde öğrencilere eşit öğrenme olanaklarının sağlanamamasıdır. Bölgeler arası ekonomik gelişmişlik farkı bunu engellemektedir. Şehir merkezlerinden kırsala doğru gidildikçe okulun öğretim için gerekli altyapı ve donanım eksikliği, her ders için olması gereken branş öğretmeni eksikliği ve bunlara bağlı öğrenci başarılarının giderek azaldığı ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden öncelikle herkese bulunduğu yerde ister şehir merkezi veya ister kırsal olsun eşit koşullarda öğrenme fırsatının tanınması gerekmektedir. Bunun için gerekli finansman ancak bütçeden eğitime ayrılan payın en az OECD ortalaması seviyesine yükseltilmesiyle elde edilebilir.

- Kültürel Olarak Öğretmenlik Mesleğine Bakış

Finlandiya'da toplumunun çocuk ve gençlerin gelişmesine olan büyük ilgisi öğretmenleri hayatın en önemli karakterlerinden biri haline getirmiştir (Malaty, 2006). Öğretmenlik yüksek statülü ve orta gelir seviyesinin üstünde bir meslek olup liseden mezun olan en başarılı öğrencilerin tercih ettiği programların başında gelir (Valijarvi et al., 2002; Westbury et al., 2005). Öğretmen mesleğinde aktif, özgür ve aynı zamanda sorumludur. Ulusal müfredatın ışığında her öğretmen kendi müfredatını geliştirmekte ve okutacağı kitabı seçmekte özgürdür (Malatya, 2006). Okullarda yaptıkları öğretim herhangi bir denetleme veya kontrole tabi değildir.

Fin toplumunda olduğu gibi Türk kültüründe de uzun yıllar öğretmenlik kutsal bir görev kabul edilip toplumda saygın bir meslek olarak görünmesine rağmen son yıllarda bu algı yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Günümüzde öğretmenlik iş

garantisi olan tatilin çok olduğu rahat bir meslek olarak düşünölmeye başlanmıştır. Ekonomik sebeplerden dolayı lise mezunu öğrenciler arasında öğretmenlik özellikle istenen ve tercih edilen bir meslekten olmaktan ziyade “hiç bir şey olamazsam öğretmen olurum” veya “boşta kalmamak” amacıyla öğrencilerin ÖSS tercihlerinin alt sıralarında yer alan bir meslek haline gelmiştir. Bir başka deyişle, Türkiye’de öğretmen yetiştirme programları Finlandiya’nın tam tersine motivasyonu düşük ve başarısı çok daha az öğrenciler tarafından doldurulmaktadır. O halde ekonomik olarak Türkiye’deki öğretmenlerin durumunun düzeltilmesi kültürel olarak toplumun içinde öğretmene karşı zaten var olan saygı ve güvenin kısa zamanda yeniden oluşmasını sağlayacaktır.

Finlandiya’da öğretmenler en az yüksek lisans derecesine sahip olmalarına rağmen yeni bilgi ve teknolojileri öğrenmek ve sınıflarında kullanabilmek için kendilerini yenileme ve geliştirme gayreti içinde her yıl düzenli bir şekilde hizmet içi kurslara katılırken, Türkiye de görev yapan öğretmenler için hizmet içi eğitim uzun yıllardır bilinmeyen yabancı bir kavram olarak ortada kalmıştır. Bu kavram özellikle 2004-2005 öğretim yılında uygulamaya başlanan yeni ilköğretim müfredatı ile gündeme gelmiş ve o günden sonra daha sık konuşulup tartışılmaya başlanmıştır.

Okullarda okutulacak kitaplara öğretmenler kendileri karar vermektedirler. Zorunlu temel eğitim boyunca değerlendirme adına herhangi bir ulusal sınav veya yılsonu sınavı yok; öğrenciler, öğretmenin hazırladığı sorularla değerlendirilmektedir.. Bu yüzden öğretimin odağından öğrencileri testlere hazırlamaktan ziyade tamamen öğrenme vardır. Okulların ortamı ev gibi dekore edilmiş içinde dolaşarak, arkadaşlarından, öğretmen ve ders aletlerinden istedikleri gibi bilgi toplayabilmektedirler. Müfredatları “yaparak öğrenme” prensibine göre düzenlenmiştir. Çocuklar öğle yemeğini öğretmenleriyle beraber aynı ortamda yemekte ve okul kantininde reklamlardan etkilenmelerini azaltmak maksadıyla sadece su, süt ve meyve bulunmaktadır. Okuldaki bitkilerin bakımı, kütüphane işleri, mutfak yardımı gibi gündelik işleri öğrenciler sırayla yapılmaktadır. Böylece yeterlilikleri geliştiğı gibi okullarını da benimsemektedirler. Çocuklar okullarını ikinci evleri gibi görmekte ve öğretmenlerini de anne/babaları gibi sevmektedirler.

Ancak Finlandiya da öğretmen olmak kolay değildir. Liseden mezun olduktan sonra öğretmen olmaya karar veren öğrenci üç aşamalı bir kabul testinden geçmek zorundadır. Birinci aşama da kitap sınavıyla, bilgi araştırma, sentez yapabilme,

eleştirel açıdan bilgiyi yorumlama, analiz etme yeteneği test edilmektedir. İkinci aşama da bu aşama mülakat aşamasıdır, kişilik ve karakter açısından öğretmen olmaya elverişli olup olmadığı test edilmekte, üçüncü ve son aşama da adaylardan örnek bir ders anlatması veya grup tartışmasını yönetmesi istenerek sosyal yönü, konuşma yönü, sunum ve yönetim yetenekleri test edilmektedir. Bu aşamaların tamamını geçen adaylardan sadece yüzde onu öğretmen olarak atanabilmektedir.

Sivil Toplum Kuruluşları

Sosyal sermayenin toplum genelinde yaygınlaşmasının en belirleyici unsurlarından biri olan sivil toplum kuruluşlarının yapıları da incelendiğinde gelişmiş ülkelerde çok farklı özellikleri olduğu değerlendirilmektedir.

Sivil Toplum Kuruluşları herhangi bir konuda, benzer fikir yapısına sahip kişilerin bir araya gelerek mevcut problemleri çözmek adına, projeler üreten ve kar amacı gütmeyen bir kurumsal kimliğe sahip olan oluşumlardır. Diğer bir tanım da sivil toplum ortak sorunlara işaret etmek, ortak çıkar ve hedefleri geliştirmek ve korumak için hak ve sorumluluk sahibi yurttaşların gönüllü olarak yarattığı özerk kuruluşların oluşturduğu bir ağıdır.

Sivil toplumun unsurları olan a) çoğulculuk (plurality), b) kamusalılık (publicity), c) özellik (privacy) ve d) yasallık (legality) sivil toplumun modern içeriğini oluşturmaktadır. Devlet ve sivil toplum arasındaki demokratik ilişki, mantıksal olarak ancak hiçbir toplumsal kesimin hâkim iktidar olmamasıyla; dolayısıyla hiçbir hâkim ideolojinin (ya da tek hakikatin) rehberliğine ihtiyaç duyulmamasıyla mümkün olabilir. Bu anlamda, sivil toplum içindeki topluluklar için, çoğulculuk, onların birbirine karşı özerkliklerini; kamusalılık, birbirlerine karşı sorumluluklarını; özellik, birbirlerine karşı bireyselliklerini; yasallık ise, tabi olacakları ortak çerçeveleri sağlar (Sarıbay; 1994:141).

Sivil toplumun gelişmesi için bir ön koşul Modüler İnsan'dır. Modüler insan kavramı, belli bir eğitim düzeyinde olup, böylelikle değişik kurum ve örgütlere girip çıkabilen kişiyi tanımlamaktadır. Bu kişi, değişik toplumsal ortamların yapı taşlarından biri olmaya yetecek donanıma sahiptir (Özdalga, 1996:260-261) Sivil toplumun etkin olabilmesi için aydın, mühendis, işadama gibi mesleki kimliklerin devletin ve siyasi partilerin tabiiyetinden kurtulması, onlardan ayrışması önemlidir. Burada eğitim yine ön plana çıkmaktadır. Ortadoğu ülkelerinde demokrasiye

geçilmesiyle sivil toplumun, diktatörlüğe, otokrasiye ve diğer keyfi yönetim biçimlerine karşı muhalefetin merkezi olacağı yaygın bir beklentidir. Ancak, demokratikleşmeyi engelleyen tam da sivil toplumun bu aşırı siyasallaşmasıdır. Baskı gruplarının, meslek örgütlerinin, medyanın ve sendikaların özerk olmaması Ortadoğu ülkelerinin ortak özelliğidir. Bu bağlamda, Türkiye’de öğrenci dernekleri, sendikalar, çeşitli çıkar grupları ve mühendis odaları gibi birçok sivil kuruluş, 1970’lerde sağ ya da sol siyaset içinde aşırı siyasallaşmış ve bu süreç, ideolojik kutuplaşmayla sonuçlanmıştır. Böylece, bu çıkar gruplarının kendilerine özgü kimlikleri, devlet düzeyinde siyasal gücü ele geçirmeye çalışan totaliter politikalar tarafından tamamıyla yutulmuştur. Ancak, 1983 sonrası dönemde geleceğe yönelik devrimci siyasetin zayıflaması ve belirli konular üzerine yoğunlaşan politikaların gelişmesiyle kadınlar, işadamları, mühendisler ve Yeşiller gibi yeni siyasi aktörler ayrılmışlar ve özel taleplerini ifade etmeye başlamışlardır. Demokratikleşme, ancak sosyal hareketlerin kendilerini sınırlandırması sonucunda, sivil toplumun totaliter projelerden özgürleşmesiyle gerçekleşebilir. Toplumsal aktörler doğrunun kendi tekellerinde olduğunu iddia ettiklerinde, karşı hareketler de totaliter siyasal projeler üretirler. Sivil toplumda var olan totaliter eğilimlerin dengelenmesi, ancak kimlik politikalarından etkileşim politikalarına geçişle sağlanabilir (Göle, 2000: 80-81). Bu bağlamda, etkileşime dayanan sivil toplum örgütlenmeleri Türkiye’de yaygınlaşmaktadır, vakıflar, mesleki örgütlenmeler, işadamları dernekleri, yemekli tartışma grupları, dergiler, yayın evleri etrafında oluşan fikir hareketleri, Lions’lar, Rotaryen’ler, çevreyi koruma dernekleri, yeşil hareketi, feminist hareket vb. toplumda yaygınlaşan yatay ve bağımsız örgütlenmelerden sadece birkaçıdır. (Göle, 1993: 13). Günümüzde Türkiye’de yaklaşık, 55.000 dernek olduğu ifade edilmektedir. Osmanlı’dan bu yana 26.000 vakfiye kurulmuştur. (Ural, 1995: 14)

Türkiye örneğinde, sivil toplum örgütleri, batı toplumlarındaki yapılanmadan farklıdır. %60’ı kentlerde yaşayan, ancak kentli kültürünü edinemeyen, yani kentlileşemeyen bir toplum yapısında, demokrasi kültürü de yetersizdir. Tarihi geleneğindeki merkez devlet, güçlü devlet zihniyeti ile her şeyi devletten bekleme kültürü, demokrasinin ve sivil toplumun gelişmesini engellemektedir.

Türkiye’nin toplumsal yapısında “ biz” duygusuna dayalı “ cemaat” yapılanması önemini korumaktadır. Bireyselleşme ve cemaat yapısı “iki tarafı keskin bıçak” gibidir. Dolayısıyla, iki yapının uygun bileşimi, toplumun dengesi ve sağlığı

acısından önem taşımaktadır. Bu çerçevede, Batı toplumlarında aşırı “bireyci” yapı nedeniyle “yabancılaşma” problemleri yaşanmaktadır. Doğu toplumlarında ise, aşırı “cemaat” yapısı, sivil toplum örgütlerini gelişmesini engellemekte, keskin cemaatleşme “yabancılaşmayı” paradoksal olarak yeniden üretmektedir.

Türkiye’deki örgütler, para ödesin veya ödemesin, kuruma gelsin gelmesin, tarih boyunca kayıt olmuş herkesi üye olarak kabul etmektedirler. Gerçek üye sayılarını bilmeyen ve söylemekten uzak bir sivil topluluk güçlü bir yapı da olamayacağını düşünmektedir.

Türkiye’deki sivil toplum kuruluşları üye kazanmayı sağlayacak ve üyeleri aktif olarak kullanacak politikalardan uzak yapıya sahiptir. Ancak bu eksikliğin farkında olup bunu değiştirecek politikalar da uygulanması zor görünmektedir.

Türkiye’de mevcut STK’lar birbirleriyle irtibatla değildirler. Kendi kuruluşlarıyla bile kopuk bir ağa sahip kuruluşların diğer STK’lar ile aktif bir etkileşimde bulunması biraz hayalcilik olarak değerlendirilmektedir.

Son yıllarda gelişmeye başlayan devlet-STK ilişkilerinin temelinde tesadüflerin rol oynadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca STK bünyesindeki değişiminde bilinçli olarak olmadığı değişen dünya da kaderine terk edilmiş olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye’deki sivil toplum tıpkı diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi son yıllarda yüksek sayılarda kurulan STK’lardan oluştuğu ancak siyasi açıdan politika belirleme aşamasında etkileri bulunabilecek yapıdan uzak olduğu değerlendirilmektedir.

Güven

Devlet sahip olduğu gücü yani anayasal haklarla vatandaşını sürekli denetlemesi ve tedbirler alması güven ortamının zarar uğramasına sebep olur. Anayasasını devamlı olarak vatandaşın tepesindeki kılıç gibi tutan bir devlet sosyal olmaktan uzak otoriter bir yapıya sahiptir. Anayasanın mevcut maddelerinin sayılarını değerlendirecek olursak süper güç konumundaki Amerika’nın anayasasının 7 maddeden oluştuğu, İngiltere’nin ise yazılı bir anayasasının olmadığı yasalarla güven ortamı sağlamanın doğru bir anlayış olmadığının kanıtıdır. Ayrıca gelişmiş ülkelerdeki e-devlet kullanım oranlarının yüksekliği vatandaşın devlete olan güvenini attırmaktadır. E-devlet kavramının özünde var olan şeffaflık sayesinde vatandaş devlete, devlette vatandaşına güvenmekte olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Toplumların oluşum evreleri incelendiğinde üç evreden söz etmek mümkün olacaktır. Tarım evresi ilk oluşum evresidir. Geçim sıkıntılarıyla geçen tarım evresinde çalışmak yaşamının ve hayatı idame ettirmenin ön koşulu durumdadır. İkinci evre olan sanayi evresi, kendi ayakları üzerinde durmayı başarmış devletlerin gelişmek adına attığı adımlar olarak değerlendirilir. Türkiye tarım aşamasını sağlıklı olarak geçirmiş olsa da sanayi süreci için sıkıntılı dönemler yaşamıştır. Uzun sanayileşme döneminde süreç tam olarak tamamlanmadan bilgi toplumu kavramı oluşmaya başlamış, Türk toplumu sanayileşmesini tam tamamlayamadan bilgi toplumu için hazırlıklarını yapmak zorunda kalmıştır.

21.yüzyılın en çok kullanılan ve araştırılan kavramları olan veri, information, bilgi, data ve enformasyon, aslında eskiden kullanıldığı gibi aynı anlama gelmediği, her bir kelimenin ayrı anlamlara sahip olduğu, en önemli kavramın ise bilgi olduğu değerlendirilmiştir. Yeni teknolojinin fabrikası olan bilgisayar sayesinde bilgi daha kolay ve hızlı şekilde paylaşılacak, meydana gelen üründen çok üretim metodunun önemli olduğu süreç başlamıştır.

Bilgi toplumu olma sürecinin çeşitli göstergeleri olduğu değerlendirilmiş, dünyada genel kabul görmüş okuma yazma oranları, internet ve kütüphane kullanım oranları, ileri teknoloji üretmek ve satma adına yapılan teknoparklar incelenmiştir. Özellikle ileri teknoloji ithalat oranları gelişmekte olan ülkeler açısından çok sıkı takip edilmesi gerekli kavram olarak değerlendirilmiştir.

Sermaye kavramı da değişimden nasibini almış, nakit değerden soyuta doğru kayma eğilimi göstermiştir. Her ne kadar kavram içinde sermaye kelimesi geçse de sosyal sermaye, literatür de nakit değeri ifade etmemektedir. Sosyal sermaye de biriktirilen ağlar vasıtasıyla oluşturulan ilişkilerdir. Sanayi çağının vazgeçilmezi olan “para”, bilgi toplumunda yerini ilişkilere bırakmaktadır. Kişi ve ülkeler açısından değerlendirilen sosyal sermayenin ölçümde birçok metot denenmiş, ülkeler yapılan anketler neticesinde belirli bir sıralamaya tabi tutulmuşlardır. Yapılan bu sıralama da Türkiye özünde var olan bazı değerlere rağmen listenin alt sıralarında yer almıştır.

Bilgi toplumunun gelişmesiyle refah ve eğitim seviyesi artacak, devletin sosyal devlet anlayışına göre yapması gereken yatırımların yapılmasını sağlayacak, vatandaşın devletine ve etrafındakilere güven duygusunun oluşmasına sebep olacaktır. Güven de sosyal sermayenin ölçümünde kullanılan kavramdır. Dolayısıyla

artan refah ve eğitim seviyesi kişilerin ve ülkelerin sosyal sermaye olarak kasalarının dolmasına ve dünya sıralamasında yerinin yükselmesini sağlayacaktır.

Yapılan çalışmanın bulgular şu şekilde ifade edilebilir.

- Türkiye ekonomisi yapısı, yatırımları ve sahip olduğu değerler açısından sınıflandırıldığında 111 ülke ile birlikte sanayisi hızla gelişmekte olan ve teknoloji satın alan ülke olarak gelişmekte olan ülkeler sınıfına girmektedir.
- Türkiye okuma yazma oranı açısından değerlendirildiğinde son yıllarda yapılan yatırımlara rağmen hızla gelişmekte olan ülkeler içinde iyi bir değere sahip değildir.
- Bilgi toplumunda gelişimin temeli olarak gösterilen Ar-Ge yatırımları açısından değerlendirildiğinde Türkiye hem OECD ülkelerinden hem de hızla gelişmekte olan BRIC ülkelerinden daha az yatırım yapan ülke konumundadır.
- GSYİH'dan eğitime ayrılan pay açısından incelendiğinde Türkiye ile hızla gelişmekte olan ülkeler arasında büyük farklar olduğu değerlendirilmiş, bu farkın yükseköğretim olarak değerlendirildiğinde ise daha da fazla olduğu görülmüştür.
- Türkiye nüfusunun %52'lik kısmın genç nüfus olarak değerlendirildiği ve genç nüfusun eğitime verilecek önemin bilgi toplumu olma yolunda anahtar rol alacağı değerlendirilmektedir.
- Türkiye'de öğrenciler daha fazla para harcayıp, öğretmen ve derslik olarak az olmaktan kaynaklanan ilgiden daha az faydalanmaktadırlar. Bunu yanında öğretim elemanlarının sayısı ve bu öğretim elemanlarının aldıkları ücretler açısından değerlendirme yapıldığında yine gelişmekte olan ülkeler içinde iyi bir dereceye sahip olunamadığı görülmektedir.
- İleri teknolojinin ürünleri olan telefon, bilgisayar, ipod, internet gibi ürünleri satın alıp kullanma ve değiştirme sıklığı açısından değerlendirildiğinde dünya sıralaması listesinin ilk sıralarında yer alırken bu teknolojileri üretip dış pazarlara satma açısından değerlendirildiğinde listenin alt sıralarında yer alındığı görülmektedir.
- İleri teknolojileri üretip pazarlar da var olmayı sağlayacak teknoparkların sayısının yeterli olmadığı, teknoloji ithalatının ihracattan daha fazla olduğu değerlendirilmiştir. İleri teknoloji ürünlerinin pahalı ürünler olması sebebiyle satın

alınan her ürün ülke ekonomisini daraltırken gelişmiş ülkelerin kaslarının dolmasına bu da zaten açık olan ekonomik farkın giderek açılmasına sebep olmaktadır.

- Bilgi toplumunun göstergeleri olarak değerlendirilen patent başvuruları ve makale/dergi yazıları açısından değerlendirildiğinde bilgi toplumu olma yolunda sıkı çalışmak gerektiği ve Türkiye'nin daha yolun başında olduğu değerlendirilmektedir.

- Küreselleşen dünya da bilginin hızlı yayılımını sağlayan ileri teknoloji ürünleri olan bilgisayarlar vasıtasıyla kullanılan internet kullanım oranları açısından değerlendirme yapıldığında OECD ve BRIC ülkelere göre zaten az olan kullanım oranı, amacına uygun kullanılmamakta, e-posta maksatlı kullanım araştırma maksatlı kullanıma göre üç kat daha fazla olduğu değerlendirilmektedir. Ancak internet için ödenen ücretler olarak dünyanın en pahalı internetini kullanan ülkeler arasında olduğumuz da bir gerçektir.

- Bilgi toplumunda eğitilmiş insanın önemi bir kat daha artmıştır. Türkiye'de genç nüfusu eğitmek için yükseköğretime daha fazla önem verilmeli, okullaşma oranı, öğretim elemanı sayısı ve sağlanan imkânlar arttırılarak "beyaz yakalı" işçi sayısının artmasının sağlanması gerektiği vurgulanmıştır.

- Sosyal sermaye ve GSYİH oranları arasındaki bağlantı incelenerek ekonomik refahlığın güven duygusuna etkisi değerlendirilmelidir. Ekonomik olarak rahat olan kişiler de güven duygusu daha fazla olduğu bunun da sosyal sermayenin artmasına sebep olduğu değerlendirilmiştir.

- Türk insanının özünde var olan yardımlaşma, dayanışma gibi insani duyguların yaşanan siyasi ve ekonomik krizler, yapılan hatalı yatırımlar, devlet çıkarlarının önüne geçen siyasi ve kişisel çıkarlar sayesinde giderek törpülediği, sonuçta güven duygusunun kaybolmasına yol açtığı değerlendirilmiştir.

- Sosyal sermaye oluşumuna destek veren en önemli yapıların başında sivil toplum kuruluşları gelmektedir. Bugüne kadar kavgacı, siyasi kimliklere bürünmüş sivil toplum kuruluşları artık hem işçinin hem işverenin hem de devletin çıkarlarını koruyacak politikalar belirlemeli ve dünya da mevcut diğer sivil toplum kuruluşlarıyla kendini karşılaştırarak politikalarını güncellemelidir.

- Güven duygusunun yaygınlaştığı toplumlarda suç oranının düşük olduğu, bununda güvenlik harcamalarının azalmasına sebep olduğu vurgulanmıştır. Ülkelerin GSYİM'dan yapılan harcama kalemlerinde en fazla yer tutan güvenlik harcamalarını

yerine vatandaşı hizmet olarak geri dönmesi refah ve sosyal devlet olmanın nihai hedefi durumundadır.

- Bir toplumda suç oranının azalmasının ilk şartı eğitimidir. Eğitilmiş insanın suç işleme oranı diğerlerine göre daha azdır. Dolayısıyla suçun az olduğu toplumlar da güven duygusu artar ve devletine, vatandaşına ve etrafındaki insanlara güvenen toplumlar oluşmaya başlayacaktır.

- Eğitimli toplum yaratma konusunda en önemli faktör öğretim elemanlarıdır. Ülke olarak az değerlerini bilinen öğretim elemanlarının yaşam koşulları iyileştirilip, sosyal sermayesi yüksek, bilgi toplumu olma yolunda kilit kişiler olduğu bilincinin hem öğretim elemanlarında hem de devletimizde oluşması gerektiği değerlendirilmiştir. Türkiye'nin özellikle yükseköğretimde görev yapan öğretim elemanlarına yapacağı yatırımların Ar-Ge yatırımı olarak değerlendirilmeli, yapılan yatırımın geleceği aydınlatacağı asla unutulmamalıdır.

Sonuçta Türk insanının bilgi toplumu olma konusunda teknolojiye olan açlığı, sahip olduğumuz genç nüfus, Mustafa Kemal Atatürk'ün de vurguladığı gibi damarlarındaki asil kan bizim bu yoldaki en önemli avantajı olarak görülmektedir. Ancak sanayileşmesini tam olarak tamamlayamamış bir ülke olan Türkiye, bilgi toplumu yolunda ilerlemek istiyorsa eğitime ve Ar-Ge'ye biraz daha önem göstermelidir.

Sosyal sermayesi yüksek ülke olma yolunda sahip olduğumuz değerler ve gelenekleri aynı yıllardır değerlendirilmeyip toprak altında yatan kıymetli yer altı madenleri gibi keşfedilip değerlendirilmeyi beklemektedir. Türk insanı zaten özünde yardımseverdir. Türk insanının gözünde devlet hep güçlüdür. Dolayısıyla oluşturulacak güven ortamı ile sosyal sermaye liginde üst basamaklara hızla gideceğimizden kimsenin kuşkusu yoktur.

KAYNAKÇA

- AKIN, B.; (2001) Yeni Ekonomi Strateji, Rekabet Teknoloji Yönetimi; Çizgi Kitapevi Yayınları, Konya
- AKTAN, C. Can ve Tunç, M. (1998). Bilgi Toplumunun Doğuşu Ve Gelişimi. Ankara: Yeni Türkiye Dergisi.
- Altay, A., (2007) Bir Kamu Malı Olarak Sosyal Sermaye Ve Yoksulluk İlişkisi , Ege Akademik Bakış / Ege Academic Review (1): 337–362
- AYAZ, M PEHLİVANOĞLU, F. (2012) Ekonomik Kalkınma Açısından Sosyal Sermayenin Ölçülmesi Ve Karşılaştırılması: Türkiye Ve Oecd Ülkeleri Örneği
- AYDIN ,A. H. ,Yerel Siyasette İnsan İlişkilerinde Güven Bunalımı veya Sosyal Sermaye Fakiri Olmak, , Sosyal Sermaye ve Yerel Siyaset dergisi, www.yerelsiyaset.com/pdf/ocak2008/2.pdf, erişim 19.08.2011
- AYTUN, C., (2007) Enformasyon Toplumu Ve Türkiye,
- BARUTÇUGİL, İ.. (2002). Bilgi Yönetimi. İstanbul: Kariyer Yayıncılık
- BAYUK, K., (2008) Journal of Yasar University, 3(11), 1575-1586 ,
- BEYİT, A., (2006), Bilgi Ve İletişim Teknolojilerinin Kentsel Sistemin Dönüşümüne Etkisi
- BJØRNSKOV C., SVENDSEN G. T. (2003) Measuring Social Capital – Is There A Single Underlying Explanation?, *Working Paper 03-5*, Department of Economics Aarhus School of Business
- Birleşmiş Milletler Gelişme Programı Raporu 2007
- Birleşmiş Milletler İnsani Gelişmişlik 2011
- Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü internet sitesi (www.bumko.gov.tr), Muhasebat Genel Müdürlüğü internet sitesi (www.muhasibat.gov.tr), Orta Vadeli Mali Plan 2010-2012. T: Tahmini
- ÇALIK, D. ÇINAR, P. (2011) Geçmişten Günümüze Bilgi Yaklaşımları, Bilgi Toplumu ve İnternet, XIV. Türkiye'de İnternet Konferansı

- ÇARIKÇI, O. (2009) Türkiye’de Kamu Hizmetlerinin Sunumu Ve E-Devlet Uygulamaları: Isparta İli Örneği Isparta
- ÇELİK, A.(2002). "Üniversite kütüphaneleri: güncel durum". Kütüphanecilikle Yeni Gelişimler, Kavramlar, Olgular... 37. Kütüphane Haftası bildirileri, 26 Mart- 0] Nisan 2002.
- CENTEL, T. (1998) “Bilgi Çağında Endüstri İlişkileri”, Yeni Türkiye 21.YY Özel Sayısı. Yıl.4, S.20: 1098-1104, (Mart-Nisan 1998).
- ÇINAR, Z. (2010) Makaleler.com Entelektüel Sermaye,
- ÇİHANGİR, Y., (2010) Avrupa Birliği Bilgi Toplumu Projeleri Ve Üniversite Kütüphaneleri , İstanbul
- DELİBAŞ, K. Akgül, A. E. (2009) Dünyada ve Türkiye’de E-devlet Uygulamaları: Türkiye’de E-demokrasi ve E-katılım Potansiyellerinin Harekete Geçirilmesi
- DEMİR, F.,(2008) Esneklik Kavramı Ve Çalışma Hayatında Uygulanan Esneklik Şekilleri
- DEMİRAL, N., Evin, Hakan ve Demiral, B, (2007), Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Küresel Yoksulluk (2007), IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Küresel Yoksulluk Bildiriler Kitabı, T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, 19-21 Ekim, Çanakkale,
- DERELİ, T (2001) İş-Güç; Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi; Cilt: 3; Teknolojik Değişmeler, Çalışma İlişkileri ve Yeni İstihdam Türleri Sayı: 2; 2001)
- DOĞAN A. , (2008) , Bilgi Yönetimi Kavramı ve Gelişimi,
- EBİN, A. (2009) Performansa Dayalı Ücretlendirme Sisteminin İşgören Verimliliği Ve Organizasyon Karlılığı Üzerindeki Etkileri
- EKİN, E., N.. (2000) Türkiye de Yapay İstihdam ve İstihdam Politikaları, İTO Yayını, İstanbul:2000.
- ERASLAN, A. (2009) Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Dergisi (EFMED) Cilt 3, Sayı 2, Aralık 2009, sayfa 238-248.

- ERTÜRK, M., (2009)İş Örgütlerinin Rekabet Üstünlüğü Arayışlarında Bilim Teknolojilerinin Yeri Ve Önemi: Teori Ve Bir Uygulama, Konya 2009
- ERKAN, H.(1993), Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara
- ERKAN, H. (2004) Ekonomi Sosyolojisi, Fakülteler Kitabevi, 5. Baskı, İzmir
- ERKEKOĞLU, H. (2007)Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (14) 2007 / 2 : 28-50 AB'ye Tam Üyelik Sürecinde Türkiye'nin Üye Ülkeler Karsısındaki Görelî Gelişme Düzeyi: Çok Değişkenli İstatistiksel Bir Analiz*
- ERDOĞAN, E. (2005) Sosyal Sermaye Güven Ve Türk Gençliği,
- ERKAN, H. (2007) Bilgi Toplumu Ve Ekonomik Kalkınma,
- ES, M. (2004) Bilgi Toplumuna Geçişte Kentleşme Ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği,
- ESENEL, D. (2006) Sosyal Sponsorluk Uygulamalarında Stk Eğitim Projelerinin Yeri AÇEV-"7 Çok Geç" 2006; 70)
- FİELD, J., (2006) Sosyal Sermaye, (Çev. Bahar Bilgen, Bayram Şen), Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul,
- GERAY, H. (1997). "İletişim, bilgi toplumu ve küreselleşme", Küreselleşme içinde (34- 45). Ankara: İmge.
- GÖLE, Nilüfer.(1993), "Liberal Yanılgı", Türkiye Günlüğü. Sayı: 24, Güz.
- GÜÇLÜ, N. SOTIROFSKI K. (2006) Bilgi yönetimi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi Güz 2006, 4(4), 351-371
- GÜLOĞLU, T. (2003) ; Kamu-İş; C: 7, S: 2/2003 Yeni Teknolojilerin Çalışma İlişkilerine Etkileri
- HEADRİCK, D.R. (2002). Enformasyon çağı: Akıl ve devrim çağında bilgi teknolojileri 1700-1850. Çev. Zülal Kılıç. İstanbul: Kitap Yayınevi
- International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, Nisan 2012

- İNCE, L. ve Sevgi N.; (2001) Türkiye’de Bilim Ve Teknoloji Etkinlikleri İle Yayın Sayısı Ve İnsani Gelişim Düzeyi Arasındaki İlişkiler; DÜ Yayını; İstanbul
- KARAGÜL , M. (2005) Sosyal Sermaye Üzerine Bir İnceleme, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Bahar 2005, 1:37-52 Afyon Kocatepe Üniversitesi, İkt. İd. Bil. Fak. İkt. Bölümü, ANS Kampüsü / AFYON)
- KAYA, A. (2005) Bilgi Ekonomisi Ve Türkiye İçin Önemi, Bursa
- KISACIK, F. (2003) Bilgi Toplumu Ve Türkiye, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Mayıs 2003 Cilt : 27 No:1 1-10
- KOCACIK, F. (2003), “Bilgi Toplumu ve Türkiye”, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, c.27. S.1. ss.1-10.
- KOÇAK, O. Kavi, E. (2010) Bilgi Toplumunda Evden Çalışmanın Etik Boyutu ; Sosyal Siyaset Konferansları, Sayı: 59, 2010/2, 2010
- Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2010-2011
- ODABAŞ, H. (2003) Kurumsal Bilgi Yönetimi, Stradikma.com Aylık Strateji Ve Analiz E-Dergisi Kasım 2003 Sayı 10
- OECD, Education at a Glance, 2009, sayfa 202
- OECD (2007), Education at a Glance 2007 : OECD Indicators, OECD, Paris, s.205.
- OKUTAN, M. (2011) Eğitim-Öğretim Ve Bilim Araştırma Dergisi Yıl: 7 / Sayı: 21 Ekim / Kasım / Aralık 2011
- ÖKSÜZLER, O. (2006) Sosyal Sermaye, Güven Ve Belirleyicileri: Bir Panel Analizi, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (12) 2006, 108-129 2006
- ÖZDALGA, Elisabeth. (1996), “Sivil Toplum ve Düşmanları” , iç, Postmodernizm ve İslam Küreselleşme ve Oryantalizm (der:A.Topçuoğlu, Y.Aktay), Ankara: Vadi Yay.
- ÖZTAŞ, N. (2006) Güven Ağbağları, Sosyal Sermaye Ve Toplumsal Cinsiyet, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 12/1 (2010). 27-56
- ŞAHİN, A. (2008) Türk Kamu Yönetiminde Yapısal Dönüşüm ve E-Devlet, Çizgi Kitabevi, Konya.

- SAĞIROĞLU, Ş., (2003) “Bilgi, Bilgi Ekonomisi ve Fırsatlar,” içinde, “Türkiye’nin Küreselleşmesi: Fırsatlar ve Tehditler”, Cilt II, (Ed. Doç. Dr. İbrahim Öztürk), Yayın No: 2008-1, İstanbul 2008, SAYGILI, Şeref, “Bilgi Ekonomisine Geçiş Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Dünyadaki Konumu,” DPT, Ankara, 2003
- SARGUT, A. S. (2006) Sosyal Sermaye: Yapının Sunduğu Bir Olanak Mı, Yoksa Bireyin Amaçlı Eylemi Mi, Akdeniz Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 6 Sayı: 12
- SARIBAY, Ali Yaşar. (1994), Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam. İstanbul: İletişim Yay.
- SOYSAL, Ö. (1997). "Bilgi üzerine çeşitlemeler-5", 33. KUTUPHANE HAFTASI BILDIRILER içinde (85-89). Yayına haz.: Bülent Yılmaz. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği 1997: 88).
- ŞAN, M. K. (2007) Bilgi Toplumuna Geçişte Sosyal Sermayenin Taşıdığı Önem Ve Türkiye Gerçeği, Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management 2007, Volume II Spring
- ŞENKAL, A. (2005) Sivil Toplum Ve Sosyal Sermaye: Sosyal Politikaya Dayalı Alternatif Kalkınma Modeli Arayışları, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Prof.Dr.Toker Dereli’ye Armağan Özel Sayısı, Cilt: 55 Sayı: 1
- ŞENKAL, A. (2006) Sosyal Politika Ve Sosyal Sermaye: Sosyal Sermayenin Sosyal Politikaya Etkileri Konusunda Bir Değerlendirme ; “İş,Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi Cilt:8 Sayı:1 , Ocak 2006,
- TAŞTAN, M. (2008) Türkiye’nin Teknoloji Ve Ar-Ge’de Dünyadaki Yeri” 2008
- TEKİN M., Hasan K. Güleş, Tom Burgess, (2000) Değişen Dünyada Teknoloji Yönetimi, Damla Ofset, Konya, 2000 s.65
- TEKİN, M. (2006) Bilgi Çağında Bilgi Toplumu Ve Bilgi Ekonomisi
- TONTA; Y.,(2005) Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumu Geçiş Sürecinde Temel Dinamikler,

TOPSTOCK, Don; (1998) Dijital Ekonomi; Çev: Ece Koç; Koç Sistem Yayınları; İstanbul

TÜİK Araştırma Geliştirme Faaliyeti Anketi

TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Anketi, 2010

TÜRK, M. (2003) Küreselleşme Sürecinde İşletmelerde Bilgi Yönetim İstanbul, Türkmen Kitabevi

TÜYLÜOĞLU, Ş. (2006) SOSYAL Sermaye, İktisadi Performans Ve Kalkınma: Bir Yazın Taraması, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (12) 2006, 14-60

TÜYSÜZ, N. (2011) Sosyal Sermayenin Ekonomik Gelişme Açısından Önemi Ve Sosyal Sermaye Endeksinin Hesaplanması Kasım 2011

VURAL A. B. ve Bakır, U. (2007). Distopyan perspektiften bilgi iletişim teknolojileri ve insanlığın geleceği. Selçuk İletişim, 5, 1.

YETİM, N., (2006). “Ekonomi ve Sosyolojinin Yeni Bir Kavşakta Buluşması: Sosyal Sermaye”, Sosyoloji Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 3.Dizi, No:11, 91-106

YILMAZ, Y. (2002) Türkiye’de Bilgi Toplumuna Geçiş - Mevcut Durum Ve Gelecek Perspektifleri ,

YÜKSEL, M.. (2001), “Fikri Mülkiyete İlişkin Felsefi Tartışmalar”, Kültür ve İletişim, 2001, 4 (1), s. 88-108

URL 1 www.meb.gov.tr

URL2 www.bumko.gov.tr

URL 3 www.muhasabat.gov.tr

URL 4 www.tdk.gov.tr

URL 5 <http://www.msxlab.org/forum/ekonomi/81590-teknopark-nedir-teknoparklar-hakkinda.html#ixzz1tL08Np9n>;27.04.2012

URL 6 <http://www.ekodialog.com/Makaleler/bilgi-caginda-istihdam-sendikalar.html>; 07.05.2012)

URL 7 <http://www.ekodialog.com/Makaleler/bilgi-caginda-endustri-iliskileri.html>; 07.05.2012

URL 8 www.tdk.gov.tr

URL 9 http://www.ansiklopedika.org/Geli%C5%9Fmekte_olan_%C3%BClkeler;
26.04.2012

URL 10 http://www.turkpoint.com/e-yasam/e_devlet_uygulamasinin_amaclari.asp ;
21.05.2012)

URL 11 <http://www.ekodialog.com/Makaleler/bilgi-caginda-endustri-iliskileri.html>;
07.05.2012

URL 12 <http://www.forumdas.net/ulkeler/ulkelerin-ekonomik-siralamasi-76016/>;
26.04.2012

URL 13 www.wolframalfa.com.tr; 26.04.2012

URL 14 <http://ekonomici.blogcu.com/turkiyede-yuksekogrenimin-finansmani/>
10202315: Erişim26.04.2012

URL 15 [http://www.osym.gov.tr/dosya/158254/h/e2ogretimelemanlarisayozettablosu](http://www.osym.gov.tr/dosya/158254/h/e2ogretimelemanlarisayozettablosu.xls)
.xls: 26.04.2012

URL 16 [http://data.worldbank.org/indicator/IP.JRN.ARTC.SC/countries/1W-TR-](http://data.worldbank.org/indicator/IP.JRN.ARTC.SC/countries/1W-TR-OE?display=graph)
OE?display=graph : 27.04.2012

URL 17 [http://www.5nnnnn1k.com/portal/teknoloji/676-dunya-internet-hizlari-ve-](http://www.5nnnnn1k.com/portal/teknoloji/676-dunya-internet-hizlari-ve-fiyatlari.html)
fiyatlari.html:27.04.2012

URL 18 <http://data.worldbank.org/indicator/IP.PAT.RESD/countries>; 28.04.2012

URL 19 [http://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS/countries/1W-](http://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS/countries/1W-TR-OE?display=graph)
TR-OE?display=graph: 27.04.2012

URL 20 <http://www.tccb.gov.tr/ddk/ddk26.pdf>); 27.04.2012

URL 21 [http://www.msxlabs.org/forum/ekonomi/81590-teknopark-nedir-](http://www.msxlabs.org/forum/ekonomi/81590-teknopark-nedir-teknoparklar-hakkinda.html#ixzz1tKfkrGvH)
teknoparklar- hakkında.html#ixzz1tKfkrGvH:27.04.2012) 27.04.2012

URL 22 [http://www.msxlabs.org/forum/ekonomi/81590-teknopark-nedir-](http://www.msxlabs.org/forum/ekonomi/81590-teknopark-nedir-teknoparklar-hakkinda.html#ixzz1tL08Np9n)
teknoparklar-hakkinda.html#ixzz1tL08Np9n);27.04.2012

- URL 23 <http://www.tccb.gov.tr/ddk/ddk26.pdf>; 27.04.2012
- URL 24 <http://www.tgbd.org.tr/ckeditor%2Fassets/attachments/10/teknoparlari%2Fkurulusu.jpg?1333018230>; 27.04.2012
- URL 24 <http://www.hazine.org.tr/tr/index.php/ekonomi/ueretim-ve-bueyueme>; 02.05.2012
- URL 25 <http://www.secimsonucu.com/GenelSecimSonuclari.asp?SY=2011>; 02.05.2012
- URL 26 http://www.cte.adalet.gov.tr/istatistikler/ogrenim_durumlari_grafik.asp; 05.05.2012
- URL 27 <http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=comcontent&view=article&id=48%3Ayllargoerefaalderneksaylaradet&catid=52%3Agrafikler&temid=67&lang=tr>; 06.05.2012
- URL 29 <http://www.ekodialog.com/Makaleler/bilgi-caginda-istihdam-sendikalar.html>; 07.05.2012)
- URL 30 http://www.ansiklopedika.org/Geli%C5%9Fmekte_olan_%C3%BClkeler; 12.05.2012)
- URL 31 <http://www.battelle.org/aboutus/rd/2011.pdf>; 16.05.2012
- URL 32 <http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAC8287D72AD903BE8075770BBA7873E8> : 19.05.2012
- URL 33 <http://www.tuik.gov.tr/Gosterge.do?metod=IlgiliGosterge&sayfa=giris&id=3644> :20.05.2012
- URL 34 http://www.turkpoint.com/e-yasam/e_devlet_uygulamasinin_amaclari.asp ; 21.05.2012)
- ZENGİN, E., AYAZ, M. (2010) Application of Information and Communication Technologies (AICT), 2011 5th International Conference on. Baku, Azerbeycan; Information Socitey, Social Capital And Turkey